

INGEBORG MARIA SICK

PIGEN
FRA DANMARK

ET RIDS AF KAREN JEPPE'S LIV
OG GERNING

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - 1949

COPYRIGHT 1945 BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN

FEMTE UDGAVE

HERMED IALT TRYKT I 14.750 EKSEMPLARER

FØRSTE OG ANDEN UDGAVE UDKOM 1928 OG
FJERDE UDGAVE 1945 MED TITLEN

„PIGEN FRA DANMARK“

TREDIE UDGAVE UDKOM 1936
MED TITLEN „KAREN JEPPE“

PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

Ved Ararats Flod, dér blomstred en Have,
hvor Markens Liljer blussed i rigest Purpurglød ...
— Men alle Havens Blomster er visnede blandt Grave.
Kun blege Dødningskaller den bærer nu i Skød.

Ved Ararats Fod, i solgyldne Drømme,
hang klare, modne Druer paa Rankers grønne Vaand ...
Men den Gang Persekarret blev traadt i røde Strømme,
da var det Blod, som sprudled for fjendtlig Morderhaand.

Ved Ararats Fod lød jublende Kvidder
af tusind Fuglestruber til Sommerdagens Lov ...
— Nu stryger Aadselsgribben henover øde Vidder,
hvor Tyrkens Hest har plantet sin dødsenstunge Hov — —

Ja, ved Ararats Fod laa det, Solskinslandet med Edens
straalende Blomsterflor og dets Frugters Mangfoldighed af
Druer, Figen, Granatæbler, Morbær og Ferskener mel-
lem hvide Majs- og Hvedemarker. Det Land, der først af
alle blev et kristent Rige — og derefter overstrømmet af
Martyrblod, af fjendtlige Invasioners Syndflod, hærget og
skændet som intet andet.

Landet, der var som en Drøm om Paradis, et Blad af
Østerlandets skønneste Digtning og døende siden som i et
Æventyr af Gru, opfundet af den mest perverse Fantasi —
hvad Berøring, hvad Forbindelse kan der tænkes mellem
det og en flad, bleg og stiltfærdig Udflytter-Egn etsteds
i Jylland — med Landsbyskolen midt i Fladheden og den
beskedne Skolelærerbolig ved Siden af?

Fra Skolen kan man lige se over til Falling Kirke og de tre forblæste Træer ved Landevejen, som synes at have stillet sig op der for at spærre den vide Verden ude, holde den ligesaa langt borte — som den ogsaa er og bliver.

Og hvad Forbindelse kan der vel tænkes mulig imellem Martyrfolket med den røde Gisel-Ring om sin Pande, den sagnagtige Oprindelse fra nogle af Bibelens første Blade og en lille lysøjet, dansk Skolelærerpige — født midt i denne jydsk Egn, helt udenfor den vide Verden? Fjærnere end fjærnt maa de to dog synes skilt fra hinanden.

Ja — men Fjærnheden blev ophævet, udfyldt af et Menneskehjærte — den eneste „force majeure“ der helt kan annullere al Adskillelse. Den lille Pige fra Jylland gav sig selv til det fremmede forblødende Folk, gjorde sig til ét med det gennem den absolute Livshengivelse. — —

Pigen fra Danmark faldt ovre paa den Valplads, hvor hun gennem de lange Tider havde stridt, lidt og virket. Et Menneskes Alder her paa Jord regnes jo i Gennemsnit kun til at vare tredive Aar, og jeg tror, man kan hævde, at det ialfald bliver det Tidsrum, hvori Mennesket faar gjort sin personligste Indsats, levet sit egentligste Liv og ydet den fulde Frugt af sin Kraft, sin Evne. Netop saadan blev det ogsaa med Karen Jeppe.

I fulde tredive Aar virkede hun mellem Armenierne — femten i Urfa og femten i Aleppo. Ja, regner man de to Aar med, hvori hun, efter Armeniens Undergang var i Danmark for at ophjælpe sine nedbrudte Kræfter, men tillige lagde alle Planerne for sin Virksomhed blandt de fordrevne af Folket, spænder hendes Arbejdsdag fra 1903 til 35.

Jeg tror ogsaa, at hun i den Tid fik gjort sin Gerning, ydet al sin helstøbte, varmhjærtede, heltemodige Naturs rigeste Kraft og Evne.

Og det blev jo ikke en Gang hende, der slap. Nej, da Døden kom som til Afløsning, fandt den hende endnu paa sin Post, fuldtro og rede til at fortsætte, eller — som det blev — sætte Livet til der, hvor det saa helt var sat ind.

Der blev en Gang over en engelsk Stormand sat en skøn Minderune, der, desværre ikke helt saa skønt, kunde udtrykkes saaledes paa Dansk :

„Ført sit Løb, sin Daad til Ende.
Grebet Livets Krans i Hænde.“

Helt kan jo kun *En* fastslaa dette om et Menneske. Men der er dog sat en saa nær Forbindelse mellem Troskaben indtil Døden og Livets Krone, at vi maa kunne have den Glæde og Tryghed, af ganske Hjærte at tro paa den Udgang for Pigen fra Danmark :

Life's race well run.
Life's work well done.
Life's crown well won!

Ingeborg Maria Sick.

Inden denne Udgave kom i Trykken, døde endnu en af Armeniernes trofaste Venner, den tidligere Missionær i Mesopotamien og Syrien *Jenny Jensen*.

Foruden sit store Arbejde som Leder af Kvindehjemmet i Aleppo oversatte hun H. C. Andersens Æventyr til det armenske Sprog, og det var rørende at se de unge Kvinders Bevægelse og Betagelse, naar hun læste højt for dem.

For Karen Jeppe var hendes Arbejde til stor Hjælp og Glæde. Jeg hører endnu Karen Jeppe's Ord i mine Øren: Jeg glæder mig saadan til Lørdag Aftnerne, for saa kommer Jenny over til mig.

Mere Tid havde de to Kvinder ikke at ofre paa Samværet, og ogsaa denne Tid blev brugt til at drøfte det Spørgsmaal, der opfyldte al deres Tanke: Hvordan de paa bedste Maade kunde gavne deres fælles Sag.

ØSTERLIDE

En lysende blaa Solskinsdag over Venedigs Laguner er min Mor, min Søster og jeg ved at glide i Gondol mod Kloster-Øen. Vi ved, at Klosteret fylder den helt med sine skønne, rolige Bygninger, sin Gaard og Have.

Det er et Munke-Kloster siger vor alvidende Rejsebog. Mekhitarister og Armeniere. Det første finder vi spændende. Ordensbetegnelsen kan vi ikke klare — og Armenien? Jovist laa det i Geografien — men meget Begreb om Landet viser det sig, at vi ikke har. Langt borte ligger det ialfald. Vi er 16 og næsten 18 Aar, saa Mor bebrejder os lidt vor Uvidenhed — og Gondolen glider ind mod en bred Marmortrappe.

Vi stiger ud, gaar op mod en hvælvet Gang — aa, nej! lige ind i Æventyret. Ja, Venedig er jo selv som et Æventyr, men dette er endnu mere gribende, for det er som Østerlide.

Om Buegangens Piller slynger sig sære, blodrøde Blomster, mellem hvilke et Væld af Roser bryder frem, aandedagtigt blege, sødt og sorgfuldt duftende. I Klostergaarden skyder Fontæneens sølvhvide Vandsøjle op af den brede Kumme, Granattræet blomstrer, den store Ceder mellem de slanke Cypresser kaster dybe natblaa Skygger.

Under Gangens Buer færdes høje Mænd i sorte, folderige Svøb, med skøn Ro i alle Bevægelser. Deres markerede Træk er som skaaret i Elfenben, Skægget langt og kruset, Haaret mørkt, hvidt hos et Par enkelte. Det er, som kom de vandrende ud af Mosebøgerne.

En af de høje Patere bliver vor Fører og viser os om i Klosteret. Gennem Kirkens Helligdagsro og skønne, sødmefyldte Dunkelhed over til Trykkeriets larmende Hverdag. Herfra sendes stadig Bøger og Blade til Fædrelandet — og vi ser for første Gang de sære, kantede Bogstaver, som en Munk, St. Mesrop i femte Aarhundrede skal have opfundet under ti Aars Arbejde — det armeniske Skriftsprog seks og tredive Tegn. I Biblioteket beundrer vi de skønt zirede Haandskrifter fra tolvte, tiende, ja, ottende Aarhundrede, mest bibelske Apokryfer — og Lord Byrons Billed. (Han boede her en Gang. Havde det dog blot været nu!)

Gennem Stalden med 20 velplejede Køer føres vi saa ud i den herlige Have med det vide Udsyn. Der leger de tredive armeniske Dreng, som her i Klosteret opdrages til Lærere og Præster for Hjemlandet.

Øjnene hos disse Børn er de samme som hos Munkene. Sorte som den dybe Nat, i hvilken alle Stjærner slukkes, og slørede som af Aarhundreders Graad. Hos Drengene er Smærten delvis ubevidst, hos de voksne Mænd tilegnet og oplevet. Vi huskede kun lidt om Armenien fra Skolen, men i de Øjne staar der at læse som en tung Historie om Generationers Liden, der ætser sig uudsletteligt ind i vor Bevidsthed . . . Og et Navn hører vi herovre, som bliver ved at klinge i vore Øren, med Tonefaldet, hvori det lød: „Hayasdan — Hayasdan“. Saadan hedder Landet i dets eget Sprog — og saadan lyder Omkvædet paa alt, hvad der læres, forkyndes, virkes og bedes paa Klosterøen. — —

Besøgstiden er omme; vi skal ned til vor Gondol. Pateren plukker af de røde Blomster om Buegangens Piller og giver os hver en. Siger, at den kommer langvejs fra . . . Stænker den maaske hans Fødelands Jord med de faldende Blades Bloddraaber . . . ?

Atter glider vi over Lagunens blaanende Sølv. Men fra de sorte Øjnes Nat falder Skygge over den. Og Navnet,

vi har hørt, toner endnu om os som en Klage. Underligt, saa et Navn kan virkeliggøre noget for En. Med Navnet bliver Landet ikke mere langt borte. Og vi ved ogsaa nu, hvor Armenien ligger. I de Menneskers *Hjærte*, hvis Øjne, vi idag har set ind i. —

Det kom os nærmere endnu, Landet, som dets egne Børn kalder Hayasdan. Den Maaned i Venedig kaldte vi siden „den armeniske“, thi Pater Hagob, Dr. theol. Issaverdens, som havde vist os Klosteret og bedt om vor Adresse, besøgte os to-tre Gange om Ugen — bragte os skønne Kopier af Manuskripterens Titelbilleder, Blomster af Sølvtraad, som han snoede til Kirkens Altre, tegnede for os Klosterets Vaaben, som for ham ogsaa var hans Lands: den brudte Søjle med den brændende Troslampe omvundet af den friske Løvgren, Martyrernes Blod „Kirkens Ud-sæd“. Men først og sidst bragte han os Armenien. Forstod straks, at vi gav blankt op overfor det — og fandt det kun godt, da de flestes Viden dog indskrænkede sig til, at en Græker snyder som tre Jøder, men en Armenier som tre Grækere, et Paahit af en vittig Europæer, der, i en af Levantens Byer, er taget ved Næsen af en forløben Armenier, hvilket forøvrigt er ham mer end vel undt.

Saa viser han os Landet. Maler det for os i farvestærke Billeder med Bjergkolosserne stræbende højt mod Himlen, dybe blaa Søer og vide Sletter.

Her laa Paradiset, siger de. Ja, hvorfor ikke? Naar Vaarens Vandstrømme kalder Blomster-Æventyret op af Mulden, gaar dog en Drøm om Eden over Landet. Foden træder paa Guld og Purpur af flammegule Krokus, røde Tulipaner, violblaa Anemoner, Perlehyacinter og Liljer. Skønnest er den purpurfarvede, som rander Bækkene og kaldes „Kildens Blod“.

Og hvor er Sommeren skøn, naar Solen hvidner Agrene til Høsten, tynger Vinrankerne med Druer, store som Blommer, taageblaa i Skyggen, luende som Blod i Solen.

Da drager alle fra Husene ud til Vinhøst, reder den store Familieseng op i Vingaarden, tænder Baal om Aftenen for at skræmme Vilddyrene og sende glimtende Hilsener til Venner og Naboer, medens de synger dæmpet og blødt i Nattens stjerneklare Lunhed.

Vinteren? Jo — Sne, blændende hvid, over hele Landet, paa Bjærg, i Dal. I Driver saa høje, at Fodgænger fra en By til den anden endnu væbner sig med den lange Stav, som allerede *Strabo* omtaler — for at den kan rage op over Sneen, hvis han selv skulde synke sammen under den.

Men saa samler Livet sig i Hytterne — af Ler, lave og kantede, byggede halvt nede i Grunden for Lunheds Skyld. To Rum, et til Familien og et til Kvæget, under samme Tag! Hjerterum er der, thi Sønnerne fører deres Brud til Fædrehjemmet, saa en Familie paa nogle og tyve Medlemmer ikke er en Sjældenhed. Der sidder de saa med Fødderne mod den murede Ovn, som rager midt op i Rummet, opvarmet med tørret Gødning, og hvor Kvinderne i Gry bager det haarde, flade Brød.

Trangt er der og lidt mørkt, med Os fra den ulmende Gødning. Men blanke Stjærner staar over Hytten. Ærefrygt for hvide Haar, enfoldig Troskab, ubrydeligt Sammenhold lyser over disse Hjem, hvor Skilsmisser ikke kendes, og hvor uægte Fødsler er lige saa sjældne som Drukenskab.*)

I Glimt faar vi Armeniens Historie af Pateren. Han har skrevet den paa Engelsk og giver os den. I femte Aarhundred skrev Moses af Khorene Landets Historie efter Mar Abbas Catina, som, 149 Aar før Kristus, i Ninives Arkiver fandt et ældgammelt Skrift, af hvilket han uddrog Optegnelser om Armeniernes Oprindelse. Moses af Khorenes Historie ligger til Grund for Paterens, overvejende sagnagtige — men i Sagn og Sang slaar dog Folkehjærtet, og

*) Karen Jeppe var 8 Aar i Urfa, før hun hørte om en uægte Fødsel, og det var endda en forlovet Pige, som blev gift kort efter.

der, hvor Folkets Hjærte slaar, er jo dets egentlige Historie.

Langt førtes vi tilbage. Ved Ararats Fod var det, at Haig, Jafets Sønneson, grundede Riget, der efter ham kaldtes Hayasdan.

Haig havde først været med om at bygge Babelstaarnet — og hans Rige blev ikke heller noget Himmeltaarn med Spir i Sky, thi Erobreres Jernfødder trampede det ned fra de ældste Tider. Øst og Vest stredes om det, Hunner og arabiske Beduiner, Ægyptere, Persere, Romere væltede sig ind over Edenslandet, til det henlaa som en Ødemark med Torne og Tidsler.

Som en Stjerne lyste det blide Sagn frem om Abgar, Kongen i Edessa, nu Urfa, der sendte Tillidsmænd til den romerske Statholder i Jerusalem, og af dem hørte om en underfuld Mand, der helbredte ovre i Jødernes hellige Stad. Kong Abgar, som var spedalsk, sendte dem atter ud for at bede hin underfulde komme til Edessa og helbrede ham. Men Manden med de store Gerninger svarede, at han maatte fuldkomme sit Løb i Jerusalem. Dog senere skulde en af hans Følgesvende komme til Kongen.

Apostelen Thaddæus drog ogsaa til Armenien, helbredte Abgar, underviste og døbte ham. — Men det blev som Dødsdom over Folket, at Kongen lod sig kristne. Allerede hans Efterfølger var fjendtlig stemt mod den nye Lære og lod Biskoppen, Atté, dræbe. Aar 37 forblødte den første armeniske Martyr med afhuggede Fødder — og hans Følge blev kongelig stort.

Forfulgt blev ogsaa straks de andre Kristne, men aldrig helt udryddede.

Og i 302, ti Aar før Konstantin gav Kristendommen Ligeberettigelse med Hedenskabet, blev hele Armenien kristnet ved den hellige Gregor, Lysbringeren, „Lusavoritsch“.

Førstefødt blandt kristne Riger stod da Armenien. Dyr

blev Førstefødselsretten at hævde — men aldrig solgt for Frihed eller Liv, for den „Ret Linser“, de fristende Fjender bød.

Religionshadet blev en Spore til nye Indfald. Andre Voldsmænd kom til, Mongoler, Tatarer, Seldsehuker.

I 4de Aarhundred taler St. Johannes Chrysostomus om de Voldsmænd, der som Vilddyr farer hen over hele Armenien, hvor „et Skrig gaar mod Himlen fra de slagtede Mænds, Kvinders og Børns Blod“.

Det 5te Aarhundrede er en standende Strid med Perserne, som vil paatvinge Armenierne Avestalæren. Ved Ararat staar det store, afgørende Slag, hvor Perserhæren byder Armenierne Valget mellem Død eller Knæbøjen for Ildaltrene. Men ved St. Vartan, Helt og Helgen, svarer Armenierne Perserkongen: „Intet, Ild eller Vand, Djæville eller Mennesker, kan rokke os fra vor Tro. Du har Sværdet, vi et Bryst at opfange det i! Vi er ikke mere værd end vore Fædre, som for deres Tro gav Ejendom og Liv.“

Slaget blev tabt, St. Vartan dræbt, Landet gødet med Blod. Men Armenierne mindes det som den største Sejr.

I syvende Aarhundred var det Araberne, som hærgede Armenien. Og samtidig søgte Øst-Rom at gøre dem Herredømmet stridigt ved at sende en Hær ind i Landet, som tolt affolkede 25 Provinser. — I niende Aarhundred søgte Armenierne at afkaste Arabernes tunge Aag. Men Kalifens Hær rykkede ind i Landet og et Masseslagteri begyndte, der atter gødede det med Blod.

— Blad for Blad af Seklernes røde Gang blev vendt for os, indtil Armenien, i sekstende Aarhundred, kom under *tyrkisk* Herredømme, det „som i bedste Fald er Vold og Undertrykkelse, i værste Udryddelse.“

„Under det Jernaag ligger Folket endnu,“ siger Pater Hagob. „Pint og lænket, traadt under Fod, udmarvet af Skatter og Plyndringer, saaledes er dets Kaar. Liv uden Livsmuligheder.“

„Men hvor kan det da være ilive, Folket?“

„Det er et Under,“ svarer Pateren. „Det armeniske Folk er en Gaade. Vi dør daglig, maa vi sige med Paulus. Og „se — vi lever“ kan vi dog føje til. Vor Skæbne er over os som en Rovfugl; under Skyggen af dens Vinger fødes vi, og hvert Nu kan dens Klo slaa ned i vort Hjærte. Dog har vi bevaret den ukuelige Vilje til Liv. Det er en Guds Hemmelighed. Det armeniske Folk har endnu en Gerning at løfte, et Maal at naa. Fjender kan prøve at slette dets Navn — men hvad der er skrevet i Guds store Bog, kan de ikke rokke“. — Munken, som talte de Ord, Pater Hagob Issaverdens, er nu forlængst død. Og siden kom de Aar, da Rovfuglen slog ned paa det armeniske Folk, og bar dets Navn ud over Verden paa blodige Vinger. Først Abd ul Hamids forfærdelige Massakrer sidst i Halvfemserne. Dernæst de saakaldte „Deportationer“ i 1916, hvorved hele Armenien blev tømt for sine Beboere.

Det første, at en Hersker lod 300,000 af sine Under-saatter myrde under Grusomheder, der gik over til pervers Bestialitet, maatte dog vække en vis Opmærksomhed, selv om man frabad sig Detailler. Thi hvem taaler at høre om Børn, der klippes itu med deres Mors Saks, eller om Mænd, der bindes, medens deres smaa Piger voldtages, for derefter at parteres. Nej — vi tør ikke tænke paa det. Men de led det.

I Urfa, Kong Abgars Edessa, rasede Myrderiet i tre forfærdelige Dage — og den sidste Aften indebrændte Tyrkerne de Hundreder af Flygtninge, der var tyet ind i den store Domkirke. Et uhyre Baal, der steg op mod Himlen med Genskær af Neros levende Fakler i Rom. — —

Det var et forfærdeligt Dødsstød, den røde Sultan førte mod det armeniske Folk. Men det overlevede Dødsstødet.

Og efter Massakrerne blev et energisk Hjælpearbejde taget op i Evropa.

I England grundedes Selskabet „Friends of Armenia“.

I Tyskland rejste Dr. theol. Johannes Lepsius og Pastor Lohmann en stor Bevægelse for Martyrfolket. I Frankrig dannedes foruden det store katolske Hjælpearbejde, et Forbund med politisk Formaal, som udgav et udmærket Blad „Pro Armenia“ og talte Mænd som Jaurès og Clemenceau i sine Rækker. Schweiz fik Hjælpekomité, Sverrig og Norge kom med. Og Danmark.

Den første store Indsamling her gav Kong Georg af Grækenland, hvis Hjærte slog varmt for Armenien, Stødet til. Den blev ledet af Kammerherre Hennings, Kabinetssekretær hos Dronning Louise — som selv gav det første Bidrag — og fik et meget smukt Resultat.

Men et fortsat Hjælpearbejde var ønskeligt. Derfor traadte en Kreds sammen under Medvirkning af Aage Meyer Benedictsen, hvis glødende Retfærdighedssans bar de undertrykte Nationers Sag frem. Denne Kreds blev til de „danske Armeniervenner“. Den samarbejdede med Dr. Lepsius' tyske Komité og kunde overtage Underholdet af ti Drengene ved hans store Børnehjem i Urfa. Samtidig havde „Kvindelige Missions-Arbejdere“ taget Armenien op paa deres Program, aabnet Børnehjem i Mesreh og sendt en dansk Kvinde derover — som senere efterfulgtes af flere energiske og opofrende Hjælpere. — —

I en Aarrække skred Arbejdet frem i flere Egne af Armenien. Abd ul Hamids Fald og Ungtyrkernes Sejr i 1908 syntes endda en Tid at skulle skaffe det undertrykte, plagede Folk lidt bedre Livsvilkaar. Men saa brød den store Krig ud i 1914. Og med den kom den belejlige Stund for Tyrkerne til at lade Dødsdommen over det armeniske Folk faa sin endelige Fuldbyrkelse.

Saa toges *Deportationerne* op — et helt Folks Dødsgang.

De indlededes med, at de armeniske Notabler, Præster, Lærere, Politikere, Journalister, arresteredes i Konstantinopel og førtes til Lilleasien, hvor de „forsvandt“.

Derefter blev de kristne Beboere i hver armenisk By,

hver Landsby og Flække, tvungne ud af deres Huse med en Dags eller blot Timers Varsel, samlede i Flokke og drevne afsted for at „flyttes“. Hvorhen?

Jo, til Mesopotamien, Anatolien, Mossul — eller hvad det kaldtes. Maalet var kun et: *Dødsriget*. De senere offentliggjorte Ciffertelegrammer fra Talaat Pascha til Præfektoren i Aleppo siger det tilfulde. Her blot et Par:

„Paa Befaling af Djemiet (den ungtyrkiske Komité for „Fremskridt“!) har Regeringen bestemt at *udrydde* alle Armeniere i Tyrkiet. Uden Hensyn til Kvinder, Børn eller Syge, Følelse eller Samvittighed, skal der nu gøres Ende paa deres Tilværelse.“ — —

Senere: „Vi erfarer, at nogle af de omtalte Personer sendes til Syrien eller Palæstina. Det er en utilgivelig Fejl. Maalet for disse er kun *et*: Intetheden.“

Der var dem, som hurtigt blev huggede ned — af Soldater, af lejede tyrkiske *Slagtere*, af kurdiske Røvere — andre, som i Maaneder slæbtes ad brændende Ørkenveje og døde af Sult, Tørst eller Mishandlinger — styrtende sig i Afgrunde og Floder for at undgaa Skændsel eller ulidelig Kval. Saaledes blev over en Million af Folket udryddet. Resten, i hjemløse Horder, drevet ud af Landet. Tyrkisk Armenien blev en uhyre Valplads, strøet med Dødningeben, en eneste Kirkegaard, hvor de tomme plyndrede Huse stod som Gravstene over Folket. „Vor Bolig er nu blandt vilde Bjerge — vor Lod er blevet Døden“ stod som Gravskrift paa et af dem.

De døde, fordi de var *kristne* Armeniere, og aldrig maa det glemmes. — —

En Armenierinde, som var her, sagde en Gang til mig: „De Kristne her er saa dygtige og kloge. Kan vidne om deres Tro og gøre alt det Menigheds-Arbejde. Men jeg tænker undertiden: Kunde I *dø* som mine Armeniere?“

Mon vi kunde? Vi lod *dem* dø. Det var lettere.

Kunde vi da gøre andet?

Ja, burde vi ikke have kunnet? Er Kristenheden en aandelig Stormagt — eller ej? Og stod den op som én Mand, da den største politiske Kristenforfølgelse brød løs, for at vaage, bede, stride, faste med dem derovre?

Nej, Armenierne erfarede ikke i deres Dødsqual, at „naar et Lem af Menigheden lider, lider de alle“. Der var kristne, som led med dem; først og sidst de tapre, trofaste Udsendinge, Gud være lovet ogsaa *herfra*, og andre, som sprængte deres Kræfter, ofrede Tid og Midler for at lindre Martyrfolkets Nød — som den tyske Dr. Lepsius. Men Størsteparten af de kristne „aad, drak og tog tilægte“, medens „Kristenhedens Forpost mod Øst, med Navnet „Hésos“ paa sine Læber, gik ind i Ildovnen, tro indtil Døden.

Det maa ikke glemmes, kan muligt blive en Spore til at bøde paa det forsømte.

En Del af Folket er jo igen. Af de to Millioner blev mer end den ene dræbt. Men 7—800,000 er vel endnu ilive. Nogle i Kaukasus, det beklippede russiske Armenien, andre er i Konstantinopel, Persien, Syrien, Palæstina, Grækenland — endog i Amerika.

Elendige, hjemløse døende . . . Men de *er* dog endnu. Og vi maa hjælpe dem. Men de er saa langt borte, indvendes der. Nej, langt borte er *ikke* det Land, vi tager ind i vort Hjærte. Ellers var Hans Egede ikke kommet til Grønland, Pater Damiens til de spedalskes Ø, eller Karen Jeppe til Armenien. Men den *største* Nød har nu en Gang det *nærmeste* Krav. Vi kan ikke alle gøre Armenierne til vor Hovedopgave, men vi kan tage dem ind i vor Medfølelse. Saa er de ikke mer langt borte . . .

Her er to af dem, som de daglig forgaar i Husvildebarakker og langs alfar Vej . . . Kom dem ihu! — — —

Vi er to Børn fra Byen hist paa Sletten.
Den havde mange Huse. Hele tretten.

Og et var vort. Dér sad vi alle glade sammen.
Om Somren lyste Sol, om Vintren Arneflammen.

Nu er der ingen Huse mer paa Sletten.
For Tyrken brændte dem. Han har jo Retten.

Vor Far laa strakt paa Gulvet, blodig kvæstet;
En Tyrk slog løs paa Mor med Sabelfæstet,

og da hun faldt til Jorden, halvt bedøvet,
han slæbte hende efter sig i Støvet . . .

Saa stak de Ild, vi saa vor Stue brænde.
Os jog de bort: „Stik af til Verdens Ende.“

— Hvor skal vi finde Vej til Verdens Ende?
Kevork har spurgt saa tidt, hvor Mor er henne?

Han fryser og han sulter — han er lille . . .
Og Mørket falder paa . . . Det er vist silde.

Jeg tror, jeg sætter mig . . . Saa slaar jeg Armen
omkring Kevork. Det holder lidt paa Varmen . . .

Nu sover han . . . Der er saa koldt herude!
Fra Marken kan jeg høre Ulven tude.

Kevork blir bleg som Sne paa sine Kinder . . .
Nu sover jeg . . . Mon ikke Gud os finder —

og fører os med sig til Verdens Ende —
og siger os, hvor lille Mor er henne.

LILLE - KAREN

I Gylling Lærerhjem er Lørdag altid den travleste Dag i Ugen, hvor den unge Madmor med de smaa Husholdningspenge har nok at gøre med at skrubbe, skure, koge og bage til den kommende Helligdags Fest og Fred.

Men paa denne Lørdag, den første Juli 1876, maa hun ligge pænt i Sengen med ledige Hænder, da en lille Pige, Hjemmets førstefødte Barn, har valgt at holde sit Indtog netop paa denne Dag.

Pigebarnet har dagklare, danske Øjne, som ler frejdigt ud imod Verden, men bitte er hun! Og det ene Ben lidt kortere end det andet.

„Ja, ja,“ trøster Jordemoderen, „En ved jo nok, at de første Grise duer sjældent.“ Og mener vist, hvad Præsten ogsaa senere udtaler, at det bitte Kræ lever nok ikke, og at det da ogsaa kan være det samme — for gaa kommer hun vel næppe til.

Men Mor tager sin mislykkede Gris ind til sig og vilde ikke undvære hende for alt i Verden. —

Den lille bliver døbt, hedder Karen, ler og pludrer. Lidt sløjt er det stadig med Benene, men den indre Vækst er langt forud for den ydre. Før hun er fyldt Aar, begynder hun at tale, kan fortælle lange Historier, da hun er to, bede sit Fadervor, da hun er tre, og da hun er fire, vil Læreren, hendes Fader, som er stolt af sin Førstefødtes Evner, lære hende at stave. Han skærer smaa Bogstaver ud i Træ og viser hende, hvordan de kan sættes sammen. Da hun er fem Aar, læser hun flydende, Ingemanns historiske Roma-

ner, inden hun fylder seks. Dem elsker hun, da hendes Hjærte gløder af Heltedyrkelse, som først og sidst samler sig om hendes egen Far. Naar hun ser ind i hans klare, vaagne Øjne med det iagttagende Blink, kan hun som i et Spejl møde sine egne Barneøjne.

Der er ingen som Far. Han ved alt. Og saa kan han dog en Dag i Skolestuen, hvor en Dreng retter et Spørgsmaal til ham, ganske roligt svare: „Det ved jeg ikke, min Dreng.“ Men det rækker ikke den lille Piges Tillid til ham. Nej, det grundfæster den snarere.

Saadan som hun elsker Far, maa hun ogsaa vide, at han elsker hende: „Holder du af mig, Far?“ spørger hun en Gang. — „Ja, det gør jeg da!“ — „Saa meget, som du kan?“ — „Ja, jeg gør!“ — „Men holder du af mig mer end du kan?“ — „Det kan jeg jo da ikke, min Pige!“ — „Jamen, hvis du nu kunde, vilde du da ikke holde af mig mer end du kan?“

Dæmrrer det for lille Karen, at opover sig selv, opover egen Evne kan man drives af en Magt, stærkere end den? Maaske hun en Gang skal opleve det.

Hun har senere sagt, at Far egentlig i Gerning viste, at han elskede hende over Evne, thi det havde nær kostet ham hans Sundhed, ved Siden af alt sit andet Arbejde, at undervise hende, som han gjorde.

Trods den stærke Kærlighed forkæler Far hende ikke. Og det havde Barnet nok ogsaa selv frabedt sig. Det er hun alt for fornuftig til at kunne synes om.

Da hun begynder sin Skolegang hos ham, er hun skrapere til Bogen end alle de andre Børn. Men aldrig lader Far hende mærke, at han ved det, saa de andre kunde føle sig flove eller oversete.

En Dag er der Tale om en Blomst, og Læreren spørger Eleverne, om de mener, den findes i Aalestrup Mose? En Dreng siger straks ja; han har selv fundet den. Men Karen siger endnu bestemtere *nej* — for hun har aldrig set den.

Far ved ikke sikkert, hvem af de to, der kan have Ret, men siger blot alvorligt og sindigt til sin lille Pige: „Ja — men husk altid paa Karen, at det, at du *ikke* har set en Ting, er ikke noget afgørende Bevis for, at den ikke er der.“ —

Det husker hun — mange Gange senere — hvor det er andet end Blomster i Aalestrup Mose, det gælder.

Alt, hvad Far selv ved, vil han dele med sin lille Karen; det bedste, han har inde, vil han give hende. Ikke blot det, han har lært af Bøgerne. Nej — han vil have hende til at høre, se og iagttage, som han selv har vænnet sig til, saa hun kan tilegne sig det, der gror, rører sig og lever omkring hende . . .

Om Foraaret, naar Morgenen er blank af Sol og Dugg, maa Karen ofte tidligt op og ud i Skoven med Far. Det er Fuglesangens Tid, og den skal hun lære at kende. Ja, udover Markerne synger allerede Lærken — som om den selv blev ør af det, men dog ikke kan holde op — næsten som Børn, der ikke kan bare sig for at le. Men inde under de store Træer er der Bogfinken og Droslen, Skovduen og Gøgen; de kvirrer og slaar, kurrer og kukker. Alle har de Rede nu. Far opdager en i en Busk med to smaa pæne Æg i; dem maa man ikke røre.

Og Myretuer er der — mandshøje. Kong Salomo sagde allerede, at man kunde blive *vis* af at gaa til Myrerne. De er saa travle — og udspekulerede alligevel. Nogle af dem holder ligefrem Malkekøer — ja, det er en Art Bladlus, der afsondrer en sød Vædske; og Myrerne tager Nytte af andre, hvor de kan; det er saa rigtigt! Hvad andre kan gøre for En, skal man ikke selv spilde Kræfter paa. Det, man er ene — eller næsten — om at kunne — og hver har dog faaet sit, siger Far, skal man samle Kræfterne om. Det er klogt.

Lille Karen har maaske en Fejl: hun er aldrig det mindste dum. Men det Fortrin er der jo mange andre om.

Blomsterne er ogsaa fremme i Skoven; Karen vil ikke

blot finde dem søde, men kende deres Art og Ejendommelighed, helst ogsaa de latinske Navne, som er de rigtige.

Naar Natten er mørk som Fløjel i August med store skinnende Stjærner, kalder Far: „Karen, kom herud og se!“ Ja, som de Stjærner blinker! . . . Men kan hun nu ogsaa Navne paa nogle af dem? Ja — det gaar glat nok — og hun elsker, at det er Kloder, der følger anviste Veje, bestemte Baner — som ogsaa Mennesker skal, naar de vil drive det til noget.

Det er længere mod Høst — en mørk stjerneløs Nat. Lille Karen er ved at gaa i Seng, men Far kalder alligevel udefra, og hun er der straks, for der er noget at høre. Ikke at se — nej, for der er kun Mørke — men Verden bliver alligevel saa stor under det; for alt, hvad der spærrer, er borte . . . Det er ikke Gyllingskov mer, ikke en Gang Jylland, det er Nattens store, endeløse Rige, der folder sig ud til Verdens Ende . . .

„Kan du høre, Karen? Nu er det Ræven, der gør. Den er ude paa Rov!“

Hvad om det var noget andet — Schakaler over store Sletter, eller Ulve om Kong Abgars Edessa — eller værre natlige Rovdyr, som er ude, ikke efter Høns paa Pind, men efter værgeløse Mennesker . . .

„Og kan du høre, Karen, det Sus igennem Luften? Det er Fugletræk . . . Nu gaar det langt, langt imod Syd! Og hør, nej, hør — det er Svanesang!“ . . .

Er det kun de store hvide Fugle, som drager syngende forbi? . . . Eller er det et helt Folks Svanesang gennem den dybe Nat?

Drømmer den lille jydsk Pige om, hvad hun senere skal faa at høre, da hun følger Mors Kalden og løber ind i Seng?

Mor — nej, med hende har Karen det ikke helt som med Far. Vilde gerne holde fuldt saa meget af hende, men saadan noget maa jo komme af sig selv. Det er nok rart, naar

Mor fortæller Historier og synger søde smaa Sange i Mørkningen — men hun er saa følsom af sig og kan tage paa Veje for ingenting, og det maa man ikke. Tapper og stærk skal man være.

Maaske er Karen ligesom lidt bange for at kunne blive som Mor, føler muligt som en Spire til det inde i sit eget Bryst — derfor gælder det om at passe paa, at det ikke skal faa Lov til at overliste En.

Men ét er der nu alligevel, Mor har gjort for lille Karen, som kan stemme Barnet højtideligt: hun har givet sin egen Piges Liv dets Indvielse.

For da Karen var et Aar blev hun syg af Lungebetændelse, og Lægen fra Odder sagde det selv en Aften, at Barnet levede nok ikke Natten over. Saa satte Mor sig ved sin lille Pige for at holde Nattevagt hos hende i Bøn. Og hun bad — ja, hvem husker Ordlyden af den Bøn, som man lagde hele sit Hjærte i, men Meningen var da denne: „Herre, dersom min lille Pige skulde blive et daarligt eller unyttigt Menneske, — saa tag hende heller til dig nu. Men kan hun komme til at tjene dig og din Sag, saa frels hende fra Døden, som du har Magt til.“

Mod Morgen lettede Barnets Aandedræt, og hun faldt i Søvn . . . Var reddet.

Da Lægen kom næste Dag var hans Forundring grænseløs. Den lille var feberfri — i Bedring.

Da Karen som større fik det at vide, syntes hun, at der var givet et Løfte om hende, som Gud havde taget imod — og som maatte holdes. Og da hun var endnu større og tog sin største Beslutning, som Far ikke kunde forsone sig med, da gjorde Mor ikke en Indvending, men forstod, at Løftet fra hin Nat maatte indfries — saa fik det gaa, som Gud vilde.

Men har Mor tænkt, den Bøns Opfyldelse betyder, at lille Karen i en ubrudt Linie skal være god og from, bliver hun nok lidt skuffet. Barnet er uroligt og støjende, taler i

Tide og Utide, laver Ulykker uden at ville det. Det morsomste af alt synes hun blot er at glæde andre — men da det er til saadan Fornøjelse for hende selv, kan man jo ikke en Gang kalde det godt. Men kan hun tjene otte Øre til det Franskbrød, gamle Maren Esbensen holder saa meget af, kiler hun paa med sin Strikkestrømpe for at naa de firsindstyve Omgange, som skal til, før hun kan bringe hende det. At passe smaa Børn elsker Karen ogsaa — at vugge dem, trille dem i Barnevogn, lege med dem og faa dem til at falde i Søvn — men det kan jo da heller ikke kaldes godt, siden det er saadan en Svir for hende selv!

Ellers gaar Dagen efterhaanden mest med at lære — lære. Det er en forskrækkelig Mængde Viden, der er at tilegne sig her i Verden, og hun vil have saa meget ind af den som muligt! Hun læser paa Skolen med de andre, men Far underviser hende ogsaa privat. Lidt Fritid bliver der dog til at lege — eller drømme. Lille Karens Fantasier er alle heroiske, ikke romantiske. Det er Mod, Aandsnærværelse, Stordaad, som begejstrer hende. De Helte, hun læser om, søger hun at indvæve i sit Liv og udmaler sig Situationer, hvori hun vilde udføre noget ganske lignende . . .

Lille Karen vokser. Læser Engelsk med Far, som selv har været i England, og da hun er fyldt tretten Aar, tager han hende med til Als, hans eget Barndomshjem, hvor hun bliver over et halvt Aar og læser Tysk.

Da hun vender hjem derfra, skal hun snart begynde at gaa til Præsten — hos den kendte grundtvigske Præst og Forfatter, Otto Møller. Fra sine tidligste Barndomsaar er Karen kommet i Præstegaarden, og det har altid været det bedste at tale med Præsten selv. Læsningen hos ham bliver ogsaa festlig. Pastor Møller fortæller Bibelhistorie, saa man ser det hele for sig — og hun kan tale med ham ligesaa frit som ellers.

Men da Konfirmationen kommer nærmere, svinder Glæden for Uro og Bekymring. For det er jo alle Punkterne i

Trosbekendelsen, som hun skal sige Ja til, at hun tror paa. Og kan hun gøre det, er hun sikker paa, at hun tror det til den mindste Tøddel? Hun kunde langt mindre sige Nej til det, men at sige Ja bliver dog som ikke helt sandt.

Da Karen er blevet klar over dette, siger hun til sine Forældre, at hun helst *ikke* vil konfirmeres — ialtfald vente med det.

Men det vil Forældrene aldeles ikke gaa ind paa. Selv Far, der ellers forstaar hende saa helt, vil ikke høre Tale om det. Til Præsten tør hun ikke gaa, thi holder han med hende, er hun bange for Fars Vrede. To Nætter igennem græder hun, og da Klokkerne ringer saa kønt til Højtiden, og de alle er glade, staar hun forsagt og bedrøvet paa Kirkegulvet — og svarer Ja, hvor hun skal, men er ikke glad ved det.

Havde Otto Møller kunnet læse sin lille Konfirmands Tanker, havde han sikkert sagt: „Hør nu, Karen, du er jo ved at forløfte dig! Disse Punkter, som du mener, helt at skulle udgranske og tilegne dig, er jo *Hemmeligheder*, som gaar langt over baade din og min Forstand . . . Det er heller ikke dem, jeg spørger dig om, kun om du tror paa Gud Fader, Søn og Helligaand — det vil sige, giver dit Hjærte hen i dette. Og det er jeg vis paa, at du gør! Saa faar du efterhaanden alle de andre Punkter *forærende*. Thi det er Perler, som er trukne paa denne trefoldige Snor.“

Men nu talte ingen saaledes til hende — desværre.

Næste Søndag, da hun skulde til Alters, blev det værre endnu. For der stod jo noget om, at den, der uværdig kom til dette Sakrament, faldt ind under Dom. Uværdig er hun selvfølgelig og maa derfor ogsaa helst holde sig borte. Henvender sig atter til Forældrene, men de svarer, at naturligvis skal hun til Alters; hele Præstegangen er jo da Forberedelse dertil.

Og da synes Karen, at Ansvaret maa blive Forældrenes, hvis der skulde komme noget ondt af dette. Men tung i Sind

gaar hun dog til Kirke — og maa tænke paa, om der ikke kunde ske en Ulykke. Det gør der nu ikke, men det er, som om Angsten, der var over hende, en Tid skiller hende fra Kirken.

Ikke fra Gud — nej! Samlivet med ham kunde Karen aldrig undvære. Ligesaalidt som det med Far — ja, mindre endnu. Thi med Gud kan man tale mer hemmeligt — helt inde fra sit Hjærte — og han forstaar alt det, som ikke det klogeste og kæreste Menneske kunde begribe. *Naar* begyndte dette hendes Gudsforhold? — Ja, det aner hun ikke, thi hun har aldrig været uden det, kan ikke huske en Dag af sit Liv, hvor det ikke var.

Fra sit sjette Aar har Karen sovet sammen med lille Søster Signe, men har altid passet at vaagne før hende, for dér, i Morgenstundens Stilhed og dæmpede Lys, kom hendes allerbedste Ven. Bag hendes Hovedgærde syntes hun, at han stod, og hun kunde hviske til ham om alt, udøse hele sit Hjærte . . . Han lagde den nye Dag som en Gave paa hendes Seng; hun skulde vokse sig stor og stærk til at leve Livet, god og glad igennem den.

Hun ved og føler det ogsaa godt, at nu, hvor hun gaar over et Slags Grænse, og som konfirmeret ikke længer skal være Barn mellem voksne Mennesker, men selv tage Livet op paa en mere bevidst og selvstændig Maade, vil det i dette ene Forhold dog ikke kunne blive anderledes. Dér vil hun være og blive Lille-Karen hele sit Liv igennem.

UNGDOMSAAR

Efter Konfirmationen følger travle Tider. Maaske for travle. Lille-Karens Udvikling til Kvinde medfører Træthed og Skrøbelighed. Men Tiden skal jo udnyttes. Far vil, at hans Øjsten skal uddannes til Læge. Det ligger egentlig over hans Midler, men hun har jo selv krævet, at han skal elske hende over Evne.

Folkeskolen er hun færdig med. Studerer, vejledet af Far, til fjerde Klasses Hovedeksamen. Latinen kniber det lidt med, men Far har selv sat sig ind i det mest elementære for at hjælpe hende. Ved Aarhus Latinskole bestaar hun Afgangseksamen. Far indfører hende saa selv i Matematik og Fysik og studerer Oldnordisk med hende. I 1893 kommer hun til Ordrup Latinskole for at følge Undervisningen i Matematisk Afdelings femte og sjette Klasse. Derfra tager hun Artium med Udmærkelse.

Saa sker det, Karen næppe før selv havde tænkt sig muligt, at hendes Vilje rejser sig imod Fars. Hun vil ikke være Læge, men studere Matematik. Professor Frederiksen, den kendte Leder af Skolen i Ordrup, holder med Karen. Et Menneske skal selv vælge sin Livsgerning.

Saa giver Far efter — forstaar, at det nu er en voksen Karen, han har at gøre med. Og Kærligheden mellem de to øges blot derved.

— En Sommer, langt fra Ordrup og Gyllingskov, gaar en stejl solbrændt Bjergvej forbi det Hus, hvor Karen nu bor. Og i Skyggen af Huset sætter hun en Vandkøler ud til dem,

der med trætte Fødder og tørre, brændende Læber gaar opad Vejen. Da hører hun dem sige, naar de har drukket og føler sig inderligt vederkvægede: „Vi velsigner *din Fader!*“ Og Karen bliver varm om Hjærtet og nikker smilende til dem: „Ja, det er rigtigt,“ siger hun. „For han er Ophav til det hele!“ — — Aaret efter Artium tager Karen Filosofikum, ogsaa med Udmærkelse, studerer ivrigt videre og underviser desuden paa Ordrup Skole, hvor hun stadig bor.

Der gaar et Par Aar, men en Dag faar hun stærke Svimmelheds-Anfald, og Lægen erklærer hendes Hjerne for overanstrengt — næsten sprængt. Nedlægger Forbud mod videre Studier og giver sin Patient meget strenge Forholdsregler. Ro fremfor alt; ingen Adspredelser, ingen Sindsbevægelser! Ellers er det ude med hende.

Vel — Karen gaar ind paa det altsammen! At skulle tidlig i Seng, opgive alle Adspredelser, koster hende ikke et Suk. Værre at sige Farvel til Studierne — og værst at skulle vænne sig af med alle Sindsbevægelser!

Karen er snar til Vrede, glødende i Begejstring, overstrømmende især i Medfølelse — Arven fra Mor. Nu tages Kampen op derimod. Mærker hun Vreden syde op i sig, flygter hun til sit Værelse, gaar op og ned med knyttede Hænder, kæmpende mod det Blod, der bruser op i hende — og Gang paa Gang vinder hun frem til Sejr.

Værre at dæmme af for Begejstringens Glød og værst at faa Bugt med Følsomheden, den *Medliden*, der vælder op i hende ved Tanken om andres Smerte og ligesom slaar Arme om Alverden for at favne dens bitre Nød ind til sig. Og Harmen, der brænder i hende ved Tanken om al Samfunds-Uret, alle Misforhold — hvor kan hun dog gaa *imod* den! Kan man give sig til at hæmme det bedste i En selv?

Ja, undergraver det hendes Helbred, vil hun bekæmpe det, thi det gavner jo ingen.

Under tre lange Aars Skrøbelighed har Karen Støtte ved sin Side, som hun aldrig glemmer, Professorinde Frederik-

sen, „Mor Fanny“, som hun kalder hende og har elsket fra den første Dag.

Lille og rank, lydhør og selvforglemmende, altid rede til at være der, hvor hendes Nærværelse kræves, agtpaa-givende, aldrig træt. Hun har gjort Vold paa sin altfor følsomme, blide Natur, opdraget sig selv bort fra den, og hun sætter nu Mod i sin unge Ven, opmuntrer hende til den vanskelige Vej paatværs af sig selv. „Du maa ikke overvindes af din Naturs Skrøbeligheder, men overvinde dem!“

Hun fortæller Karen Historien om den faldefærdige Kirke, som har det underfulde Orgel med den næsten overmægtige Tonefylde. Men Organisten maa gøre Vold paa sig og aldrig spille med fuldt Spil. Thi slippes det tonende Brus ud i al sin Styrke, kan Kirken maaske bryde sammen.

Karen forstaar — og gør derefter. Men sukker til Tider som Organisten, thi det synes hende, at hendes Liv dog maa blive forfladet og fattigt derved. Ikke fuldttonende som den Gang hver Stemning hos hendes Kære, hvert Bud fra den store Verden fik Lov til at vække den fulde stærke Genklang hos hende. Men hun er ogsaa klar over, at Kirken er truet, og at Organisten maa holde igen — maaske gennem mange Aar. Vil Orgelet saa ikke ruste, de skønne Klange dø, der aldrig turde slippes løs? Hvem ved — men Kirken skal jo staa og fylde sin Plads.

Langt om længe vender Karens Arbejdsevne tilbage, og den Tid kommer, hvor hun kan undervise fem og tyve Timer om Ugen og endda varetage en Del andre Hverv. Hendes Sinds Glæde vokser derved; hun danser hen ad Gangene, nu og da flyver en lille Sang fra hendes Læber. „Far, det er det bedste Aar, jeg har levet,“ siger hun hver Sommerferie. Professor Frederiksen har en berigende Indflydelse paa hende; hans Syn og Ideer virker fremmende paa hendes indre Udvikling.

Skolegerningen er bygget over det personlige Kendskab til hver enkelt Elev. De skal udvikles til Mennesker. Luften

er ren i Stuerne. Pjank, Sladder, ondsindede Ord om andre taales ikke.

I religiøs Henseende er Professoren en udmærket Vejleder. Det personlige Forhold til Gud er for ham det væsentlige, det første og det sidste. Men som ved alle de bedste Forhold i Livet, maa der ogsaa ved dette være noget af en *Hemmelighed*. Hans eget religiøse Liv er præget af dyb Blufærdighed, og han lærer de unge at „gaa ind i deres Kammer“, lukke deres Dør „og tale til Ham, som er i Løndom“.

Karen faar Lov til at holde sin Gudsyndelse ganske som hun vil, ingen blander sig deri. Men det Forhold, som var hendes lønligste Barndomsliv, uddybes og inderliggøres i de ti Aar, hun er i Ordrup. Hun har reddet det gennem Studierne ved Universitetet, dér følte hun ret, hvilken solid Ballast, Far har givet hende med ved saa grundigt at sætte hende ind i Naturvidenskaberne. Thi hun saa flere af sine Medstuderende, da disse Videnskaber gik op for dem, blive urolige over det, der ikke stemte med Bibelens Lære. Og de for Troen ganske ligegyldige Ting som Jordens Skabelse, Arternes Oprindelse, Solens Stillestaaen o. s. v. viste sig at være saa indvævede med deres Religion, at de faldt hen til at tvivle om Gud, naar de ikke kunde faa alt det med i deres nye Verdensbegreb.

For Karen var der heri hverken Anstødssten eller Problem. Alligevel maatte hun høre paa saa mange modstridende Bemærkninger, saa mange Forstandsindvendinger, at det dog paavirkede hende mere, end hun selv vidste af.

Og en Nat vaagnede hun pludselig som af et Mareridt med den mørke Stue omkring sig og den Tanke over sig: „Hvad om de andre havde Ret? At Gud ikke er.“ Det var sort Dyb, der gabede foran hende, bundløst af Tomhed. Og „horror vacui“ greb hende om Hjærtet, saa stærkt, at det hæmmede hendes Aandedræt . . . Det var Sammenstyrten af hele hendes Liv . . . Det blev uden Grundvold uden Maal og Realitet — var *slet ikke til*.

Da raabte hun højt ud i det natlig tavse Rum : „Aldrig vil jeg ned i den Mørkets Afgrund — aldrig!“ Og vendte sig bort med Afsky — som Bjergvandreren, der hugger sin Alpebok fast i Grunden og stiger videre uden en Gang at se ned i Dybet — fordi et Blik i Afgrunden kan blive Svimmelhed — og give Død . . .

Lidt efter faldt hun i Søvn — og vidste, at den Tanke ikke mer vilde komme hende nær. Men siden forstod hun Professor Frederiksens Lærdom, at det ikke er al Kamp, vi skal give os ud i. Der er dem, vi heller maa undgaa. Thi vi ved ikke forud, hvorvidt vore Kræfter rækker, og vi har dem aldrig at ødsle med. — —

Fra sit syttende til sit syv og tyvende Aar er Karen i Ordrup, og som størst Udbytte af de Aar faar hun den fulde, stærke Bevidsthed om, at Trosforholdet er og bliver den stærkeste Magt i hendes Liv. Megen Tid, mange Tanker, megen Læsning i den hellige Skrift ofres paa det; men Hjærtets dybere Tilegnelse er det væsentligste. Som hos enhver Personlighed faar Gudsforholdet ogsaa sit eget Præg hos hende, Pietistisk er det ikke. Grundtvigsk er hun opdraget, og det stemmer ogsaa bedst med hendes Natur. Formen for Kristendom er hende ogsaa mer underordnet; det er Oprigtigheden, den personlige Indsats i Forholdet, som for hende er det afgørende. — Mange Aar efter, da jeg fra et Besøg hos hende skulde til Jerusalem, sagde hun : „Se nu at finde Stien med *hans* Fodspor!“ Fortalte saa, at da hun var i Palæstina, havde de hellige Mindesmærker ikke alle været hende lige overbevisende. — „Men saa en Dag gik jeg ned ad Oliebjerget og saa tilhøjre for den brede Vej, en lille Sti mellem Stene, som snoede sig ned mod Kedrons Bæk, og tænkte : ad *den* har han gaaet. Ja, det var urimeligt, for den Sti har ikke været der for to tusind Aar siden! Men dèr kunde jeg ligesom se hans Fodspor og finde det, jeg søgte herovre. Gik da ogsaa straks ind paa den.“

Ja, saadan havde hun ogsaa aandeligt sin egen Sti med hans Fodspor, som hun gik ad. „En Løngangs-Sti — til Livets Land med Glædens Kilder“, har Grundtvig sunget om; og det dybeste i et Menneskes Trosforhold bliver altid en Løngangs-Sti. Men *sin* kom Karen til Klarhed over de Aar i Ordrup. — —

Fra sytten til syv og tyve . . . Det plejer at være de Aar, hvor *Livsvalget* træffes, hvor alle Forhaabninger synger som Foraarsfugle, hvor der ikke blot skal studeres og lægges fornuftige Planer, men hvor den søde Ufornuft imellem kan faa væltet det hele, fordi „Hjærtet springer ud som en Rose“ og kræver sin kongelige Ret.

„Selvfølgelig,“ siger Karen selv, „maatte det blive i de Aar, at Erotiken kom til at spille en Rolle i mit Liv. Men jeg maa sige, at dens Indflydelse var ringe. Der er de Kvinder, hvis hele Livsindhold bliver et Kærlighedsforhold, lykkeligt eller ulykkeligt. Noget saadant blev aldrig Tilfældet med mig. I Sammenligning med — ikke blot det dybeste Forhold i mit Liv, men ogsaa det til min Far, Mor Fanny eller blot til min Gerning, var alle Elskovsrørelser for mig af underordnet Betydning. Naturligvis kunde jeg sværme for en og anden — der kom mange Mænd paa Skolen, ogsaa aandelige Stormænd — men hvis en saadan kom i lidt nærmere Forhold til mig, var jeg snart færdig med ham.“ — —

Det kan være godt at høre en Kvinde fastslaa Erotikens underordnede Betydning for hende. Er den ikke det største, det enevældige i en Kvindes Liv, bliver den jo ogsaa let det mest værdiløse. Alligevel kommer det store „Wahlverwandtschaft“ ind i Karen Jepes Liv; det, som et forkert Valg havde forskertset. Brudgomskalet lyder — og hun staar op, rede til at følge det. *Den*, som dybest kender hendes Personlighed, har det Forhold rede til hende, hvori hun kan slaa Rod, sætte Blomst og bære sin Frugt, naa sin

Personligheds fulde Udfoldelse og faa sat sit Spor . . . Er det et Forhold til en Mand, den eneste Ene, til hvem hun kan sige: du er mig, og jeg er dig — eller mer: du er min Fuldendelse, som jeg er din!

Nej — saadan er det ikke. Det kommer, som det maa, og som det skal. Men der staar skrevet etsteds, at den, der ikke fødte, vil fryde sig — „thi den ensommes Børn bliver flere end dens, der har Manden.“ — — —

En Mandag i 1902 læser Professor Frederiksen en Artikel højt paa Skolen. Den er af Forfatteren Aage Meyer Benedictsen, der har gjort sig til en varm Talsmand for be-trængte og undertrykte Folkeslag, og her skildrer den store Elendighed i Armenien efter Massakrerne. — Torsdag i samme Uge drager hele Skolen til København for at høre Benedictsen holde Foredrag om samme Emne. Han taler malende, fængslende og fængende — gør dybt Indtryk paa sine Tilhørere.

Karen har hørt om disse Forhold som de fleste andre — uden at tænke paa, at de angaar hende. Nu bliver det hele saa klarlagt og anskueliggjort, at det rykker hende langt nærmere ind paa Livet. Tanken om alle de Børn, Mas-sakrerne har efterladt, forfølger hende. Dog afviser hun den som hende uvedkommende.

Der gaar et Aarstid. Karen er lykkeligt optaget af sit Ar-bejde i Ordrup. Under Professorens kyndige Vejledning læ-rer hun baade at undervise og være Leder. Dog har hun imellem den Følelse, at Arbejdet her ikke tager *alle* hendes Evner i Brug.

Saa en Dag i Foraaret 1903 dukker den Tanke, hun har afvist, op af hendes Underbevidsthed med et suverænt: „*Du skal*“.

Siden hun hørte om Armeniens Jammer, har hun baaret den i sit Hjærte; men først nu bliver det hende klart: hun *maa* derover.

Henvender sig straks til Aage Meyer Benedictsen; han

hører til den danske Hjælpekomité, som betaler for ti Dreng paa den store tyske Armenierven, Dr. theol. Lepsius' Børnehjem i Urfa. Og nu søger Dr. L. netop en Lærerinde til Børnene og er rede til helt at overtage hendes Lønning, dersom Armeniervennerne i Danmark blot kan sende hende derover.

Og Godsejer Hage, Nivaagaard, er rede til at klare Rejseomkostningerne.

Karen forstaar, at det alt er lagt tilrette for hende, som det *maatte være*. Men Far — det er det sværeste! Han sætter sig absolut og hæftigt imod det. Forbyde det, ved han nok, at han ikke kan, men indtrængende søger han at faa hende fra det. Hendes Helbred er altfor skrøbeligt, der er de mange smitsomme Sygdomme og de forfærdelig utrygge Forhold — og hvad fører det saa til?

Karen rejser hjem til Gylling . . . Far opgiver sin Modstand — bekoster endog hendes Udstyr — men er imod det som før.

Og Præsten Otto Møller holder med Far. „Du har ikke noget derovre at gøre,“ siger han.

„Skal jeg da være som Præsten og Leviten, men ikke som Samaritanen overfor den saarede ved Vejen?“ spørger hun.

„Ja, den saarede laa jo paa Samaritanens Vej. Man skal ikke gaa ud af *sin* Vej for at hjælpe ham.“

Næste Søndag er det den 13de efter Trinitatis med Evangeliet om den barmhjærtige Samaritan. I sin Prædiken gentager Pastoren Ordene fra forleden: „Den slagne laa paa Samaritanens Vej. Man skal ikke gaa ud af *den* for at opsøge ham.“ Saa standser han et Nu — og tilføjer lidt tøvende: „Med mindre da, at den slagne raaber saa højt om Hjælp, at man ikke kan undgaa at høre ham . . . Da *maa* man selvfølgelig gaa ud af *sin* Vej for at tage sig af ham.“ —

Da forstaar Karen, at hendes kære, gamle Præsteven er besejret. Og hun synes, at hun fra Prædikestolen har faaet

hans Velsignelse med til Rejsen. Det er en Glæde, hun hjærtelig gerne tager med — men maatte hun undvære den, kunde dog Hjærtets usvigelige Vished om, at hun ikke gaar udenfor sin Vej, men at det netop er *den*, som nu bærer derover, ikke tages fra hende.

Derfor spiler Pigen fra Danmark Vingerne — uden at se tilhøjre eller venstre — og drager bort som Trækfuglene i sorte Høstnætter over Gyllingskov „med Viseren i Bryst“.

URFA

Vid som en Havflade breder sig den mesopotamiske Slette. De fjærne Randbjærge er Kysterne. Paa sine Steder ligger Havet fladt i Ro, paa andre er det, som om Bølgerne taarner sig op, thi der er Høje paa Sletten.

Fra Bjergpasset i dens nordvestlige Hjørne kommer en lille Skare ridende ned imod den.

„Naar vi drejer om det næste Hjørne, kan vi se Urfa,“ siger den tyske Herre til Damen paa det hvide Æsel. „Det kan blive godt efter de mange Dage paa Heste- og Æselryg og Nætterne i tyrkisk „Chan“!“ . . . Man drejer om Hjørnet, men hvor er Byen? Mod Syd rager en Klippe op med Ruin af en gammel Borg paa Toppen og Vinhaver ved Foden — det er alt.

Men det *er* Urfa. Den ligger blot paa Klippens østlige Skraaning, derfor ses saa lidt af den til denne Side.

Det er langt imod Høst, men man kunde tro, at Sletten sprang ud i Foraarsblomstring, thi den vrimler af brogede Skarer — Mænd, Kvinder og Børn i farverige Dragter under gnistrende Sol . . .

Diakon Künzler ved det tyske Hospital, der ogsaa skyldes Dr. Lepsius' varmhjærtede Initiativ, vender tilbage fra Besøg i sit Hjemland, og hele Sygehusets Personale er ude for at modtage ham. Desuden ventes den danske Dame, der skal virke ved Børnehjemmet, og dettes Husfædre stiller med et Par Hundrede Børn. Saa er der Medlemmer af den amerikanske Koloni og en Mængde af Urfas Armeniere.

Da Menneskemylderet og det lille Tog mødes, bliver der Standsning. Et Brus af Velkomst- og Glædesraab stiger mod Himlen! Hilsner udveksles, og man stiger af Dyrene; Tæpper bredes over Græsset, man lejrer sig i Grupper . . .

Madkurvene er bragt med og udpakkes under stor Munterhed. Alle har de en stegt Høne i Toppen og en saftig Vandmelon i Bunden, foruden andre dejlige Frugter, Kød-spiser og Bagværk.

Efter Maaltidet sætter Toget sig atter i Bevægelse, men gør pludseligt Holdt, mens alle stirrer ad Vejen mod Byen, hvorfra en høj, graahaaret Kvinde kommer ridende paa sit Mulæsel.

Man kunde paa den almindelige Bevægelse næsten tro, at det var en kongelig Person, der nærmede sig.

Et Navn gaar fra Mund til Mund: „Corinna Shattuck“. Mer end en Dronning, Kvinden, som det er sagt, med den klareste Forstand og det varmeste Hjærte. Amerikanerinde, som alt i flere Aar havde arbejdet her, da Massakrerne brød løs. Stod ved et Vindue i Missionshuset, da hun saa en Tyrk overfalde en Armenier, hvis Hustru kastede sig ind over ham — men Tyrken afhuggede da begge hendes Arme ved Skulderen — og faldt over hende . . . To Gendarmer brød i det samme ind i Stuen, og Miss Shattuck raabte: „For Guds Skyld, faa dette standset!“ — „Det kan ingen,“ sva-rede de. „Det er Allahs Vilje. Men dit Hus skal vi vogte; det er fredlyst. Kun maa du ikke forlade det.“ — — Da sprang hun lynsnart ned i Porten, slog begge dens Fløje op, hejste Stjernebanneret over den og kaldte Mennesker ind udefra. Og i de tre Rædselsdage flygtede, krøb, sneg sig trehundrede forfulgte, saarede Armeniere ind til hende.

Hun lagde dem i sine Stuer, paa Maatter langs Kirkegulvet, tilsidst paa Sække i Gaarden.

Var selv ikke i Seng en hel Maaned — plejede, hjalp, trøstede . . . Guvernøren *skulde* levere Mad til hendes Hus, og hun skrev omgaaende en Bestillingsseddel paa „Brød til

300". — Han skrev tilbage: „I var kun 20 igaar.“ — Og hun svarede: „Idag 300 — som *skal* have Brød.“

Der er sagt, at seks Stormagter stod afmægtige overfor Tyrken — men i Urfa holdt en enlig Kvinde ham Stangen — og tvang Armenierfolkets Mordere til selv at forsyne Ofrene med Føde!

Efter den Tid skrev hun til Amerika og England om fornyet Hjælp, fik udvidet Hjemmet med Haandgerningsskole for Piger og Enker, og skaffede Hundreder af hjælpeløse Kvinder Udkommet. Stod ogsaa nu som en Helgen for Folket.

Jeg husker, at jeg en Gang spurgte Dr. Lepsius, som talte om sine armeniske Forbindelser, om han ogsaa kendte Corinna Shattuck, og kan endnu se det Smil, der lyste over hans skønne Ansigt, da han svarede: „Und *wie* kenne ich sie!“ — —

— Nu kommer hun altsaa her ridende paa sit Muldyr for at hilse paa Pigen fra Danmark, der vil tage en Gerning op blandt de Mennesker, hun selv har viet sit Liv. Og Karen, som har hørt om hende, føler sit Hjærte slaa hastigere og sine Kinder gløde ved at skulle se hende.

Miss Shattuck stiger af sit Dyr. Karen Jeppe lader sig ogsaa glide ned af sit hvide Æsel og gaar henimod hende. Den slanke, graahaarede Kvinde med det fine, intelligente Ansigt breder sine Arme ud, drager hende ind til sig og kysser hende ømt og moderligt: „Velkommen!“ siger hun stille.

Og Karen Jeppe synes vel nok, at hun her faar den bedste ydre Indvielse til sin Gerning. Hun kunde have sagt som Ruth til Naomi: „Dit Folk skal være mit“. Thi ved denne ranke Heltindes Side ser hun muligt som ved et Lyn, hvad det er, *hun* gaar ind til.

Saa rider hun med Miss Shattuck mod Kong Abgars gamle Edessa, og Samtalen falder saa let imellem dem, som havde de kendt hinanden længe. De nærmer sig Samsatporten. Udenfor den er en stor Høj, fra hvilken en dyb

Skygge falder hen over Porten. Karen spørger, hvad det er for en Høj, og Miss Shattucks Ansigt formørkes: „Der lagde man Massakrernes Ofre,“ siger hun dæmpet.

Karen maa huske paa den Dag i Konstantinopel, da hun med Hr. Künzler var i Sofia-Moskéen og stod der betaget af Rummets Dejlighed, da hun med et følte, at dette Rum ikke var tomt. En Magt var derinde, som hun aldrig før havde mødt. Snigende rykkede den nær, trængte sig voldeligt ind paa hende, saa hun fornam den rent legemligt: *Islams Aand . . .*

Med en ubeskrivelig Gysen styrtede hun ud af Rummet. De tyrkiske Tøfler fløj af hendes Fødder, hun standsede ikke, før hun stod ude i det fri . . . Og da vidste hun, at aldrig mer satte hun Foden i en Moské — — —

Nu møder hun den atter, *Islams Aand* — den natlig sorte Skygge fra Højen med de Tusinder af blege Dødningeben . . . Og gennem den Skygge rider hun ind i Urfa . . .

Fra Sletten ser Byen malerisk ud. Men Gaderne er snævre, bestaar af en dyb, moradsagtig Rendesten, og paa det smalle Fortov mellem den og Husmuren er der knap Plads til et Menneske.

Husene ligner Fæstninger; de sparsomme Vinduer sidder højt oppe. Foran Husene ligger store Affaldsdynger, i Reglen kronede med en død Hund eller Kat — og udsendende en liflig Stank.

Gaderne har Klippegrund; Spildevandet siver kun langsomt bort; Regnstrømmen er det eneste, der kan rense ud.

Tyrkisk Statistik er usikker; dog regnes der med 50,000 Indbyggere i Urfa, af hvilke mer end 20,000 er Kristne.

Et lidet troligt Sagn vil vide, at Byen er det tidligere Ur, Abrahams By. Der er en ganske idyllisk „Abrahams Dam“ med hellige Fisk, som der er Dødsstraf for at fange, og en Moské, som hedder: „Chalil er Rachmams“, „Abrahams, den Barmhjærtiges Ven.“

Før Massakrerne var ni Tiendedele af Haandværkerne

Armeniere, og de er endnu Tyrkerne overlegne paa det Omraade. — —

Karen bor foreløbig hos Hr. Eckart, den tyske Forstander for Børnehjemmet, og nu, hvor hun blot ønsker at kaste sig hovedkulds ind i Arbejdet, forestaar hende en svær Taalmodighedsprøve. Hun skal paa Skolebænk, stave sin ABC om igen: „Aib, Ben, Kem“ — — Var Far her nu blot og kunde forsyne hende med smaa Træbogstaver, som hun kunde sætte sammen til de vanskelige Ord! Naa, lære dem *vil* hun — hurtigere end andre plejer — det er hun klar over.

Men dermed er ikke den forberedende Klasse tilende. Hun vil sætte sig ind i Sæd og Skik, Tradition og Tankesæt . . . I Forhold til selve Folket vil hun aflæse dets Fysiognomi paa de Ansigter, som hendes uøvede Øje endnu knap kan skelne fra hverandre. Hun vil iagttage og være lydhør, som da hun og Far lyttede sig til Naturens Hemmeligheder, vil lytte sig til det armeniske Folks Ejendommelighed, dets Fortrin og Fejl — lytte sig helt ind til dets Hjerteslag. Først da kan hun staa Last og Brast med det, afhjælpe noget af dets Nød, drage det op mod lysere Kaar . . . Hendes Program udvides stadig; stort maa den drømme, der ikke vil nøjes med at yde smaat.

Der kommer hendes Intuition hende til Hjælp. Hun siger selv senere, at da hun kom over for at læse med ti Børn, mødte hun et *Folk*.

Og det Folk forstod hun *indefra*, fordi dets Mentalitet var beslægtet med hendes egen, forstod dets ukuelige Fremdrift og Vilje til Liv, dets Troskab og uopslidelige Taalmod, som ogsaa de Fejl, der maatte udvikle sig under den tyrkiske Terrorisme. Mest beundrede hun dog næsten den moralske Renhed, Folket havde bevaret under de demoraliserende Forhold, hvor hver armenisk Kvinde var tyrkiske Funktionærers og kurdiske Røveres „lovlige“ Bytte. — —

Daglig er Karen paa Børnehjemmet for at lære det grun-

digt at kende. Men først efter halvandet Aar flytter hun derover, klar til sin Post.

Det ligger udenfor Porten — et tidligere Karavanseraj. Gennem Porten kommer man ind i den store fliselagte Gaard, delt i to af Vandbassinet, med lille Have i Midten og omgivet paa tre Sider af toetages Bygninger. De underste Rum er Hvælvinger, Køkken, Bageri, Vaskehus, Kostald, Spisestue, Skolerum. De tidligere Gæsteværelser, i lang Række over den underste Etage, med bred Terrasse foran, er nu Rum for Børnene; for Enden af Terrassen har Karen sin Stue. Klasselærerinde — nej, *Forstanderinde* for hele Hjemmet vokser hun i et Nu op til at blive. Foruden Hr. Eckart og to Husfædre med Koner, er der to Hjælpersker og flere Lærerinder. Men Karen maa være „alt for alle“, Sjælen i det hele! — — —

Fra den tidlige Morgen summer det i hele Bikuben. Det kimer lyst og muntert: „Op — op! Klokken er seks!“

Om Sommeren farer Drengene ud i koldt Bad, om Vinteren vasker de sig over det hele og faar to Gange om Maa-neden varmt Bad. — Halv syv er Morgenandagten, Ord, som de alle kan forstaa, og Sange, de alle kan synge. Saa Frokost: Suppe med Grøntsager og Gryn. Saa Morgenren-gøring — Travlhed i hele Huset, i Køkken, Stald, Bageri foruden i Stuerne. Til ni piler de om som Myrer. Saa ringer Skoleklokken. Skolen varer til 12, saa er Middagen der. Brød med Ost og tørret eller frisk Frugt. Den lettere Kost passer i Orienten bedst til Dagens varmeste Tid.

Saa Skole for et andet Hold, medens de smaa sover. Men fra 3—4 tumler alle sig paa Gaardspladsen i munter Leg. Imellem spadserer de ogsaa paa Sletten, hvor der er saa dejligt! Fylder Hænderne om Foraaret med blodrøde Tulipaner og om Efteraaret med *Trøfler*, som smager herligt til deres sparsomme Kødretter. Om Sommeren drager alle de større Drengene ud til Husets Vingaard og overnatter der. — —

Klokken seks spises til Aften. Atter Suppe eller en Art Grød med Bønner og Ærter i. Saa Aftenandagt; da kan de smaa næppe mer holde sig vaagne — og kommer paa Hovedet i Seng. De større maa endnu læse Lektier. Men undertiden, især hvis det er Lørdag, ser Ohannes, den ene Husfader, over til Karen Jeppe, som nikker samstemmende . . . Og da fører han dem alle over til sig — og af en hemmelig Skuffe tager han haandskrevne Sangbøger ud. *Armeniens Sange*.

Det er et Vovestykke, thi de er strengt forbudt. Men Ohannes vil, at Børnene skal lære dem, kende dem alle.

Dæmpet spiller han paa sin Violin, og Tuna Chanum, hans Kone, synger smukt dertil, Børnene sidder med blanke Øjne og røde Kinder og nynner alle med . . .

Konger og Helte drager forbi. Nu kommer Arshag d. 2dens kække Jagtsang. Den elsker Drengene, opildnes derved til Drøm om Daad og Vovemod . . . I Smug læser de alt, hvad de kan faa fat paa om de armeniske „fedai“, Fri-skarernes Helte og deres dumdristige Fører, Antranik. —

Saa kommer Klagesangene; de er som Taarer. Man kunde gerne græde med!

„O, Araks, Moderflod, hvi klinger
dit Bølgeslag ej glad som før?
Du glider tavs og mørk som Sorgen,
skønt Vaaren synger for din Dør . . .“

Mangen lille Dreng siger maaske ved sig selv: „De Sange er mine. For jeg er Armenier. Og naar jeg bli'r stor“ —

Kl. 9 skal Børnene i Seng — og før 10 er der Stilhed og Mørke over hele det store Hus. Men blanke hvide Stjærner lyser fra den natlige Himmel — som en Gang over Gyl-ling . . .

„Karen, kom ud — saa skal du se!“ — Maaske staar Pigen fra Danmark nu paa Terrassen og løfter Hovedet mod de fjærne Lys . . . Kloder, som vandrer i deres *anviste* Ba-

ner. Dem, som alle disse smaa Mennesker her skal ledes ind i. Hun, for hvem Liv er Gerning og Gerning Liv, maa gaa foran med løftet Banner og drage dem ind i Stjerne-
spor. — —

Med Karen Jeppes Ledelse af hele Skolearbejdet følger snart afgørende Vending til det bedre. Dr. Poul Rohrbach fra den tyske Orient-Mission skriver: „Et betydeligt Fremskridt i Gerningen kom med Frøken J. Vort Skolearbejde har faaet gennemgribende Indflydelse paa Undervisnings-systemet i vid Omkreds udenfor Urfa. Frk. J. har indført Lydmethode og Anskuelses-Undervisning med det Resultat, at normalt udrustede Børn, paa et Aar, ikke blot læser flydende, men ogsaa har faaet en Skrivefærdighed, som de før var 2—3 Aar om at opnaa. Langvejsfra kommer Lærere til os for at sætte sig ind i Metoden. En Fornylse af hele det armeniske Skolevæsen synes at skulle udgaa herfra. — —

En anden glædelig Overraskelse for mig var *Værkstederne*. Deres Opkomst skyldes Frk. J., der gennem utrættelige Forsøg har bragt Tekniken op paa en hidtil uanet Højde og skaffet hele Foretagendet en solid Grundvold.“

Karen havde skaffet Bomuldsvæveri, Farveri, Snedker- og Skomager-Værksted, Skrædderstue og Garveri — som hun selv havde sat sig ind i. Silkeavl var hun nu ogsaa smaat begyndt paa.

Den ledende Tanke var jo at skabe *Næringsveje* for de opvoksende Drengene, men Børnehjemmet trængte ogsaa i høj Grad til Indtægten, Værkstederne kunde forskaffe. Men Karens Kræfter var imellem ved at gaa til under den omfattende Gerning.

Dr. Lepsius skriver: „Paa den desværre haardt polstrede Divan i Frøken Jeppes Stue, vil man næppe nogensinde træffe hende! Et Hus af vort Børnehjems Dimensioner lader aldrig sin Husmoder i Ro. Ikke blot den omstændelige

Husførelse, ikke blot Skolen med de 350 Elever, men ogsaa alle Værkstederne skal varetages. Dertil kommer Bogføring og alle Beretninger — et uhyre skriftligt Arbejde! Godt, om vi snart kunde skaffe hende dygtig Hjælp! Der hviler *for* meget paa hende — mer end hendes skrøbelige Helbred vil kunne bære!“

/Corinna Shattuck skriver: „I hele Omegnen spores Virkningen af Børnehjemmets Skole- og Lærerinde-Uddannelse. Baade her i Urfa, i Garmudsch, i Severek, i Adiaman bliver nu ingen Lærerinde antaget, som ikke kender til Miss Jeppes Undervisningsmethode. Selv har jeg ogsaa glædet mig over, at et Barn vinder allermindst et Aar i sin Uddannelse derved.“

En Ting, som alvorligt optager Karen Jeppe, er Hjemmets religiøse Indflydelse paa Børnene.

Den armeniske Kirke er jo den gregorianske, som staar den græsk-katolske nærmest. I Tidens onde Løb var den Kirke noget stivnet i Formalisme, dens Præster sunkne ned i Uvidenhed. Gudstjenesten blev ogsaa holdt paa det gammel-armenske Sprog, som ingen længer forstod. Derfor sendte allerede Amerikanerne i det 19de Aarhundrede evangeliske Missionærer til Armenien. Protestanternes Tal steg da efterhaanden til over 100,000. Men vandt disse i aandelig Udvikling, skilte det dem dog fra deres Folk. Den gregorianske Kirke er, trods alt, dog Vogter og Bevarer af det nationale Liv. Idealet havde derfor ogsaa været at fornye og genoplive den Kirke *indefra* heller end at skille dens Børn ud fra den.

Imidlertid — Mission drives der stadig mellem Armenierne. Vi har ogsaa danske „Missionærer“ derovre, og det kan være berettiget, hvis blot man sætter „evangeliske“ foran. Ellers er det lidt misvisende — thi vi maa dog huske, at medens vi her endnu gik i Huder og blotede til Odin eller Thor, døde Armenierne allerede for Kristus. Og maaske kunde der tales lidt sagtere om den *døde* gregorianske Kirke

— thi Martyrer er dog Kristenhedens mest levende Børn, og hvor kan en død Mor føde dem?

Der var i Armenien Børnehjem, hvor den evangeliske Paavirkning gjorde sig udelukkende gældende. Karen Jeppe kunde ikke gaa med til det. Lydhør overfor Folket, forstod hun, at det brød med Fortid og Historie ved at slippe sin Kirke. Og hvad Ret havde hun til at forlange det? Paavirkningen paa Børnehjemmet maatte være almenkristelig. For de mindre Børn var det ligetil. Det blev hendes Maal med dem, at de „erkendte Faderen“, som Apostelen Johannes skriver og gav sig over til ham i Lyst og Nød. Ved mangan Barneseng saa hun ogsaa den Fortrøstning, der i Døden ligesom puttede en lille Haand i Faderens for at lade sig lede herfra . . .

„Evangeliets Beretninger hører de gerne,“ skriver hun. „Jesus er deres store Forbillede og Ven. Men han vokser med dem, og først naar de er store, faar han sin Plads for dem ved Faderens Side.“ — Smukt var det, hvad en Dreng skrev Juleaften: „Vi takker Gud allermost, fordi Jesus er kommet — og er død for os. Thi derved kom Kærligheden ind i Verden.“

Overfor de større Børn blev der aldrig øvet noget Pres. Baade gregorianske og protestantiske fik Lov til at besøge deres respektive Gudstjenester.

Ved Aftenandagten, som ledes af Husfaderen, har Børnene Lejlighed til at udtale sig; thi naar et Stykke af Bibelen er læst og forklaret, bliver der spurgt om, hvad Hovedindholdet i det er. I Besvarelsen tager baade smaa og store Del, men de sidste har selvfølgelig mest at sige.

En Foredragsforening har de større Drengestiftet; den samles en Gang om Ugen; der bliver fremsagt Digte og Fortællinger, talt ivrigt om religiøse og *nationale* Emner — thi Kærligheden til deres Folk finder altid levende Genklang. — —

Men hvormeget end Børnehjemmet optager Karens Kræfter, kan hun dog umuligt holde sig indenfor dets Grænser.

Videre maa hun ud — i Kontakt med fler og fler af det Folk, som har vundet hendes Hjærte.

„Urfa er en eneste stor Fattiggaard,“ skriver hun — „med Elendighed, som vi ikke kender den hjemme. Jeg taa-ler ikke at tænke paa det behagelige sorgløse Liv, Menne-sker kan føre i Evropa, naar jeg ser de jammerfulde Skab-ninger her; de er dog ogsaa Guds Børn! Her sidder Enker, som ikke kan glemme, at deres Mænd blev *pint* tildøde, Mødre, som har grædt sig blinde, — ja, virkelig blinde — over hængte eller brændte Sønner, hjemløse Smaa, som dør i en Grøft langs Vejen . . . Skaf mig Penge til dem! Vil De ikke nok? Naar nu Kulden kommer, er de ved at fryse ihjel; kan de ikke betale Huslejen, smides de paa Gaden.“ — —

Til den Fattigpleje kunde Karen jo ikke tage en Øre af Børnehjemmets Midler, og Penge maa hun have.

Jeg skrev: „Prøv at finde gamle Broderier, morsomme Ting, selv i fattige Hjem, og køb dem; meget kan de ikke koste derovre! Send mig dem med Prøver fra Deres egne Værksteder og Væverier, og jeg forsøger at holde en *Bazar* med lutter armeniske „Ejendommeligheder“. Jeg tror, det kan gaa, men Bestyrelsen tør *ikke* finansiere den, saa vi to maa gaa i Ilden.“

Karen blev Fyr og Flamme ved Tanken, købte ivrigt ind, og Staklerne derovre afhændede ligesaa ivrigt deres „Smaatterier“, som ingen i Urfa bød dem Penge for. En Mand fandt en lille sort Metalgenstand paa sin Mødding, og da han kom med den, og af Karen fik, hvad der omtrent svarer til 2 Kroner for den, forsvandt han som et Lyn i den Tro at have faaet ti Gange, hvad den var værd. Men da Tingesten var rensset, viste den sig at være et lille ciseleret Relikvie-Hylster af Sølv, antikt og værdifuldt. En Kone klippede en lang Lok af sit sorte Haar til Fletning om Ho-

vedet paa en Dukke, Karen pyntede, en anden kom med en smudsig broderet Stump af Kanten om hendes Mors Bryllupssærk, som, fint og omhyggeligt vasket, blev til en smuk Krave.

Jeg fik lejet Grundtvigs Hus; vi aabnede en Dag Kl. 1, og da den var tre, havde vi kun en Halsstrimmel tilbage, som vi gemte til Minde om Dagen.

Da mine og alle Karens Udgifter med Indkøb og Forsendelse var dækkede, fik hun en god Del over 1000 Kr. til Uddeling blandt sine fattigste.

Senere kunde vi gentage Udsalgene under større Former, og da Dr. Lepsius overværede et af dem, ved hvilket han holdt et beaandet Foredrag, erklærede han straks, at „so was“ maatte de snarest faa lavet i Berlin. — —

Fulde ti Aar med Glæder, Sorger, Vanskeligheder, Skuffelser eller opmuntrende Resultater — fremfor alt med Arbejde, Arbejde, gaar hen over Karen Jeppe i Urfa. Tidt er Vinteren saa isnende haard, at mange fryser ihjel, og at Ulvenes Hyl høres i lange Nætter fra den store, snehvide Slette, hvor de tager de fattige Landboeres Faar og Geder og ikke sjældent sønderriver dem selv. Da bliver der Nød at afhjælpe! . . . Men Foraarets lune Aande forjager Kulden og kalder Blomstertæppets Purpur og Guld frem af Mulden, og Sommersolen modner al den dejlige Frugt, som selv fattige Børn kan mættes ved . . .

Ude i Bjergene har Karen Jeppe købt sig en lille Ejendom, Medjeidé, og plantet en Vingaard der. Men vigtigere er det, at hun har „bragt Stedet under Kultur“. Tidligere var det et af de mest berygtede Punkter i Slettens Randbjerge, hvor hele Karavaner forsvandt, og at et enkelt Menneske tør tænke paa at slaa sig ned derude, synes endnu utroligt.

Jorden kunde derfor faas for Spotpris. Karen opdyrker den, og paa en Høj rejser hun sit store Telthus. Hun forstaar selv, at skal Forsøget lykkes, maa der Frygtløshed og

en god Del Menneskekærlighed til. Hun søger ogsaa straks at komme i venskabeligt Forhold til Kurdere og Arabere, byder dem Brød og Kildevand, Kaffe og Cigaretter, naar deres Vej fører dem forbi — og bliver ogsaa indbudt til at besøge dem — —

Allerede den første Sommer fik Medjeidé ogsaa sit Fysiognomi forandret. En Dag, da Karens Ko spadserede bort, blev den straks bragt tilbage af den første Araber, som mødte den. Hyrderne drev uden Frygt deres Hjørde over Græsgangene, og andre fredelige Mennesker begyndte at slaa sig ned derude . . .

Karens Foretagende lykkedes, som hun selv havde tænkt sig det, thi hun var sammenvokset med Orienten, og hendes Instinkt usvigelig sikkert i Forhold til dets Børn. — —

I et af de første Aar er Karen desuden blevet *Mor*. Ja, som *Mor* kom hun jo allerede til Børnehjemmet, men iblandt alle de moderløse Børn er der en Dreng, mer ensom og uforstaaet end nogen af de andre, til hvem hun har sagt, da han fortalte hende sin Barndoms Lidelse: „Misak, jeg holder af dig! Jeg vil være din *Mor*,“ og som gav hende sit Hjærte saa helt, som en Armenier mer end nogen anden kan gøre det.

Foreløbig arbejder Misak ved Børnehjemmets Bomulds-væveri, men hans Tanke er at blive Silkevæver. Ved Vingården i Bjergene er han sin Mors højre Haand, thi han er stor nu, Misak, 20 Aar! Hans *Mor* har ubegrænset Tillid til ham.

En Adoptivdatter har Karen ogsaa faaet blandt Pigerne, Lucia, som lige har naaet at blive Lærerinde paa Børnehjemmet for de smaa.

Da hun og Misak nu er af passende Alder, synes Karen Jeppe, at de burde gifte sig med hinanden. I Armenien vælger de to unge ikke selv, det besørger Forældre eller Formyndere.

Paa dette som paa alle Børnehjem har der været ikke faa

Bryllupper. En Pige blev gift med den flinke unge Væver, og flere af Børnene som voksne med hinanden, eller unge Mænd fra Byen har henvendt sig til Hjemmet om en Kone, da Pigerne der har saa godt Ry. Der bliver saa sagt til en af Pigerne: „Den og den frier til dig. Det er en rar og flink ung Mand. Tror du ikke, det passede dig?“ Og Svaret lyder: „Ja, det maa *du* jo bedst vide.“ Hvis de to ikke har set hinanden før, bliver der sørget for, at det kan ske. Og saa er i Reglen alting klappet og klart. Kun en Gang sagde en ung Mand til Forstanderinden: „Jeg synes nok, du kunde have skaffet mig en, som var *lidt* kønnere.“ Men han tog hende nu alligevel.

Karen selv finder Ordningen udmærket. „Alle de romantiske Ideer, som, tidligere især, trivedes hos europæiske unge Piger og gjorde dem forskruede, kendes ikke her. Man tager det hele sundt og naturligt. Det skal jo til. Saa-dan noget som, at der skulde være *en eneste*, og at man uden ham ikke bliver lykkelig, har de armeniske Piger aldrig hørt — og finder saa heller ikke paa det. De tager den, de skal have — og det gaar meget bedre end i Evropa. Det, der hører sig til af Forelskelse, kommer bagefter — og aldrig falder de paa at se til en anden. Ens Mand er den, man holder af og er lykkelig med — og Skilsmisser kendes derfor ikke.“

Nu er det altsaa Misak og Lucia det gælder, og de synes da ogsaa selv, at det kunde være udmærket. Saa fastsættes Brylluppet til tredie Nov.: Tiaarsdagen for Karen Jepes Komme til Urfa.

Festligt skal det være. Misak har en Gang i Sjæls Bitterhed sagt, at det er en tung Lod at være født Armenier, og hans Mor har svaret: „Det er det — ja. Men nu tænker vi paa lysere Ting. Syng, Misak, syng! Det letter Hjærtet!“ Det har været Karen Jepes Bestræbelse ved Siden af Arbejdet at bringe sine Børn Glæde, skabe Fest for dem, — ved Jul, ved Midsommertid, ved særlige Lejligheder. Og

hendes Misak skal holde et Bryllup, som var han Kongesøn i et frit Land. Hun har sparet sammen af egen Løn og faaet Gaver sendt fra Danmark til Festen, som skal spænde over en Uge.

Ottende Dagen før forkynder hun selv i Hjemmet, at Festen er indledet. Og samme Dag, som er Mandag, samt Tirsdag og Onsdag, er Fest for Kvinderne. De møder ogsaa skarevis, beundrer Udstyret, spiser og drikker, brænder Lys for Bruden og synger til Ære for hende.

Torsdag er der Festmiddag for alle Hjemmets Børn. Pigerne opfører Danse, Drengene har indøvet Sange. Fredag og Lørdag er der Fest for Mændene. Et Faar og en Ged slagtes til den. Brudgommen ælter selv Dejgen til Brødet med Slør om sit Hoved. Der er Latter og Sang omkring ham . . . Rummene under Hvælvingerne benyttes til Festerne. Spisesalen er smykket med Flag og en hel Skov af Olivengrene.

Mandag, selve Bryllupsdagen, holder tolv Vogne i Gaarden. En fornem, velvillig Tyrk har sendt sin egen Karet til Bruden. Alle Hestene er pyntede med brogede Slør og Perler . . . Bruden kører med sin Plejemoder. Hele Urfa er paa Benene for at se det imponerende Tog.

I Kirken indledes Processionen af Børn med brændende Lys. Efter dem gaar Karen med Bruden, Hr. Eckart med den kønne Brudgom, saa Gæsterne og en Skare Ungdom, der synger Jakob Paullis: „Jert Hus skal I bygge paa Ordets Klippegrund“, som Karen med Biskoppens Hjælp har oversat til armeniske Vers, medens Organisten har indøvet Melodien. Vielsen er smuk og stemningsfuld efter gregoriansk Ritus med baade Dreng- og Pigekor.

Biskoppen indleder Toget ud af Kirken og kører med til Brudehuset, hvor Festmiddagen med 32 Kuverter venter.

Der er høj Stemning, Taler og Sange, en Del af dem dog varm Hyldest til Karen Jeppe som ti Aars Jubilar. — —

Ved Ellevetiden tager selve Biskoppen Sløret af Bruden,

og de glade Gæster skilles. Lucias Adoptivmor følger hende ind i Soveværelset, hjælper hende med at afføre sig den fine Brudedragt og omfavner hende kærligt til Godnat. — —

Den Fest— nej, den glemmes aldrig! Ikke blot fordi den blev saa lys og smuk, men fordi det blev den sidste af den Art i Børnehjemmet. *Godt*, at ingen, da Biskoppen løftede Sløret af Brudens Haar, kunde løfte en Flig af Sløret, som skjuler Fremtiden, og Gæsterne i et Glimt kunde se, hvad dette store glade Hus skal bruges til, høre blot en Genlyd af det Kor, der en Gang skal afløse Bryllupssangene . . . „Syng, Misak, ja, syng! . . . Thi din og alles Glæde idag er et Stjernes kud, der drager en lysende Bue — og slukkes i den sorte Nat!“ — — —

Fem Aar før denne Fest, i Sommeren 1908, da Karen var paa Besøg i Danmark, skete det, der oversteg hendes dristigste Forventninger. Det var næppe til at tro! . . . Abd ul Hamid, den røde Sultan, styrtet, Ungtyrkerne dragne ind i Konstantinopel, Forfatning i Tyrkiet med lige Vilkaar for alle, Værnepligt ogsaa for Armenierne, som i Aarhundreder ikke har maattet bære Vaaben, men betale en svær Kopskat for det Forbud!

Karen tog Avisen med — gik ud fra Hjemmet, langt ud i Skoven — for Ansigt til Ansigt med dette *store*, som kronede hendes lønligste Forhaabninger at tage det ind til sig — *takke* og prise for det! . . . Det forfærdelige Aag over hendes Folks Nakke brudt, saa det kunde løfte Panden mod Lyset med Udfoldelse af alle de store Muligheder, hun vidste, at det sad inde med. — —

Og langt ovre i Urfa, som i de andre armeniske Byer, gik samtidig Trommerne, som kaldte alle Mænd sammen foran Regeringsbygningen — hvor Mutessarif'en oplæste det næsten ufattelige Dokument om, at det osmanniske Rige skulde være en Kulturstat, grundet paa Frihed, Lighed og Broderskab. Den nye Regering tog Afstand fra Abd ul Ha-

mids Skændselsgerninger, særlig hans blodige Uret mod det armeniske Folk. Nu skulde de forviste kaldes tilbage, alle være frie Borgere i et frit Land.

Karen Jepes Glæde i Skoven ved Gylling fik herovre mer højrøstede Udtryk. En Foraarsluftning af Jubel, Haab og ung Tillid gik over hele det martrede Land . . .

Og de første Aar efter medførte ogsaa *nogle* Ændringer til det bedre. Friere Vilkaar var ialfald givet for at ophjælpe Armenierfolket. Flere Veje aabnede sig for det. De første Værnepligtige var glade for deres Vaabentjeneste. „Folket retter Ryggen,“ skrev Karen Jeppe, da hun var vendt tilbage. „De unges Liv har faaet et nyt Opsving.“

Alligevel — de fleste af Regeringens Løfter kom kun til Papiret. Tyrkerne erklærede aabent, at der kun var *en* Nationalitet: Muhamedanernes. Alle andre stod stadig udenfor. Kurderne dræbte og røvede som før, Skatteopkræverne plyndrede. Abd ul Hamid var borte, men en Enver Pascha, en Talaat Bey groede op i hans Spor . . . Skyggen fra de store armeniske Lighøje skred endnu mørk over Landet. Thi en Magt var der, som ikke blev fældet med den røde Sultan, den, Karen Jeppe havde sin første gysende Anelse om i Stambuls Sofia-Moské, og som hun nu droges til mere grufuldt Møde med: *Islams Aand*.

STORMEN

En smuk Lørdag Aften i Juli 1914 kommer Misak, som han plejer, op fra Byen til Karens Sommerbolig ved det friske Vinbjerg. Han spøger og beretter som ellers . . .

Men næste Morgen siger han: „Der er Krig i Europa. Jeg vilde ikke ødelægge din Søvn med det i Aftes.“

Det giver jo noget at tale om! Hvad en saadan Krig kan betyde, er vanskeligt at klare sig! . . . Mod Aften sidder de paa Højens Skraaning og ser ud mod den vestlige Himmel. Solen er lige sunket og har efterladt en Rosenglans, som Bjergene stiger op imod i violfarvede Skygger, medens en stor Stilhed daler over hele Naturen.

Da siger Karen: „Mon det dog er sandt, Misak? Jeg tror det knap. Kan du tænke dig det?“ „Nej,“ svarer han. „Her er alt for skønt!“

Men nogen Tid efter hedder det: Tyrkiet mobiliserer. Da kommer de onde Rygter nærmere og faar Realitet. Alle Mænd fra tyve til fem og tyve indkaldes. I Tyrkiet kan man dog løskøbe sig, og Karen bestemmer sig til at løskøbe Misak. Den Forraaelse af Karakteren, som orientalsk Krig medfører, kan kun nogenlunde undgaas, naar man bæres oppe af virkelig Begejstring — og hvor kan en Armenier føle den for Tyrkiet!

Hun tager til Byen for at hæve de nødvendige Penge, men Banken udbetaler ikke. Moratorium. Vel — maaske Misak kan glemmes, hvis han holdes skjult.

Børnenes Sommerferie forlægges; de fleste bliver dog i Hjemmet. Medhjælperne kan ikke nu faa Løn, men dog Føde og Ophold.

Da forskelligt er ordnet, tager Karen en lille Tid tilbage til Medjeidé med Misak. De passer Vingaarden og Dyrene, nyder de lyse, duggede Morgener, de dybe Stjernenætters Fred . . . Bliver Hjærtet for tungt, synger hun en af de frejdige Salmer. Naar hun sidder paa Højen om Aftenen, dejligt træt af Dagens Gerning, siger hun: „Misak, kunde man blot altid bo heroppe!“

Men en Dag suser Jævn døgnstormene og fejer Løvet af Træerne, og menneskelige Ønsker og Drømme hvirvles til Jorden med det samme. De maa ned til Byen igen.

Og Vinteren skrider ind . . .

— — —
 Hvad er det for en Larmen og Summen i Børnehjemmet? Støjer Drengene saadan? Nej — de er længst drevne ud. Huset foreløbig Kaserne for tyrkiske Soldater paa Gennemrejse. Karen Jeppe har maattet flytte til Dr. Vischers Hus ved det tyske Hospital. Han selv var rejst til Evropa og kan nu ikke vende tilbage.

Men snart faar den store Chan andre Gæster . . . Hvad er det dog for besynderlige Tog, som begynder at drage genem Urfa?

Muhadjirs, Deporterede, kalder de dem. Hvorfor kommer de her? Armenierne skal *flyttes*, hedder det sig. Hvorfor? „Ja,“ siger de, „Gendarmerne drev os fra Hjemmet uden at give os nogen Grund, med knap Tid til at tage blot det aller-nødvendigste med. Hvad der skal blive af os, ved vi ikke!“

De overnatter i Chanen, det tidligere Børnehjem, og skal næste Morgen drives videre uden at have faaet Mad. Men Karen, som er ilet derhen, gaar til Togets Fører: „Lad de Mennesker blive et Par Timer, til jeg faar skaffet dem Brød,“ siger hun. Han bøjer sig høfligt: „Chanum, for din Skyld kan det maaske gøres.“ Soldaterne, som slaar løs paa

Fangerne for at drive dem afsted, kaldes til Orden, og Karen faar fat i nogle af sine unge fra de tidligere Værksteder, styrter rundt med dem om Brød, faar et Par af dem til at tage sig af det værste Skotøj; Kvinderne i Toget vasker lidt smaat i det store Gaardbassin, de svulne blodige Fødder forbindes, de syge skaffer Karen lidt styrkende Ting, og da de henad Aften drager bort, er de ligesom ved lidt bedre Mod.

Men næste Gang kommer et Tog paa tusind, langt mere medtagne Stakler. Flere Kvinder har født paa Vejen, kastet Barnet i Floden eller er blevet liggende, døende . . . Der er gamle og syge, der næppe kan slæbe sig afsted; flere dør i Chanen den Nat — og iblandt alle Armenierne i Urfa er Stemningen nagende Angst: „Hvad venter der os?“

Efter Nytaar bliver Tyrkernes Holdning fjendtligere; henad Foraaret udgaar Befaling om at udlevere alle Militærflygtninge og alle Vaaben, og samtidig bliver en Del af de betydeligste Armeniere fængslede. I Fængslerne begynder man stærkt at anvende Tortur. Negle og Tænder rives ud, Øren og Næse skæres af, medens Trommer røres for at overdøve Skrigene.

Ulideligt i denne Tid at gaa genennem de armeniske Kvarterer. Rædslen staar paa Lur derinde, Mennesker sniger sig langs Murene for at spørge Nyt. Ser de Karen, strømmer de sammen om hende, griber fat i hendes Klæder: „Hvad skal der blive af os? Sig os det — sig os det!“ — Og Karen kan blot tænke: „De er som i Dødens Vold, „dør daglig.“ — En bitter Nat i dette haabløse Foraar kommer saa Angsten til Karen selv.

Hun vaagner med en ulidelig Vægt over sig, der ikke er til at afryste og ved straks: „Det er Dødsangsten. Nu har den mig i sit Greb.“ Men da med et ser hun, som i et roligt Syn, at det, vi stærkest bekymrer os for: vort eget Liv, vore Kæres, hele vort jordiske Eje — det er *Skaller*, intet andet end *Skaller*, som kan falde af, uden at det ringeste af det egentlige er mistet, uden at vort inderste Væsen,

vort Liv er berørt deraf. Det er dette vort sande Jeg, vor Sjæl, og dermed vort rette Liv, som det gælder om at redde. Og at det sker, er et Under. Ja, det kan lyde konventionelt — som noget saa ofte hørt, at Værdien er gaaet af det. Men bliver det Virkelighed for En, da føles det som helt nyt. Og *oplever* man det — glider Frygten af En med det samme. For hende vaagnede og døde den i samme Nat. Da fik hun Styrkebæltet at møde Fjenden med. — —

Endelig indkalder Regeringen Soldaterne af Misaks Aargang. Karen indbetaler den halve Løsesum for ham; den anden erlægges senere. — I Urfa bliver Skyggen dybere og dybere. Nu kommer de ustandseligt, de lange Tog fra hele Armenien, og det er ikke levende Mennesker mer — kun Dødninge . . . I den store Chan — tidligere Børnehjemmet — drives flere tusinde Børn og Kvinder ind. Med blodunderløbne Øjne, hule Kinder, vædskende Fødder — uden Klæder og Sengetøj. De kaster sig ned og slubrer i sig af det snavsede Spildevand, der løber foran Chanen. Nogle er faldne paa Vejen, kravler frem under ustandselig hæs Hvisken: „Vand — — Brød!“ Det er Mennesker fra Erzerum. En Dag blev der sagt dem, at de skulde flyttes. De skrabe de sammen den Smule, de kunde, af Føde og Klæder — og kom afsted. Kort efter blev alle Mændene skilt fra; dem traf de nok senere, hed det sig. Saa blev de af Gendarmmer plyndrede for al den Smule Tøj, de havde med — og det var endnu Vinter. Naar det isnende Gry hvidnede over Sletten, var der mange, som ikke rejste sig efter Nattesøvnen — var faldne for dybt i Søvn . . . Vel, de slap for at døje mer; de andre dreves videre under Gendarmernes susende Piske.

— Saa sved Solen dem, som Kulden før, Tungen blev sort og stor i Munden; men kom de til en Cisterne, drev Gendarmmerne dem bort fra den med Bajonetten — for at faa deres sidste forpultede Skillinger, før de gav dem Lov til at drikke.

Men naar Nattemørket faldt, kom det værste: Jagten paa de unge Kvinder. De grov sig ned i Sand, krøb i gamle Sække, smurte sig ind med Skarn for at undgaa *den* Skæbne — men naar Sol stod op, kastede Skarer af unge Kvinder sig i Floden — eller Tyrkerne smed dem derud.

Hvert Tog har sin grufulde Lidelseshistorie — ens og dog med stadig værre Detailler!

Hvor er alle de Kvinders Mænd? Ja, ført ud til et afsides Sted, tvungne til at grave deres egne Grave — og skudt eller huggede ned i dem.

En Rædsel er faret i Urfas Beboere. Er dette Enden paa Deportationerne! Saa langt heller blive dræbt i sit eget Hjem!

Karen Jeppe arbejder sammen med den ene af Børnehjemmets tidligere Husfædre paa at organisere Hjælpearbejde over for de elendige Deporterede og forestaa Uddelingen af Tøj og Mad imellem dem.

For Misak har hun i denne Tid en stor Bekymring: han gaar en aandelig Krise igennem. Det Spørgsmaal, ingen menneskelig Gransken kan besvare, er blevet ham en Anstødssten: hvor kan Gud tillade *dette*? Og Karen ved, at gaar „Sjælesolen“ ned for et Menneske, er Livet slukt i Døden. For hende og Misak ialfald blev Troens Forlis ogsaa Forstandens.

Fængslingerne fortsættes i Urfa, og Fangerne pines for at angive deres Landsmænd, men vægrer sig saa heltemodigt, at det endog aftvinger Tyrkerne Beundring. Det, der lammer Armenierne mest, er at deres elskede Varta-bed — Biskoppen — er blandt de fængslede. Og en Nat fører man ham med halvhundrede andre uden for Byen, hvor hans Hoved hugges af, medens de andre skydes.

Fra den Dag tier Kirkeklokkerne i Urfa. Det lyder vel kun af lidt i Forhold til alt det andet. Alligevel er dette det første, som faar Karen til at briste i Graad. —

Nu gælder det om at indrette Huset for Tiden, der kommer. En Del af Børnehjemmets Vinterforraad har Karen ladet bringe over til sig, og solgt ikke lidt af Indboet. Af de Penge maa hun leve; Kontanterne fra Tyskland kommer kun sparsomt — og Hjemmet er udvidet, thi nu er enhver Armeniers Liv udsat. Før var de fem hos Karen; hun selv, Misak og Lucia, Alexan, en ung Hjælper, og Anne, den gamle Pige; men paa kort Tid stiger Tallet til over tyve. Flere af Børnehjemmets store Dreng, Garveren derfra med Mor, Søkende og forlovet, en enlig Kvinde med Barn, Venner og Slægtninge af Misak og desuden den mest fremragende af de gregorianske Præster, Der Karakine, med sin unge Datter. Husfædrene fra Børnehjemmet med Resten af Børnene er tyet til den tidligere tyske Tæppefabrik, hvor ogsaa Præstens Hustru og to Sønner opholder sig.

Den tyrkiske Mutessarif har sagt til Evropæerne: „Selvfølgelig hindrer vi jer ikke i at modtage Gæster. Men sørg for, at ingen huses, som Regeringen er ude efter. Da maa vi gaa frem, som vi *skal* — og bør!“

Dr. Vischers Villa, hvor Karen nu boer, er skilt fra Diakonen Künzlers Hus ved et Stakit med Laage, som nu aflaaes. Derved er Grænsen sat mellem Verden derude og den *herinde*. Og saa skal *den* Verden sættes i Orden — som er brydsomt nok, da de Mennesker alle er enerverede af Spænding og Lidelse; stadig Angst er jo sløvende.

Karen bestemmer, at alle møder vaskede, redt og saa ordentlig klædt som muligt, til Morgenandagten — paa bestemt Klokkeslet. Hun bliver adlydt — thi udenfor er Døden. Saa synges der — og godt, at de har de unge friske Stemmer fra Børnehjemmet, som kan drage de andre med. I Sang er der som Flugt — bort fra det onde.

Efter den første Uge siger Karen: „Imorgen er det Søndag. Saa pynter vi os lidt!“

„For hvem?“ spørges der. Hun svarer: „For Hellig-

dagen.“ — Og Stuen, hvori Gudstjenesten holdes af Der Karakine, ordner hun saa festligt, hun kan — med Blomster og Billeder fra *sin* Stue.

Arbejdet i Huset maa hver tage Del i. Og Karen giver dem Undervisningstimer i Tysk. Spise skal de ogsaa alle, men Provianteringen overtager Misak og Lucia med den største Dygtighed og Opofrelse.

I Byen gaar Bølgerne højt. Flere hundrede armeniske Soldater, som var beskæftigede ved Vejene udenom den, er massakrerede af tyrkiske Gendarmer — mellem dem Præsten Der Karakines ene Søn.

Karen maa selv bringe ham det tunge Budskab. Han hører det uden en Klage. Gaar blot bort til stille Bøn — og leder næste Morgen Andagten som ellers — —

Karen er dybt bekymret for Misak. Nu gælder Løsepenge ikke mer. Han skal gøres til Arbejdssoldat — og myrdes.

Saa spreder hun det Rygte ud, at han er forsvunden. Sendt til Vingaarden og *ikke* vendt tilbage — for Tyrkerne mer end troligt. Misak Melkonian bliver ogsaa indført i Øvrighedens Bøger, som forsvunden. En af utallige i de Dage! Men nu maa ingen jo se ham mer! Karen har ikke modstaaet at tage flere Gæster, Præstens to yngre Sønner, en Børnehjems-Dreng endnu og to Piger. Nu er hun Vogter over mer end tredive Menneskeliv. — —

Saa bryder *Malariaen* ind — og breder sig blandt alle disse Mennesker . . . Da gælder det for Karen om at være Sygeplejerske — og hun er om sine Patienter Dag og Nat . . .

Men glemme maa hun ikke, at Husundersøgelse er hun udsat for tidlig og silde. Og *hvem* af Mændene, der ved den findes, er det lige slemt for. Derfor sætter Karen dem, der ikke er angrebne af *Malariaen*, til, sammen med Misak, ved Husets vestre Gavl at grave en Grube, der kan rumme mindst ti Personer. Paa nogle Maaneskinsnætter

er den færdig. Nedgangen dækkes af en Blomsterkasse, og over Gruben staar to Bænke, saa ingen kan træde paa den — —

— Der farer en Kugle gennem en af Husets Ruder ... I Haven suser og hviner Projektiler, Stumper af Granater springer om ...

Saa høres dybe drønende Slag over Larmen. Det er Stormklokken, Døds klokken, som ringer over det kristne Urfa, Kong Abgars Edessa — —

Den sidste Fortvivlelsens Kamp raser i Gader og Stræder. Før Daggry faldt det første Skud — og fra Vinduet i et Hus raabte en Mandsstemme ud til de tyrkiske Gendarmer:

„Muhamedanere, I har drevet os til Fortvivlelse! Lovet os menneskelige Kaar, — og kun fremmet Armeniernes Undergang! Myrdet og skændet Landet over. Nu gælder det os i Urfa — og vi vil dø med Sværd i Haand!“

Dermed er Signalet til Kampen givet. Armenierne forskanser sig i deres Kvarter, som Tyrkerne vanskeligere kan trænge ind i. Alle Armeniere udenfor hugges ned — og der telegraferes efter tyrkisk Forstærkning. Samtidig forhandler Regeringen om at sende en Parlamentær ind til Armenierne. Baade Eckart og Diakon Künzler foreslaaes, men mener, at det ikke er raadeligt for dem at trænge ind til Armenierne. Karen er vis paa, at der ikke blev Fare for hende og er mer end rede til at gaa ... Men da hun kun vilde raade Armenierne til, under *ingen* Betingelser at overgive sig — blot kæmpe til sidste Mand — var jo ikke saa meget vundet ved den Parlamenteren. — — I hendes Hus gaar de unge Mænd med sammenbidte Tænder og knyttede Hænder. De vil ud — ud ... Blot kvæle *en* Tyrk, med bare Næver, stride Døds kampen med deres Folk ... Men det blev jo kun at højne Ligdyngen. — Saa bugter en graagrøn Slange sig frem mod Urfa. Fahri Pa-

scha, Kommandanten fra Aleppo, med 6000 Mand og fire Kanoner — for at belejre det armeniske Kvarter. Saa skydes deres Stillinger i Grus, deres *Førere* dræbes. En Granat sprænger det meste af den store Domkirkes Mur og knuser den sidste af dem. I Døden beder han dem endnu holde ud . . . Men Modet daler . . .

Den hvide Fane hejses. Fahri Pascha raaber: „Jeg fordrer betingelsesløs Overgivelse!“

To Dage holdes Kampen endnu vedlige. Men 16de Oktober finder Overgivelsen Sted.

Mændene massakreres. En mindre Del kommer for Krigsretten og dømmes til Hængning. Galgerne bygges særlig høje, at de kan ses viden om — til Skræk og Advarsel.

De to Husfædre fra Børnehjemmet dræbes ogsaa, den ene, Badvelli, under Piskeslag, Ohannes under Kniven.

Dør de skønne Sange med ham, de, han mangan stille Aften lærte Børnene? Og græder Moderfloden Araks over denne blodige Søn mere mellem alle de andre? — —

Uforglemmelige Sagaer er der fra den Tid. Ikke blot paa Grund af deres Lidelse — mer endda for deres Heltemod og frivillige Opofrelse i Døden. Det er hvide, kongelige Fugle, hvis Tog gaar gennem Natten, og hvis Svanesang toner ud derfra.

Kan hun vel glemmes, det halvvoksne Barn, der, med sin mindre Broder ved Haanden, gik i en Skare dødsdømte Armeniere, der var overgivet en tyrkisk Bey?

Han fik ondt af hende og bestemte, at hun ikke skulde dø. Vinkede hende hen til sig og sagde: „Barn, jeg kan redde dig. Du kan gaa med mig til en ung Tyrk eller Kurder, som vil blive glad ved at faa dig.“

Hun svarede: „Nej, jeg vil hellere dø med mine egne! Men vil du ikke nok slaa min lille Broder ihjel først, saa jeg ikke skal være bange for, hvad der bliver af ham.“

Beyen lovede det, og hun kaldte ad sin Bror: „Hagob, du skal hjem til Vorherre, og du maa ikke være bange, for jeg kommer med! Vi to skal nok finde hinanden deroppe. Kys mig nu blot — og vær ganske rolig!“

Drengen slog begge Arme om hendes Hals. Hun kysede ham og gav ham over til Beyen — som kløvede hans Hoved med sin Økse.

Pigen sagde: „Tak! Vil du nu ogsaa slaa mig ihjel lige-saa-dan — med et Hug.“

Hun lagde begge de smalle Hænder over sine sorte Øjne — og med et Hug var hun dræbt.

Beyen har selv fortalt det — og føjede til: „Men jeg har sørget over det lille Pige-barn indtil denne Dag. — — Hun var saa ung — hun var saa smuk og modig!“ — —

— Maa hun ikke huskes, den unge Kvinde, som Anfø-
ren for Deportationstoget kastede sine Øjne paa, og som skjulte sig for ham, indtil han sagde til Skaren: „Jeg øde-lægger jer alle, hvis ikke *hun* gaar til mit Telt inat.“

Da kastede de sig alle for hendes Fødder — og besvor hende om at frelse dem ved at *gaa* . . .

Hun græd — græd Dagen igennem . . . Men da Mørket faldt, gik hun — som en dødsdømt gaar — —

Næste Dag saa de hende staa uden for Lejren med tæt Slør om sit Hoved. Hun løftede Haanden — og vinkede Farvel . . . Løb saa op ad en Brink — og var borte . . . Bag Brinken gled den store Flod — Evfrat — blank og rolig . . .

Saa endnu kun en Mands Saga — Præsten Der Kara-kines. Han eftersøges ivrigt, thi hans Kløgt og Indflydelse er vel kendt. Karen finder det tryggest — for ham selv og de andre, at han en Tid er udenfor hendes Hus, da han anses for en af Opstandens Ledere. Og en Nat gaar han med Hustru og de to Sønner ud til en Vingaard i Bjergene, hvor der er en Slags naturlig Kælder at krybe ned i. Der indretter de sig, som de kan, Brønd er der nær, og hver-
anden Aften gaar Arshag, den ene Søn, ned til Karens Hus

at hente Mad. Hendes Hund, Kollo, passer paa, om der er trygt at gaa til Huset, saa hun kan sætte Lys i det øverste Vindue som Velkomsttegn. Lister der blot *en* Tyrk om, gør Dyret som rasende.

Karen faar de andre Mænd overtalt til ogsaa at ty til Bjergskjulet, og ligesom de en Nat har forladt hendes Hus, møder Politimænd næste Morgen for at undersøge det — men finder da kun nogle mer eller mindre malariasyge Kvinder og Børn, som de ikke har særlig Interesse af.

Paa Bjærget er Situationen dog ikke heller ufarlig. Hos flere Mænd bryder Malariaen ud igen; Nætterne er bitterlig kolde og Mangelen af Sengetøj meget følelig.

Forklædt som Kurder kan Misak af og til besøge Karen, som er meget nedbøjet over den amerikanske Missionsleders Død. Han overtog med stor Dygtighed Arbejdet efter Miss Shattucks Død for et Par Aar siden, men blev nu sindssyg af alle de Rædsler, han maatte overvære — og tog sig selv af Dage — —

November kommer, der bliver koldere paa Bjærget. Mændene *maa* snart i Hus. Tyrkerne er ogsaa begyndt at eftersøge deroppe — og hvad skal der gøres med Præsten? *Ham* er de særlig ude efter — men findes han, drager han alle de andre efter sig — samt Karen og hendes Hus, foruden Eckarts og Künzlers, som er gode Bekendte af ham. Flugt er ikke mulig, da han er for kendt og ikke kan Arabisk.

Saa ser han selv, *hvor* Vejen gaar — og vælger at træde den. Med Hustruen — saa kan Børnene maaske reddes: „Hun er jo kun en Kvinde,“ siger han selv. „Maaske jeg kunde tie under Forhørs-Pinslerne, men hun kunde lettere røbe de andre.“

En Aften, da Misak skal liste sig ned at hente Mad, beder han ham ogsaa tage Strykninen med tilbage. Hustruen strider først imod — vil ikke bort fra Børnene. Men han faar hende bøjet under sin Vilje — —

— Da Misak vender tilbage, betror Der Karakine ham Omsorgen for Datteren og de to Sønner. — Misak svarer, at de er *hans* Søskende. Og Præsten taler stærke, gode, trøstende Ord til sine Børn, som skal blive ved Kælderen, medens han med de andre gaar lidt længere bort derfra.

Hustruen græder ustandseligt ved Afskeden med Børnene, og medens de gaar. Ser sig ogsaa tilbage. Men da de kommer til Stedet, tager hun Pulveret af sin Mands Haand — og synker det først — —

Der Karakine træder tilside og beder sin sidste Bøn i Ensomhed . . . Velsigner saa Misak, velsigner Karen Jeppe og de unge Mænd, hvis Liv hans Død maaske kan bidrage til at skaane . . . Derefter tager ogsaa han Strykninen. Sætter sig stille paa Jorden og bøjer Hovedet . . .

Lidt efter siger han: „Læg en Sten under mit Hoved! — Jeg kan ikke holde mig oprejst!“ Misak hjælper ham varligt til at lægge sig ned og spørger, om han lider? Han svarer: „Nej. Men mit Indre bliver ganske tomt . . .“

Han ligger ved sin Hustrus Side med Ansigtet vendt imod hende. Hun jamrer sig lydt: „Klag ikke saa,“ siger han blidt. „Anraab Gud . . .“ Han lukker Øjnene . . . og dyb Stilhed falder over hans Ansigt . . . Hans Hustru klager sig da endnu — saa bliver ogsaa hun stille . . . Da klæder Misak og en anden af Mændene dem af og tilføjer deres Legemer nogle Saar. Det falder dem *meget* svært, men saaledes maa Legemerne findes, at det kan se ud som Rovmord. — Saa gaar de stille bort — og kun Nattevinden klager over Ligene. Men „i Verden er ej Nød saa stor, Guds Naade er dog større“. — —

— Til det tidligere Børnehjem, den store Chan, har Karen Jeppe sin tunge daglige Gang, thi dør er Sammenstuvningen værst af Kvinder og Børn, og Elendigheden størst.

Rester fra Deportationstogene, husvilde fra det totalt

ruinerede armeniske Kvarter og utallige flere ligger her paa den bare Jord, syge og døende mellem hverandre . . .

Karen bager og køber Brød. Hr. Eckart skaffer hende Gryn, Mel, Smør fra den tyske Fabriks Forraad, hun laver Mad i lange Baner, læsser det paa Æselryg og fører det alt til Chanen.

Halvtredie hundrede har hun overtaget at sørge for — men de 5—6 tusind andre er ved at kaste sig over hende som vilde Dyr for ogsaa at faa Føde. Den første Dag saa Karen dem kaste sig over et raaddent Æsel, efterladt af et Deportationstog, flænse i det — — og hugge i sig . . . Hver Dag vender hun tilbage med voldsom Kvalme, badet i Sved og befængt med Utøj — men det er intet imod den aandelige Lidelse ved at færdes dør!

Luften er forfærdelig; der ligger Lig ved Lig; Nødtørftshusene er langt fra tilstrækkelige til disse Masser. Stanken fra Udtømmelserne er ulidelig — og de snavsede halv-nøgne Dødnings, der slæber sig rundt! . . . Hun synes selv, at Gerningen her næsten er mer end et Menneske magter — men hun vil jo ogsaa netop yde dette mere.

To—tre Gange om Dagen maa Karen derhen, bliver ellers ikke færdig med dem, hun skal hjælpe. En Dreng endnu fra Børnehjemmet lykkes det hende at faa med hjem, uden at Soldaterne ser det. Men alle de andre, som græder om hende! . . . Tror, at hun kan hjælpe for alt! . . .

Endelig tynder det lidt ud derhenne, thi Regeringen lader Urfas sidste armeniske Kvinder og Børn deportere; det sætter stor Skræk i dem alle; de føres kun ud til den visse Død, værre end her — — Lucias Bedstemor og en anden gammel Kone af Karens Bekendte skal med det første Tog, kan næppe slæbe sig afsted — og er saa angst for den Død under Gendarmernes Pisk eller Knive.

Karen kan ikke udholde deres Jammer . . . Tager et *Pulver* med til hver . . .

Og da Toget bryder op, synker de to Kvinder døde om

i Gaarden . . . „Aa, gid, aa, gid det blot var mig!“ jamrer alle de andre.

— Turen til at deporteres kommer imidlertid ogsaa for *Lucia* og de andre Kvinder i Karens Hus. Der Karakines Datter er syg og paa det tyske Hospital — undgaar derved de andres Skæbne. Marianne, Künzlers Pige og dennes Mor holder sig sammen med Lucia. Karen lejer to Æsler til dem, hvis Førere er Kurdere, og aftaler med disse, at de samme Nat skal bringe de tre Kvinder tilbage. Kurderne forlanger Penge, 400 Kr. i vor Mønt, og faar dem . . .

Karen følger Toget langt med Øjnene . . . Ser hun nogensinde sit Barn igen? — —

— Da Toget slaar Lejr for Natten, skilles Dyr og Drivere fra Kvinderne — og Pladsen omringes af Soldater . . . Flugt synes nu umulig . . . Men Künzlers Marianne kan tilbyde en Soldat ti Pd. — 200 Kr. — for at føre dem ud — og han risikerer det. De lister sig frem til Æslerne — og snart bærer det ud i Natten . . . Ved hver eneste Støj siger Kurderne straks til Kvinderne: „Vi lader Jer i Stikken, hvis vi forfølges“ — og Natten gaar under evindelig Angst . . . Ved Daggry naar de Haverne omkring Urfa — og Kvinderne kryber i Skjul, til næste Aftens Skumring muliggør deres forsigtige og sky Hjemvenden — hver til sit Hus . . . Men for Karen bliver denne 3. November rig paa de største Sindsbevægelser — — —

Aftenen før sneg Misak sig ned til hende fra Bjærget — og blev fortvivlet over Lucias Deportation, Kunde umuligt som Karen haabe, at hun kom tilbage. Paa de voldsomme Udbrud, der undslap ham, forstod Karen, at han aandeligt stod ved et Sammenbrud.

Længe sad de oppe, og da de næste Morgen mødtes ved Frokostbordet, kastede Misak et Blik ud ad Vinduet — og dukkede lynsnart ned mod Gulvet: „Politi,“ hviskede han og gled som en Kat ud mod Trappen og opad den . . .

Karen er straks gaaet til Vinduet. Ved Havelaagen staar Politichefen med otte Betjente. — — Et Nu er hun lammet — gaar saa ned at aabne Laagen og fører Mændene ind. Chefen forklarer, at han maa gennemsøge Huset, da der stadig siges, at hun holder Præsten Der Karakine skjult her.

„Vær saa god!“ Hendes Ro gør ham lidt usikker, men han gaar efter hende.

Først gennem Kælder, saa Stueetage, hvor alle Gemmer aabnes — dernæst opad Trappen til Rummene ovenpaa. Karen mener, at Misak maa have skjult sig dør, i et Værelse, hvor der er stablet et Bjærg af Dynner, Puder og Tæpper fra Børnehjemmet op paa et dobbelt Sengested. Da Børnehjemmet rømmedes, førtes de hertil. Dør maa han være.

De staar om Sengestedet . . . En Betjent mønstrer det — og foreslaar at drage Sengetøjet ned paa Gulvet, Stykke for Stykke . . .

Chefen betænker sig et Nu — der varer hundrede Aar . . . Karen staar ganske rolig ved Siden af ham.

„Aa — nej,“ siger han saa. „Kryb bare op og se efter!“

Betjenten sætter Stol til — entrer op paa den øverste Dyne — kravler rundt — støder ned i Bunken . . . Og lader sig endelig glide ned igen . . .

„Der er ingen skjult,“ siger han bestemt.

De gaar videre . . . Op til Loftet, som undersøges i alle Kroge — uden Resultat. Chefen beder Karen undskylde Bryderiet og forlader Huset.

Hun følger ham og Betjentene til Laagen. Gaar saa ind igen. Op til Stuen med Sengetøjet.

„Misak! . . .“ Lydløs Stilhed. — „Misak! de er borte . . . Du er frelst! . . .“

Et Jordskælv gaar gennem Bjerget . . . Tæpper, Dynner vælter ud over Gulvet. — Misak springer frem af Bunken . . . Frelst!

Og fra mer end Døden. Thi da han laa dernede, halv-kvalt, mellem Sengetøjet, med den visse Død for Øje — da gav han sig helt og fuldt, af ganske Hjærte, ind i Guds Haand. Og den holdt ham fast. Nu føler han Tro og Tillid gro op i sit Hjærte igen. Og nu er han forvisset om at faa Lucia tilbage. — — — For Karen selv har det været en stor aandelig Oplevelse, som hun ikke vilde miste for alt i Verden. I andres Nærværelse har hun aldrig kunnet bede; den Samling, der maa til, hvis det virkelig skal kunne lykkes at komme helt op over Verden, kan hun kun opnaa i dyb Ensomhed. Men da hun stod dør, mellem alle de andre, foran den Seng, hvori hun vidste, at Misak *maatte* være skjult, da det saa ud til, at den skulde undersøges, og hendes Forstand *maatte* sige hende, at han var fortabt — da samlede hun al sin Sjæls Kraft og kastede sig helt ind paa Evighedens Grund . . .

Roligt talte hun med Mændene, medens hun aabnede Skabe og Gemmer — men hendes Sjæl var langt borte . . . Hun saa baade Chefen og alle Betjentene staa der — men endnu klarere saa hun, at de kun var *Skygger* . . . Uden Magt.

I Bøn var hun baaret langt op over dem, derop, hvor en almægtig Haand holder alle Skæbnetraadene i sin Haand — vidste derfor ogsaa, at Misak ikke *kunde* findes. Tænkte slet ikke paa, hvad hun skulde sige, hvis de fandt ham, vidste blot, at saa døde hun selv. Ikke saa meget af Sorg over at miste ham, som fordi hendes indre Trosvished da havde bedraget hende. Og saa kan Livet ikke længere leves. Men selvfølgelig bedrog den hende ikke.

„Dersom I siger til dette Bjærg: løft dig og kast dig i Havet, da skal det ske,“ staar der. Men hun sagde til Bjærgget, at det skulde ligge stille. Det skete.

Naar hun saa tilbage paa hin Stund, sagde Karen Jeppe: „Da forstod jeg, at det er *Troshellene*, som udretter det store her i Verden. Men vi andre maa være glade, hvis vi

blot en enkelt Gang ser et Glimt af den Herlighed, der lader sig op for Troens Øje.“ — —

— I Skumringen den samme Dag, medens Karen og Misak sad sammen, stod der En ved Havelaagen og kaldte dæmpet . . . *Lucia* — — —

Da de tre saa sad med hinanden, medens Aftenskyggerne fortættedes udenfor — da var der meget at tale om — og mer at takke for! — —

Men Situationen var endnu langt fra ufarlig. Kvindernes Flugt var opdaget, og de eftersøgte i Urfa. Derfor tog Misak Lucia med op til Bjærget, hvor de øvrige Mænd havde fundet sig en ny Hule. Men det Tilflugtssted kunde kun benyttes en kort Tid.

Thi Vinterregnen er begyndt at styrte ned, og der bliver ulidelig koldt i Højden . . . En Nat holder Karen derfor Raad med Misak og et Par af de andre — og Resultatet bliver, at der graves . . . Der graves en stor Grube under Gulvet i Husets største Stue — den mindre Grube i Haven er længst kastet til som mindre brugbar. Til denne maa tre Brædder brydes op af Gulvet, og en Del af dem omdannes til Dør for Gruben. Det er svært Arbejde; Jorden der graves ud, maa ogsaa skaffes af Vejen. Og stille maa de gaa tilværks. Ikke blot fjendtlige Spioner, ogsaa Eckarts og Künzlers maa holdes udenfor. Sit eget Liv er Karen rede til at sætte i Vove, men ikke de andres. De Nætter, Mændene graver, holder Karen selv Vagt sammen med Kollo. De arbejder bedst ved tiltagende Maane, men ved Fuldmaane blive det for lyst til at vove sig ned fra Bjærget.

Grubens Nedgang dækkes helt af et stort Gulvtæppe, og en Bænk sættes derover. Behageligt er Skjulestedet just ikke, og om Dagen maa Mændene delvis være sammenstuede dernede; men den daglige varme Mad nyder de i høj Grad. Paa Bjærget sukkede de tidt: „Hvem der dog havde en eneste Kop varmt Vand!“ — Om Natten skiftes

de til at ligge oppe; heller ikke da tør Karen have dem alle paa een Gang; i Hulen er der lunt, og i de Timer, hvert Hold tilbringer oppe, bruger de saa faa Sengklæder som muligt — for des hurtigere at kunne skaffe dem afvejen og selv smutte ned. I Stuen næst ved ligger Karen med de andre Kvinder; hendes Seng staar lige ved Døren, som er aaben. Hun sover lettest, farer op ved den mindste Støj og ligger næsten helt paaklædt — —

Naar alt er aftenstille, kommer Mændene op at trække lidt frisk Luft i Gaard og Have, som Kollo paa det grundigste har undersøgt. — — Til at besørge Husindkøb har Karen ved et rent Tilfælde kunnet beholde sin unge Tjenestekarl Alexan, som gaar paa Torvet for hende, medens Lucia og Præstens Datter, som kom tilbage fra Hospitalet, enes om at tilberede Maden.

Det materielle er nogenlunde i Orden, selv om det daglig volder store Besværligheder. Men Karen vil ogsaa sørge for det aandelige og genoptager Sprogundervisning med dem; det er for disse unge et Bevis paa, at hun tror paa deres Fremtid, og det opmuntrer dem. Efterhaanden risikerer hun at have dem lidt mere oppe, men to maa altid sidde paa Vagt bag lukkede Skodder, thi findes de, er Galgen dem alle vis.

Og hun selv? Ja, det bekymrer hende ikke. Hun er fast i den Tro: Gud har givet mig dem. Han er mægtig til at bevare baade dem og mig. Og denne Tro er det, hun først og fremmest vil føre dem til. Thi uden den er Livet meningsløst. Og, gennemrystede af de grusomme Begivenheder, de har været udsatte for, pint af den daglige Angst og Dødsfare, er disse Mænd maaske ikke langt fra at kunne slaa over i Troens Modsætning — —

Karen tager de Morgenandagter op, som Præsten før ledede. Det falder hende ikke saa let; hun har beholdt sin gamle Skyhed for ligesom at blotte sit eget Trosliv — men det maa gøres for de unges Skyld. Hver Dag læser hun et

lille Stykke af Evangelierne for dem, udlægger det, som hun har forstaaet det og faar dem til at udtale sig om det — søger at bringe deres Tankers Forvirring og Forargelse ind under Ordets Lys og Klarhed.

Men *le* skal de ogsaa. Hun finder pudsige Momenter ved selve Situationen, fortæller smaa Morsomheder fra Torv og Køkken . . .

Men saa bryder *Plettyfus* ud i Urfa; Fru Künzler bliver syg, derefter Lucia. Og Sygeplejen lægger igen Beslag paa Karens Kræfter. Lucia flyttes op paa første Sal. Hun gaar en haard Krise igennem og kommer sig kun langsomt. Men da begynder Karen selv at føle ulidelig Træthed og meget stærke Smertes i Nakken. — —

Hvordan endte den gamle Historie om den skrøbelige Kirke med det brusende, stærke Orgel? Lod ikke Organisten sig en Dag forlede til fuldt Spil — saa Kirken brød sammen?

En Dag, hvor hun sidder hos Lucia, der nu er Rekonvalescent, siger Karen pludselig til Misak: „Før Lucia ned! Lad mig være alene!“

Han gaar med sin Kone, men vender straks tilbage igen: „Hvad er der ivejen?“ spørger han bekymret.

„Misak, der er gaaet noget i Stykker i mig! Jeg kan ikke udholde det længere . . . Men Lucia kunde ikke taale at se det — hun er jo svag endnu!“

Karen kommer i Seng. Men det er, som om en fremmed Magt raser i hendes Legeme og kaster hende hid og did paa Lejet. Dødtræt er hun, men faar ikke Ro. Hun maa dø for at kunne hvile. „Og husk, Misak,“ siger hun, „at det er ikke nok, om mit Legeme dør! Vi maa ogsaa have Sjælen dræbt! Ellers faar den for meget Arbejde i den anden Verden — som den altid har haft det her!“ — —

Det er hendes sidste klare Tanke. Thi hele Verden bliver borte for hende. Den Verden, der er for svær til at leve i for de Hjærter af Ild, som den ikke kan faa slukket . . .

TROSKAB

„Fra Døden fører kun én Vej til Livet.
Den hedder Troskab.“

Drachmann.

Hvad vidste vi herhjemme? Ja, hvormeget ved man, naar Breve, skrevne paa Tysk eller Fransk, altid aabnes, oftest kasseres og kun maa indeholde rent personlige Efterretninger? Paa aabne Brevkort erfarede vi, langt om længe, at Karen Jeppe var syg — fra sin Samling — Tyfus — bedredes mer end langsomt, og, efter Læge-Udsagn, *ikke* kunde genvinde Helbredet uden i anden Luft og helt andre Omgivelser — Europa, kort sagt!

Den norske Udsending blandt Kurderne, Baronesse Wedell Jarsberg, var den første Europæer, der opnaaede at forlade asiatisk Tyrki imod at hun aflagde Ed paa, intet at røbe af hvad hun havde set derovre — hvilket hun ændrede til, intet at meddele *offentligt*.

Ved et privat Møde i København fik hun dog Lejlighed til, overfor en armenisk interesseret Kreds, at berette om sine personlige Oplevelser under den store Terror i Armenien, og de var af en saadan Natur, at vi forstod baade Grunden til Karen Joppes svære Sygdom og Nødvendigheden af at faa hende hjem. Og da vi hørte, at en af K. M. A.s Medarbejdere, Frk. Hansine Marcher, var ved at rejse hjem, bad vi hende tage om ad Urfa og faa Karen Jeppe med tilbage, hvilket hun elskværdigt gik ind paa.

Hun rejste ogsaa til Urfa og vendte hjem til Danmark i Forsommeren 1917, med *uden* Karen.

Godsejer Hage, som hørte til vor Komité, samlede os til Møde med Frøken Marcher paa sit skønne Nivaagaard. Dør fik vi inden Middagen Beretning om hendes Oplevelser af Rædslerne og om Karens nedbrudte Helbred. Saa meget mindre forstod vi da, *hvorfor* hun ikke var fulgt med — og herpaa gav Frøken Marcher lidt undvigende Svar.

Men senere, da hun en Stund var ene i Haven med Godsejeren og mig, sagde hun: „Nu kan jeg tale. Karen Jeppe paabød mig *kun* at sige det til de to af Komitéen, da hun er nervøst angst for, at flere skal faa det at vide. Hun tog ikke med, skønt hun saa haardt trænger til det, fordi hun endnu har tolv dødsdømte Armeniere skjult i sin Kælder — og dem vil hun ikke forlade . . .“

Jeg glemmer aldrig det Øjeblik . . . Den skønneste Junidag med blankt Sund, lysende blaa Himmel og Duft om os af alle Havens Roser . . . Her kunde hun nu have været i dansk Sommerluft, i Fred og Hvile, i det dejlige Hjem, hvor den gæstfrie Ejer havde tilbudt at huse hende, og hvor Kræfterne nok skulde vende tilbage. Men hun *blev* derovre.

Blev i det Dødens Urfa, der nu ikke blot var „en stor Fattiggaard“, men en uhyre Kirkegaard, hvor alt Liv og Haab, al Glæde skulde jordes. Kvælende hedt, hjemsogt af alle Rædsler, i Voldsmænds blodige Hænder, hærget af alle uhyggelige Sygdomme . . .

Hun blev — Med dødsdømte Mænd i sit Hus, hvem Galgen var vis, dersom de fandtes, og som ogsaa vilde drage Død over hende: thi med Europæere, som holdt Haanden over „Oprørere“, blev der gjort kort Proces . . . Hun blev — —

Halvandet Aar husede hun dem, hvis Liv hun vogtede — under daglige Vanskeligheder og overhængende Farer.

En Nat, som Himlen begyndte at hvidne mod Dag, var Politiet der med et . . .

En af Mændene, som netop trak frisk Luft i Haven, skimtede Betjentene, dukkende op bag en Hæk, og var inde igen som et Lyn . . . Karen blev hastigt vækket, — og bad straks Alexan føre Politiet, hvis Dundren nu kunde høres, ind i hendes egen mindre Dagligstue — og bede Chefen vente, til hun fik lidt Tøj om sig.

Hun trak det ud saa længe som muligt — for at give Mændene Tid til at være i Skjul igen, men vidste ikke, om det var lykkedes, da hun *maatte* ind til Politiet . . . Og hvem havde kunnet naa at lægge Tæppet over Gulvlemmen og stille Bænken derpaa? . . .

Rolig som altid hilste hun dog paa Politichefen og begyndte at føre rundt i Huset. Foran Døren til Værelset med Gruben stod hendes Hjærte et Øjeblik stille, men uden at tøve, aabnede hun dog — og alt var paa Plads . . . Politiet opdagede intet og gik med Undskyldninger — men da brød hun sammen under et meget alvorligt Tilbagefald — —

— Efterhaanden lykkedes det, saa for en, saa for en anden af Mændene at liste sig bort, i kurdisk eller arabisk Forklædning. Forholdene var da roligere, og der var Steder, som de uden Livsfare kunde tage til. Men først, da alle var bjærgede, vilde Karen Jeppe selv tænke paa at rejse til Danmark — hvad hun saa haardt og længe havde haft nødig.

— Da vi mødtes med hende igen, greb det os straks, hvor tydelige Spor hun bar af den lange Sygdom og de udstaaede Lidelser, Spor, som aldrig helt udslettedes . . .

Ved vort første Komitémøde sagde hun: „Jeg beder, at ingen vil udspørge eller blot afbryde mig, medens jeg af-

lægger Beretning. Det kunde føre min Tanke ind paa Omraader, den ikke taaler at gaa tilbage til. Og De har jo ingen Glæde af, at jeg sidder her og besvimer!”

Skønt ingen af os derfor sagde et Ord, hændte det dog flere Gange, at hun selv brød af og sad urørlig, med lukkede Øjne — som om hele hendes Tankegang var ved at standse. Heller ikke kan jeg glemme det blege Smil over hendes Ansigt, da en, maaske lidt ubetænksomt, spurgte: „Blev der virkelig *mange* myrdede?” og hun svarede: „Ja — kun en Million.“ — —

I over to Aar hvilede hun ud i sit Fædreland. Kræfterne vendte kun langsomt tilbage — og aldrig helt. Hendes Gerning maatte nu synes afsluttet. Tyrkisk Armenien var et tømt og lukket Land, „hvor Aadselsgribben stryger hen over øde Vidder“ . . . Intet at vende tilbage til!

Jo — en Rest af Folket, hun gav sit Hjærte, var til endnu. Hjørde uden Ly, splittede om i forskellige Lande . . . Dem *maatte* hun opsøge!

En Hovedpart af de fordrevne Armeniere var flygtet ind over den syriske Grænse . . .

I *Aleppo* vilde Karen forsøge at arbejde mellem dem. Dertil var ogsaa Misak og Lucia tyet hen. Med sine Børn vilde hun slaa sig sammen. „De danske Ameniervenner“ var rede til, som før, at støtte hende og hendes Gerning. Og i Foraaret 1920 spillede da Pigen fra Danmark for anden Gang sine Vinger som Trækfuglene over Gylling Skov for at drage ud imod Øst . . .

Vel ikke længer saa frejdig glad, saa fyldt med lysende Fremtidshaab og Illusioner, som paa sin Ungdomsflugt derover.

Men endnu „med Viseren i Bryst“ — den faste Overbevisning om, at derovre gik hendes Livsvej — og først og sidst med den Kærlighed i Hjærtet, nu prøvet i Ilden, som „aldrig aflader“, fordi den kun kendes ved én Troskab, den „indtil Døden“.

ALEPPO

Gennem Anatolien . . . Langs Sakariafloden, der bruser og skummer nær Banelinien, randet af skønne, vilde Klipper, rustrøde, lavablaa, okkergule, der drager forbi som Regnbuer, indtil de slukkes og blaaner bort i den store Nat . . . Alt saa fremmedartet! Ja, vi er lidt borte fra Danmark! — —

Næste Morgen folder vide Sletter sig ud om Toget. Dér vimler det med store Faarehjørde, som taalmodige Hyrder driver i Uger og Maaneder — helt over mod Bagdad, siges der. — Men var det ikke *her*, at talløse Menneskehjørde, vogtede af Ulve, en Gang, Dag for Dag, dreves imod Dødsriget? — Taurus . . . Prustende og stønnende snegler Toget sig op over trodsige Klipper, som viser Tænder imod Himlen og styrter, som i dybe, svimlende Fald, mod Afgrunden.

Var det ikke mellem disse forrevne Klipper, at blaa og hvide Krokus med et skjulte Grunden med deres skære Ynde, saa Deportationstogets Kvinder et Nu glemte deres Elende for at plukke — indtil der laa et blodigt Kvindeligt — et til — og flere — langs Stien . . . Da slap de alle Blomsterne ned over de døde — og plukkede ikke mer.

Den Dag gaar Solen ned for os ved *Adana*. Klæber der ikke ogsaa blodige Minder ved det Navn? Hvor mange blev i sin Tid myrdede her ved en Kongres for Præster og Lærere, hvortil Armenierne var strømede sammen? Tredivet tusind, ikke sandt? Og var det ikke her, at en be-

hjærtet Armenier sagde til Tyrkerne: „I mister dog mer end vi: *Æren*.“ — —

Her falder Aftenmørket . . . Og naar det nu atter lysner, er vi i *Aleppo*. Dør lysner det — ja! Thi dør finder vi Pigen fra Danmark. Og vi er to, som paa Vej til det hellige Land skal aflægge hende et Besøg. — —

I Morgengraaningen, mellem fem og seks, dukker Byen frem — gulgraa, støvet og underlig haabløs, synes vi straks. Men vi ser den jo ogsaa i Døgnets goldeste, mest nøgterne Time . . . Uden for Banegaarden holder Karen Jeppe's Auto, ventende paa os, og hendes udmærkede polske Sekretær, Gaszczyk, som har fulgt os gennem Lilleasien.

Vi farer frem gennem ørkenagtige Gader, til vi standser foran en lang Mur, i hvilken en Dør gaar op — til en venlig Oase — en fliselagt Søjlegaard med Cisterne i det ene Hjørne, grønne Træer langs Muren mod Gaden og mellem dem Bede med guldklare Gyldenlakker . . . Paa de tre Sider er Gaarden omgivet af Huse, fra hvis Stuer Stentrapper fører ned i den. Her har Karen Jeppe indrettet et lyst og hyggeligt Familiehjem, hvori hun selv, hendes Plejebørn, Misak og Lucia, og hendes Sekretær med sin armeniske Hustru, Horome, hver har deres egen tiltalende Lejlighed.

Karen Jeppe staar selv i Gaarden med udbredte Arme og fører os op i sine yndige Stuer, hvor en Forfriskning venter os, „men ikke Frokost; den venter vi med, til De har sovet et Par Timer, thi nu skal De begge paa Hovedet i Seng! Jeg kender nok Natten i tyrkisk Tog.“ — —

„Ja, men jeg sover ikke, før jeg har set ind i armeniske Øjne,“ siger jeg straks. Karen Jeppe ler: „Saa er det godt, at de ti ledende Kræfter i min Systue bor her og samles ved Sekstiden. Dem kan vi lige smutte ind til.“ Hun fører mig ind til Syerskerne, som er ved at sætte sig paa Gulvet og tage Brodere-Rammerne frem. De ser forbavtede op

mod hende og det fremmede Væsen. „Hvad skal jeg sige?“ spørger Karen.

Jeg svarer: „Sig blot: her kommer *en* langvejsfra, som straks *maatte* se ind til Jer og hilse paa Jer, fordi hun holder af Jer allesammen — og vilde sige Jer det.“

Karen Jeppe oversætter, rimeligvis forskønnende, de mer end enkle Ord, for i samme Nu springer alle de unge Syersker op, rækker Hænderne ud — vinker, nikker, smiler og vender de mildeste, sorte armeniske Øjne imod mig . . . Jeg giver mig til at tude — og Karen Jeppe fører mig ind til min Seng i et hyggeligt Gæsteværelse, hvor hun straks undersøger, om der skulde være en Moskito mellem Myggene i Vinduet. „Thi skønt her er Net om Sengen, kan man ikke være forsigtig nok,“ siger hun. „Jeg ved, hvad et eneste Stik kan betyde.“ — —

Ja, hun vidste det — og døde vel til sidst deraf . . .

Indtrykket af Aleppo som en ørkenagtig, gulgraa, støvet By fortrænges ikke helt ved nærmere Eftersyn — men forstærkes og forværres indtil Haabløshed, hvis man følger den Hovedgade, der mod Nord fører ud af Byen, hvor de solide, velbyggede Stenhuse hører op, og den armeniske *Flytningelejr* begynder. Dør er Elendighedens Ørken ubegrænset . . .

Bitte smaa Hytter, klinede op ad hinanden, byggede af soltørret Jord, bødede med Sække eller Pap, dækkede med rustne Blikplader af Daaser og Oliebeholdere, liggende i ujævne Rækker med Lervolde imellem, som man glider og rutsjer nedad, medens plumret Vand sprøjter op omkring En . . . I Sommerens Hede sidder Beboerne under de glødende Blikplader som i Venedigs berygtede Blykamre, halvkvalt af Mangel paa Luft og af Stank, forbudt af Utøj . . . Men Vinterens Regntid er ogsaa ond, naar Vandet drypper ned gennem Taget, siver ind ad Døren, og Be-

boerne er saa sammenstuede, at hver Familie kun har en Firkant af det plørede Gulv til Beboelse. —

Hvem er disse Beboere? Mennesker som du og jeg — har maaske endda været bedre stillede. Om en af dem hørte jeg, at han ifjor havde 300 Faar paa sine Græsgange og nu ikke en Draabe Mælk til sit døende Barn. Den store Rædsel skar dem alle over *en* Kam og drev dem ud i Hjemløsheden.

I den første Hytte paa vor Vej sidder en Mand fra Diarbekir — tidligere stor Jordejer, men alt hans Gods er nu i Tyrkerhænder, og, næsten nøgen, med stort Saar over hele Ryggen, kom han hertil med Kone og Barn — som straks døde af Underernæring — og venter nu kun selv paa det samme. — — Et andet Sted sidder en Mor med sin tynde, gustne Spæde: „Den Dag, han blev født,“ siger hun, „styrtede Regnen ned, og Vandet skyllede ind neden for Døren, medens jeg laa og led . . . Min Mand søgte at vælte nogle store Sten derhen for at standse Oversvømmelsen, men forslæbte sig ved det Arbejde — faldt om og døde . . . Hans Hjærte var saa svækket.“

— Et tredie Sted ligger en syg Kvinde paa den lille Firkant, der er indrømmet hende af det plørede Lergulv — med en gammel, gennemblødt Sæk under sig og intet over — men Værk i alle Lemmer . . . Alle hendes er dræbt. —

Noget er her, som flourer: Rotterne trives, og Sygdommene, Tyfus, Malaria, Trachoma, Tuberkulose, sniger sig ustandseligt fra Hytte til Hytte . . .

Syften tusinde Mennesker er her stuvede sammen. Strider, lider — og dør — —

I en Hyttes snævre Kælderrum er Mand, Kone, tre Børn og Bedstemor pressede sammen. Manden har kronisk Malaria, Konens Lemmer er forvredne af Gigt, et Barn tuberkuløst, Bedstemor blind. En svensk Forfatterinde, som rejser med mig, siger, da hun ser Baraklejren: „Her kommer jeg aldrig mer! Dette holder man ikke ud.“

— — Nej, det gjorde Karen Jeppe heller ikke. Men, stillet Ansigt til Ansigt med denne næsten umenneskelige, overvældende Nød, sank hun ikke sammen i Raadløshed, men tog straks fat paa *Hjælpearbejdet*.

Hvad er det for en varm og munter Duft, som paa denne triste Regnvejrsmorgen slaar os imøde fra det store Trælokale i Lejrens Udkant? Gule Ærter, skulde man tro! Ja, virkelig! Karen har aabnet Suppekøkken derinde. I Vintermaanederne kommer daglig femten Hundrede Kvinder, Børn og Patienter herhen for at mættes; til sengeliggende kan Maden hentes.

Samme store Lokale bruges ogsaa til Tøj-Uddeling. Brugte Gangklæder sendes regelmæssigt hertil fra Danmark og andetsteds og uddeles en bestemt Dag om Maanedens. Den Tilstrømning af Ansøgere, som da finder Sted, gør man sig vanskeligt Begreb om. Idag er her ikke Uddeling, men da der nylig er kommet Tøjkasser fra Danmark, udvælger Karen straks nye, tørre Brædder fra den bedste Kasse til Gulv under den syge Kone paa det vaade Ler — og lægger et stort, graat, vatteret Slag tilside, som Patienten allerede samme Aften vil kunne svøbe sig ind i — og endelig fornemme, hvordan det er at føle sig *varm* ... Klinik, som forestaas af en dygtig Schweizerlæge, har Karen Jeppe ogsaa faaet oprettet i Baraklejren, ikke mindst for de ondartede Øjensygdomme, som her saa sørgeligt grasserer. To armeniske Sygeplejersker er i utrætteligt Arbejde for Lægen.

En prægtig Jordemoder færdes her ogsaa — baade Dag og Nat, hvis det gøres nødigt — for at lette de fødende Kvinders svære Stunder og bringe det Barnetøj, som danske Kvinder især har været flinke til at sy — som Afløsning for de Laser eller gamle Aviser, som de ynkværdige smaa Legemer ellers svøbtes i. En Dags Gang rundt med den Jordemoder giver En meget at se og opleve — mer endnu at tænke over. —

Naturligvis var det bedst, om man kunde flytte alle Baraklejrens Tusinder bort fra den — men det er jo lettere sagt end gjort.

Dog har Karen Jeppe selvfølgelig paa mer end en Maade ogsaa forsøgt dette — thi et Arbejdes Uoverkommelighed synes for hende kun at være en Grund mer til at tage det op.

Paa en Grund lidt uden for Aleppo, med Udsigt til Grupper af Mandeltræer og Olivenhaver, har hun i utrolig Fart faaet rejst fem hvide, kalkede Huse med fladt Tag og otte kønne, selvstændige Rum med egen Udgang og stort Vindue i hvert af dem. Fyrretyve Familier, Enker med deres Børn — de har det værst — er straks flyttede herud. Halvandet hundrede Mennesker er ikke Tusinder, men kan maaske *blive* det. Her er Plads til Udvidelse. — En særskilt Bygning ligger bagved de andre med stort Køkken og Vaskehus — og en Række Nødtørftshuse findes ogsaa dør.

Det er som en hel lille By for sig. I Midten er Brønden, hvor Kvinderne faar sig en lille Passiar, naar de henter Vand — ak, som engang i den lille By derhjemme! Man faar Lyst til ogsaa at pynte lidt op i Stuen som dengang! En smal Strimmel Have er lagt ud til hvert Hus; den passes med Glæde.

Paa Grunden mellem Husene leger Børnene og flokkes om Karen Jeppe, naar hun kommer paa Besøg. Paa et centralt Sted mellem Boligerne er rejst en høj Stang med en stor Lampe, som hver Aften kaster Lys over det lille Kvarter. I Frastand staar den som en Stjerne mod Nathimlen over disse hvide „Enkehuse“ — —

— Men *Midlerne* til al denne Hjælpe-Virksomhed? Penge maa der jo til — og atter Penge!

Og hvordan kan saa mange vel skaffes?

Ja, „de danske Armeniervenner“ yder jo deres Kontingent. „De hvide Enkehuse“ har et meget gavmildt Styrelses-Medlem udelukkende taget paa sig, og Støtte til Arbej-

det er kommet fra Sverrig, England, Tyskland og Schweiz. Men stadig maa der tænkes paa nye Hjælpekilder — og Pigen fra Danmark kender sine Armeniere: det er Arbejde, ikke Almisser, de først og fremmest vil hjælpes med. Efter Massakrerne er Mændene færre og overlæssede med Forsørgelse af *Kvinderne*; hun maa skaffe disse Lejlighed til at tjene deres Brød. Saa husker hun paa det gamle armeniske Broderi. Armenierne er et kunstnerisk anlagt Folk, og fra de ældste Tider har Kvinderne smykket sig selv og Hjemmene med farveskønne Broderier, et Billede paa deres Lands glødende rige Flora . . . Hvis dette Haandarbejde af broget Silke-, Guld- og Sølvtraad blev genoplivet, kunde det ikke blot skaffe Kvinderne et Erhverv, men en national Ejendommelighed blev derved reddet fra at gaa tabt!

Her støder Karen dog straks paa den Vanskelighed, at disse ulykkelige fordrevne Kvinder er sprængte, modløse og slappe . . . Har glemt Stingene og Mønstrene til de gamle glade Broderier fra dengang, da Livet var værd at leve. Deres Tid er forbi — som alt det andet. Da husker Karen paa en Kasse pakket før Krigen, ja, for syv Aar siden, til et Udsalg i Danmark — og standset netop her i Aleppo . . . I den ved hun, at der var gamle skønne Broderier, faar med Møje Kassen opspurgt og draget frem fra Hjørnet i et Pakhus, bragt hjem til sig og pakket ud . . .

Saa samler hun en Del Kvinder og lægger de gamle Stykker frem for dem.

Da kommer der Liv i de unaturligt ældede, stivnede Ansigter . . . De græder af Rørelse, stryger med Hænderne, som kærtegnende, over de brogede, straalende Arbejder.

Jo vist kender de Stingene, vist kan de sy dem — ens, som de skal være paa Retten og Vrangen — blot de kommer i Gang dermed. Se, nu den Bort — saadan var netop den om Ens eget Hovedklæde — og det Mønster er jo ligesom det paa Ens Mors Brudesærk! . . . Ungdomslandet

sprang ud igen i Blomster for deres Øjne, alt det fra „den-gang“ vendte tilbage — med de farverige Ranker og Arabesker, som har kendetegnet deres Hjem og snoet sig om deres Kærlighedsliv . . .

Da saa Karen Jeppe, at hun kunde grunde sin Systue. Den begyndte med ti af disse Kvinder — som blev til tyve — hundrede — to Hundrede . . . Roser og Ranker sprang ud paa Silkegrund under flittige Hænder . . . En tidligere Farver — fra Baraklejren — hjalp Karen med Farvningen af Silke og Garn; ogsaa det hvide Broderi med de skønne syede Kniplinger, som Miss Shattuck fik frem i Urfa, lader Karen sine Syersker, især de unge, tage op igen.

Markedet er her dog ikke stort nok — skønt en tyrkisk Butik i Aleppo straks overtager en stor Del af Arbejderne til Forhandling, og Bazarerne i Danmark heller ikke kan skaffe En af med saa faa. Det forslaar alligevel ikke — og Karen forhører, skriver, sender Prøver ud, indtil hun faar Broderier afsat fra Paris til Australien!

De ti dygtigste Syersker faar hun til at bo hos sig, i et stort Rum over Systuen, som ledes af Horome, en Arme-nierinde, hvis Mand er myrdet, og som nu er gift med den polske Sekretær Gaszcyk. — —

Grundlæggelsen af denne Industri er jo endda kun en Del af Pigen fra Danmarks omfattende Virksomhed.

Ikke engang det vidt forgrenede Arbejde mellem Baraklejrens Tusinder har været nok for hende, skønt det paa mer end en Maade kan kaldes overvældende.

Men Kærlighed kan aldrig standse . . . Ikke blot fordi dens egen Trang til at yde er uudtømmelig — men der vil ogsaa altid, rent uvilkaarligt, stilles nye Krav til den. — —

REDDEDE FRA HAREM OG ARABERTELTE

Naar de lange Deportationstog slangede sig frem gennem Ødemarken, kredsede Rovfugle over dem i Luften for at kunne slaa ned over de mange døende og døde, der efterlodes langs Vejen. Men i Togenes Kølvand var endda værre Rovfugle ude — efter levende Bytte. Tyrker, Kurdere, Arabere bortførte unge Kvinder og Mænd voldeligt og skaffede sig for billig Pris Arbejdstrælle — og Slavinder.

Gendarmerne, som førte Togene, forgreb sig jævnlig paa Kvinderne, tvang dem imellem til at vandre nøgne, men andre havde ogsaa Lyst til *den* Fangst. Det var barbariske Tidens Kvinderov, som her gik igen. I det store armeniske Jammersminde er dette et af de mørkeste Kapitler blandt dem alle.

Kvinderne søgte at unddrage sig ved at kaste sig i Floderne — Eufrat har skyllet utallige med sig — men der var ikke altid en Flod — eller de naede ikke at springe i den. Tusinder maatte følge med til Telt og Harem. Ogsaa Børn, Piger og Drengene, blev røvede eller købt, til Slavetjeneste.

— Efter Vaabenstilstanden blev en Del udfriede, og de mindreaarige anbragt i det amerikanske „Near-East-Relief“s Børnehjem, der havde Plads til femtenhundrede. Men Hovedparten forblev dog i Trældom og Fornedrelse.

Kunde de da ikke flygte? Hvorhen? Deres Hjem var lagt øde, deres Slægtninge dræbt. Voldsmændene forsikrede dem altid, at der ingen Armeniere var mere, og Flugt-

forsøg blev saa grusomt straffede, at de hurtigt opgaves. Nogle blev sløve af Haremslivet eller vænnede sig til det. — —

Mærkeligt nok bandt Muhamedanerne sig stærkere til disse Kvinder end til deres egne. Den armeniske Kvinde er langt mer intellektuelt udviklet, mer dygtig og arbejdsom end den tyrkiske, som af Polygamiet er stærkt forringet. „Vi vidste slet ikke, at der var saadanne Kvinder til,“ kunde Mændene sige beundrende.

For de fleste af disse Armenierinder var Livet, de førte, dog en Rædsel. Flere havde haft smaa Piger med, og Tanken om, at de voksede op til samme Skæbne, var uudholdelig . . . Men hvordan kunde man komme til at hjælpe disse Kvinder? Man var jo ganske magtesløs . . .

— „Imidlertid,“ skriver Karen Jeppe, „var Folkenes Forbund blevet dannet og havde besluttet at tage denne Sag op, som kunde henføres under „hvid Slavehandel“. En Kommission var nedsat for at undersøge Muligheden af at udfri de armeniske Kvinder og Børn af Muhamedanernes Vold, og jeg fik Forespørgsel, om jeg vilde indtræde i Kommissionen? . . . Det var et svært Spørgsmaal. Dels var en saadan Udfrielse mer end vanskelig, og dels mente Folkenes Forbund *ikke* senere at kunne paatage sig *Omsorgen* for de udfriede. — Dog var der for mig stærkere Grunde til ikke at sige Nej — og jeg indtraadte i Kommissionen. De danske Armeniervenner opfordrede mig ogsaa stærkt dertil, vi var altsaa flere om Ansvar. Og Bevidstheden om, at her forelaa et Kald, at jeg altsaa havde en Støtte langt over Menneskeforstand, voksede sig efterhaanden stærkere i mig.“ — —

For de unge Mænd og Kvinder, der af Tyrkerne var slæbt til Byerne, havde Karen ikke stort Haab, da de omtrent maatte være gaaet til Grunde i Usædelighed. Hun vilde ogsaa forsøge med dem; men Muligheden for Resultatet var bedre i Ørken og Landsbyer.

At tage disse Fanger med *Magt* af Muhamedanernes Hænder var ganske udelukket. Uendelig forsigtigt, ja hemmelighedsfuldt maatte der her gaas tilværks.

Opgaven var kolossal. Rent praktisk set krævedes der til den: først et Redningshjem, hvor Staklerne straks kunde optages, dernæst et Net af *Søgestationer* med Agenter og andre Hjælpere. Desuden ialfald *én* Selvejer-Auto, hvori Fangerne kunde køres bort — og et intenst Kontorarbejde. Ikke Smaating, som man ser, men ikke forfærdende nok til at skræmme Karen Jeppe. — —

Ved ihærdigt at søge Oplysninger, blev hun klar over, at der i et Distrikt som det, hvori Aleppo var Centrum, muligt kunde regnes med omkring 20—30 tusind Kvinder og Børn i muhamedanske Hjem, holdt tilbage der som *uvillige Slaver*. Penge og atter Penge vilde Arbejdet selvfølgelig koste, og Folkeforbundets Tilskud var det første Aar kun sat til 19.000 Kr. *), men inden Karen havde set noget til Pengene, var alt sat i Gang. Optagelseshjemmet stod der, Agenter og Søgestationer forefandtes samtidig. — —

— Disse Agenter har Karen selv kaldt: „Redningsarbejdets *Helte*“. Deres Liv i de øde, vidtstrakte Virkefelter, maatte blive uendelig anstrængende. Altid paafærde, i skiftende Paaklædninger, ofte uden Føde eller nogen Slags Bekvemmeligheder!

Der maatte ikke blot stort personligt Mod, ogsaa stærkt Helbred og megen Aandsnærværelse og Raadsnarhed til. —

Den første i Rækken, som drog ud med „Bud om Frihed til de fangne“, var Karens egen Plejesøn, Misak Melkonian, som endda blev Leder for alle Stationerne; og det skyldtes hans sikre Evne til at finde de rette Hjælpere og til fredeligt at forhandle med Araberne, at Arbejdet ikke stødte paa værre Modstand. — Saa var der Krikor Agha, som allerede hjalp Englænderne med at befri Armenierne, og nu, glad og frejdig, tog Arbejdet op i Deir el Sor, —

*) steg dog senere til syvogtyve, saa endda til fyrretyvetusind Kroner.

men inden to Aars Forløb døde af Overanstængelse derved. — —

I Hassitsche gik en ung Armenier, Vasil, fuld af Vovemod og Begejstring, i Ilden, og skaffede en Strøm af flygtende Kvinder og Børn til Aleppo — men blev dræbt af Arabere, hvis armeniske Kvinder han havde hjulpet til Flugt.

Ras el Ain fik en fremragende Leder, Murad, som efter en kort, men frugtbar Arbejdstid, ogsaa døde — af Hjerteslag. Hans Eftermand, Garo, bukkede under for Malariaen i disse usunde Egne. — —

Saadan kunde man blive ved. Listen paa disse tapre Ofre for deres Vovemod er lang . . . Men de, der skulde reddes — hvordan fik Mændene fat paa dem?

Jo — en bestak Vaskerkonen, som havde sin Gang i den lukkede Del af det tyrkiske Hus, Haremet, for at hun skulde hviske til Armenierinden derinde, at hendes Folk endnu levede, og at en armenisk Mand vilde være udenfor Huset til en Tid, hun selv angav — Dag eller Nat — for at føre hende tilbage til hendes egne . . . En anden kom som Faarehandler ind i et af de sorte Beduintelte for at slaa en Handel af, opdagede, at der var flere Armenierinder, passede dem op siden, naar de gik ned at hente Vand, og aftalte i Hast med dem, at naar de kom til Brønden næste Aften, var de rede til at følge med ham. Hans Vogn skulde da holde i det lille Krat nede ved Floden. — —

En fandt to mishandlede Dreng, som vogtede Kameler paa Steppen og med Besvær øvede sig i at tale Armenisk, fik at høre om deres onde Slavekaar og lovede dem, naar de samme Aften havde drevet Kamelerne hjem, at møde dem ved den gamle Cisterne for at tage dem med til et *godt* Sted, hvor der var Armeniere, som vilde lære dem igen at tale deres eget Sprog — helt rigtigt — for hvad kunde de nu? Jo, den mindste Dreng kunde dog sige: „Ov hair mer, vor jerginkem es,“ Vor Fader, du som er i Himlen — det har Mor lært ham — men han vil saa gerne vide, hvad der

kommer efter — og Manden svarer, at saa skal han og den store blot give Møde imorgen Aften ... ved Cisternen — tys! — og derfra følge med ham ...

— — —

De gik, de Kvinder og Børn! Flygtede — blev indhentede, — slaaet halvt fordærvede ... Og gik igen ...

Jeg husker en Svane, som blev fanget ind paa en svensk Herregaard. Da Træktiden kom, spilede den de stækkede Vinger og fløj ... Naaede kun ind i Skoven — blev fanget igen og yderligere stækket. Alligevel fløj den atter — hvor kunde den andet! ... Naaede nu kun et lille Krat, hvor den filtrede sig ind mellem Tjørn og Brombærranker, saa den, forreven og vingebudt, maatte dræbes ...

Saadan fløj disse stækkede Fugle, forrevne og vingebudte, truede med Død, men drevne af en Følelse, stærkere end Angst og Pine: Hjemvé efter deres Folk, Viljen til at være hos dem, som de var et med.

De, som hurtigst naaede Agentens Automobil, havde de bedste Udsigter. Var der blot et nogenlunde Forspring, kunde selv Arabernes flyvende Heste ikke naa dem. Men havde de længere Vej at gaa — eller gik, inden Agenterne helt havde kunnet tilrettelægge Flugten, var de værre stillede. En stakkels Kvinde blev indhentet af sin tyrkiske Herre, som stak i hende paa Kryds og tværs med sin Kniv — og lod hende ligge, da han mente, hun var død ... Da hun siden kom til Bevidsthed, slæbte hun sig virkelig videre og naaede, med alle sine forfærdelige Saar, frem til Optagelseshjemmet, hvor hun straks kom i Pleje ... En anden vandrede paa sin Fod i ni Dage, før hun naaede frem. En tredie blev under Flugten sindssyg af den stadige Dødsangst, men blev dog helbredet paa Hjemmet. Naaede de blot en af Stationerne, var de i Sikkerhed, thi disse var lagt nær de franske Militærcentrer, som tog Flygtningene under Beskyttelse og straks gav dem et „laissez passer“ til

at komme videre — da kunde Forfølgerne ikke mer bruge Magt.

Drabene paa et Par af Agenterne tog de franske Myndigheder ogsaa meget alvorligt — til største Forbavselse for Araberne. At man virkelig skulde drages til Ansvar for, paa den eneste naturlige Maade, at skille sig af med Individer, som generede En, var dem ganske ubegribeligt.

— Forfølgerne gik undertiden efter Kvinderne lige til Hjemmet i Aleppo og søgte at bestikke Portneren til at udlevere dem ved at byde ham indtil halvtreds Pund — henved tusind Kroner — derfor. Men han holdt tappert Stand.

Angaaende Børnene af disse blandede „Ægteskaber“, havde den franske Regering dog tilkendt *Manden* dem. Og da Mødrene som Regel ikke knyttede sig til disse Børn, fandt de sig deri.

Karen Jeppe huskede kun *et* Tilfælde, hvor en armenisk Moder længtes tilbage til de to Børn, hun havde født Araberen — og derfor fulgte med ham til Teltet, hvor han dræbte hende paa den grusomste Maade.

Grunden, hvorfor Mændene vil have Kvinderne tilbage, kan, som her, være Hævnlyst, men ogsaa den, at de savner den Nytte, disse Kvinder gjorde — eller, at de har faaet en virkelig indgribende Følelse for dem. Karen Jeppe, som ikke kendte til Sentimentalitet, sagde selv, at det tidt rørte hende, naar Mændene kom langvejs fra med smaa Børn paa Armen eller ved Haanden for at bevæge Moderen til at følge med dem igen. Da maatte hun mindes Havmanden :

„Agnete, Agnete, kom til Havet med mig!
Alle dine Børn de længes efter dig.“

Men Kvindens Svar blev Agnetes :

„Lad længes, lad græde, lad sørge, hvo vil!
Slet aldrig jeg kommer mere dertil!“

Paa Hjemmet bliver Flygtningene straks fotograferede, elendige og forkomne, som de er, og grundigt undersøgt af Læge. Blodprøver tages ogsaa af hver og en.

Mange er forfærdelig medtagne af den Behandling, de har faaet, og behæftede med slemme Sygdomme, selvfølgelig ogsaa Syfilis; overfor den maa jo tages gennemgribende Forsigtighedsregler. Tatoverede i Ansigtet er ogsaa de Kvinder, som har været hos Kurdere og Arabere; for Livet bærer de Skændselsmærket paa at have været i Voldsmænds Hænder . . .

Den første Tid holdes de helt i Ro . . . Saa skal de hjælpes til at blive Mennesker, finde sig selv igen.

Modersmaalet lærer de først. Mange blev røvede som saa smaa, at de snart glemte det, andre husker kun Brokker af det.

National- og Kirkesangene begynder de med. De kendte Toner synger Ordene ind i deres Bevidsthed. I *Modersmaalet* kan deres Personlighed komme til orde. De har ladet sig paatvinge islamitisk Tankegang, som nu skal ændres til kristen.

Derfor er der *En*, som straks maa gøres levende for dem, saa de forstaar, det var *ham*, de rakte efter, da de flyede fra Islam. I Hjemmet fanges deres Øjne ogsaa straks af store farverige Billeder, som tiltaler deres primitive Smag og barnlige Sans.

Se, der staar *En* i Ørken og deler Brød ud til sultne Skarer . . . Der gaar han med et Lam i Armene og Hjorden efter sig — Faarene gnider sig op ad ham! Det falder hjemligt for dem, der kommer fra Steppe og Telt.

Paa det næste Billede helbreder han en stakkels Blind — og tager smaa Børn i sine Arme, varsomt og blidt som en Mor . . . Hvor er han vel henne? Man gik da til Verdens Ende for at finde ham . . . Men det kan man ikke — for de tog Livet af ham.

Paa det sidste Billede hænger han, naglet til et stort blo-

digt Kors . . . Ja, Mennesker gør den Slags — helt op til vore Dage . . . Og man ved nok, *hvem* der maa have gjort det — selv om man ikke tør tale højt om det. — Men at de kunde gøre det ved En, som kun var god — og slet ikke andet! — —

Foran de Billeder staar Husets nyankomne — Drengene og Piger — ganske hensunkne.

Og da dukker et Navn op, som var blevet borte for dem i Harem og de sorte Teltes Skygge, det Navn, om hvilket Tyrkerne spurgte: „Er der Trolddom ved det? De, som nævner det, faar vi aldrig til at give Køb.“ Det Navn, der har faaet saa inderlig en Klang, fordi Tusinder har lagt deres Hjærte deri: „*Hésoos, Hésoos!*“ . . .

De maa komme ham haandgribeligt nær — røre ved Billederne — kysse dem, medens de hvisker Navnet . . .

Efterhaanden sker noget underligt med disse Flygtninge: gennem alt det haarde, stivnede, formørkede, bryder deres eget levende Ansigt frem. „Nu vaagner Armenieren,“ siger da Karen Jeppe. Og naar det første lille usikre Smil lister sig frem, ved hun, at de er ved at blive sig selv igen.

Jenny Jensen, Karens udmærkede Medarbejder, er blevet Leder for Hjemmet her. Hun har tidligere, som Udsending for Kvindelige Missions Arbejdere, virket i Mesreh, hvor hun, modig og opofrende, gennemlevede Deportationstidens Rædsler . . . Nu er hun af „de danske Armeniervenner“ udsendt til Aleppo, hvor hun i Baraklejrens Suppekøkken og ved Tøj-Uddelingen, energisk og utrættelig har været til stor Nytte. Men Karen Jeppe har ønsket, at hun skulde overtage den ansvarsfulde Gerning som Leder af Optagelseshjemmet og har haft megen Glæde af dette Valg. „Hun har,“ skriver Karen, „gjort den Masse Ting, som hører til Gerningen med den allerstørste Dygtighed. Men det uerstatteligste, hun har ydet, er dog dette: hun har *elsket* disse Mennesker hver og en. Hun har mødt dem med en Moders Sindelag og givet dem det Ly

og den Mulighed for Vækst, som ene Kærlighed for-
 maar.“

Der er Lærer ved Hjemmet, som holder Skole, for de yngre Kvinder om Formiddagen og for Drengene om Aftenen. Læsning, Religion, Regning og Sang er nogle af de væsentligste Fag. Praktisk skal de ogsaa hjælpes frem. Der er knyttet Oplysningsbureau til Hjemmet for at skaffe Efterretninger om, hvorvidt nogle af deres Slægtninge endnu skulde være ilive. Og mærkeligt er det, saa mange Nærpaarørende, der opspores trods de utallige myrdede og forsvundne. „Kontorarbejdet har været mer end intensivt,“ siger Karen. „Men saa overraskende Genfindelser, som vi har oplevet dem, hvor de fleste dog er døde og de andre spredt for alle Vinde, kan kun tænkes mulige gennem vedholdende Bøn.“

Daglig forhører Mennesker paa Kontoret; mange maa desværre gaa skuffede bort, men adskillige Hjærtebaand knyttes dog igen — og aldrig bliver Jenny Jensen træt af de gribende Genkendelses-Scener, hun oplever.

De, som ingen Slægtninge finder, forbliver Hjemmets Børn. Et Fæstekontor er knyttet til det, og Pladserne, baade for de unge Piger og Dreng, undersøges forud.

En Del Piger gifter sig fra Hjemmet — med en af de unge Mænd dør, som kan se bort fra det Liv, de har *maattet* føre — og mangan Kvinde bliver ogsaa helbredet og sund igen. En Del Dreng oplæres i Haandværk, og et Snedkeri er knyttet til Hjemmet. Syge og skrøbelige beholdes ofte i Aarevis, og om Søndagen er der Besøg af Hjemmets tidligere Børn, som Døren altid staar aaben for. Der synges Nationalsange, Grammofonen spiller, Jenny Jensen fortæller ofte Andersens Æventyr. Juleaften er der Fest — med Sang, Lys og Gaver.

„Deres Kirke søger de stadig,“ siger Karen Jeppe. „I Aleppo er der flest romersk-katolske; men gregoriansk Kirke findes dog. Og nogle af disse unge faar gennem

Skole, Kirkegang og Paavirkning fra Hjemmet opladt Syn for de aandelige Skatte, som deres Folkeliv og fremfor alt, deres Kristentro rummer. Det er i dem, at Taknemligheden slaar de dybeste Rødder . . .

Men alle vore unge er velsete, hvor de kommer, og har Fremgang i Livet“ — —

— I henved seks Aar reddedes mer end trehundrede om Aaret, i alt henved to tusind. Da mente Folkenes Forbund ikke mer at kunne fortsætte med sit pekuniære Tilskud, og Karen Jepes Hverv som Kommissær afsluttedes.

Men Gerningen med at redde Kvinder og Børn af Voldsmænds Haand, kunde ikke standse. Saa længe de endnu kommer, husvilde og hjælpeløse, er de Arme, som har aabnet sig for at modtage dem, ikke lukkede. — —

AF BILLEDBOGENS BLADE

Paa Hjemmets Kontor ligger en stor Protokol, hvori Flygtningenes Navn og Historie kortelig opskrives. En Samling Æventyr, men ikke lystige. Lad os blade en Smule i den.

VORDY AVEDISSIAN

En Landsby paa en halv Snes Huse . . . I et af dem bor Vordy med sin Mand. Femten Aar — og gift for tre Maaneder siden.

Syr, syr — røde og gule Blomster til alle den søde lille Stues Hynder. Hendes Mand har Faar og Geder — mange . . . Hun hører Folk tale om de slemme Tider — Kurderne røver værre end før — men har man sit Hjem i Fred og Glæde, synes man dog, at alt er godt!

Saa er det en Dag med tindrende blaa Himmel og dejlig Sol . . .

Paa Sletten hvirvler en Støvsy op — kommer lynsnart nær ... Og Røverne er der!

Skud og Klirren af Knive ... Skingrende Skrig ... Mændene myrdes ... Der plyndres! ... Vordy bønfalder sin Mand om at skjule sig ... Han vil ikke — nej, nej! ... Giver saa efter for hendes Jamren — kryber ned i en tom Tønde i Kælderen.

Kurderne er der. Vordy gaar frem i Døren.

„Hvor er din Mand?“ ... „Paa Bjærget med Faarene.“

Skaren jager gennem Huset — og finder Manden ... Fører ham op i Stuen. Stikker og stikker i ham — saa endnu flere røde Blomster springer ud over Stuens Hyn-der — indtil et blodigt Legeme synker ned imod dem.

To Mænd holder paa Vordy. Hun har kæmpet med dem under vilde, sanseløse Skrig ... Anføreren griber fat i hende: „Dig tager jeg med.“

„Nej — dræb mig, dræb mig dog blot.“ — Han slænger hende over sin Hest: „Nej, det er du for ung og for køn til!“ ...

— Tolv Aar er hun i hans Vold — i sin Mands Morders Vold — —

Flygter paa maa og faa ... Fanges ind — og bevogtes strængere ... Flygter atter — og findes af en Mand, som siger, at han har et godt Sted til hende. — Og hans Auto-mobil suser med hende mod Hjemmet i Aleppo ...

Der er Saar, som aldrig læges ... Men Ro, Fred og hjærtelig Forstaaelse er dog som Dugg over den slagne Eng, som Vin og Olie, der dulmer Saarenes Pine ...

S E R K I S

Hassan kaldte de ham. Han vogtede Arabernes Kameler paa Steppen, og henad Aften førte han dem tilbage mod de sorte Telte. Saa kunde han strække de trætte Lemmer paa en gammel Sæk for Natten ...

Naar Araberne drog ud paa deres aarlige Vandringer, kom de af og til forbi store Dynger af Menneskeben: „Se,“ sagde de da til Hassan, „det er alt, hvad der er igen af dit Folk!“ . . . Drengen stod stiv og stum, men den Nat græd han sig i Søvn — —

— En Dag kom en Karavane af Købmænd til Araberlejren, som sagde, at der endnu var Armeniere i *Aleppo*, hvor de netop kom fra. Da vidste Hassan, at *dertil* vilde han.

Listede sig ud af Teltet om Natten — og løb ad den Kant, Købmændene kom fra — lige ud!

Men Araberne satte efter ham, fik ham fat — og slog ham halvt fordærvet . . . Næste Gang blev han dræbt, sagde de.

Men da Saarene var lægt, sneg han sig ud igen en Nat og løb til Cisternen, i hvis ene Side der var et Hul, som Vandet ikke naaede op til; dør krøb han ind.

Om Morgenen for Araberne forbi . . . Som en Mus sad han i Hullet og spiste lidt af et Brød, han havde taget med sig. Om Aftenen kom Araberne tilbage — havde opgivet ham. — Han krøb ud og løb hele Natten under store Stjærners Klarhed . . .

Efter tre Dage mødte han en Karavane, som han kunde følges med til *Aleppo*. Kom til den store, fremmede By — men *hvor* var hans Folk at finde? . . . Ene og helt fortabt satte han sig til at græde ved en Mur med en Gitterport i. Verden var stor — og han saa lille! — —

Indenfor Muren var der grønt, og der laa Sten i Rækker . . . Pludselig huskede han, at under en saadan Sten havde de lagt hende, han kaldte *Mor* — den Gang inden Araberteltene! Og Far — og store Bror stod hos og græd . . . Hvor var de nu? Hvor var alt det, der med et dukkede op — — Huset ved Floden, hvor han var glad — og alle gode? — Han gav sig til at græde stærkere — og dødtæt faldt han omsider i Søvn. —

En ung Mand, med Skødskind for, gaar forbi. Hans Blik strejfer Drengen ved Kirkegaardsmuren. „Han ligner jo en af vore,“ tænker han — og gaar videre . . .

Lidt efter vender han om, ser nøjere paa Drengen: „Det er en af vore . . . Saadan kunde min lille Bror have set ud!“ —

Da vaagner Drengen og slaar sorte Øjne op imod ham. — „Hvad hedder du?“ spørger den unge Mand. — „Serkis,“ svarer Drengen — og ved ikke selv, hvor han har Navnet fra — ved kun, at Serkis hedder han — ikke Hassan — — Den unge Mand rykker til ved Navnet: „Det hed min lille Bror,“ siger han. Lægger Armen om Drengen: „Se paa mig! Du ligner jo Mor! Er du da Serkis? . . . Og hvor har du været saa længe?“

Drengen græder om hans Hals: „*Kevork*,“ siger han med et — for nu husker han, hvad store Bror hed. — „Ja,“ svarer den anden, „det er mig!“ Og nu græder ogsaa han . . .

For det er som at mødes hinsides Døden.

Han fører sin Bror til Optagelseshjemmet, hvor han selv er flygtet hen, for at han dør kan oplæres . . . Siden skal saa nok de to kunne slaa sig sammen. —

Et underfuldt Træf, ikke sandt? Ja, mer underfuldt endnu! Hjærtets Længsel, som brændte sig Vej — indtil de slog mod hinanden . . .

DIGRAMHI

Digramhi var otte Aar, da hun kom i Deportationstoget med sine Forældre og sin Broder. — I Mesopotamien blev Faderen dræbt, Broderen røvet af Kurdere og Moderen syg. „Barn,“ sagde hun til Pigen, „gid en Araber tog dig! Gendarmerne her er værre. Jeg dør — men kan ikke bære at vide dig i *deres* Vold.“

En Dag bortførte virkelig en Araber den lille Pige — og bragte hende til Beduinhøvdingen Hadjim Paschas Telt. Der var hun i Fred indtil sit tolvte Aar . . . Da saa Paschaens Brodersøn, en ung, ustyrlig Beduin, den smukke Pige — og begærede hende.

Til ham blev hun saa overgivet . . .

— Et Foraar var Stammen kommet nær til Søgestationen Hassitsche. Og en Aften stod en ganske ung Pige, hvid og skælvende, foran den modige Agent, Vasil: „Kan du hjælpe mig — beskytte mig?“ sagde hun.

„Ja — og det skal jeg . . . Kom ind!“ —

Lidt efter bankede det haardt paa Døren . . . To Mænd af Stammen kom og krævede Pigen tilbage. — „I faar hende ikke,“ svarede Vasil. „Medmindre hun selv ønsker at gaa.“ Digramhi kom frem og sagde: „Nej, nej — nej!“

„Saa vogt dig!“ sagde de to — og gik i Vrede.

Hun vendte sig mod Vasil: „Nu henter de mig med Magt,“ sagde hun. „Jeg er fortabt!“

„Nej,“ svarede han. „Følg blot med mig!“

Saa tog han med hende til hendes Voldsmands Fader, en anden Beduinhøvding som ikke kendte hende. Vasil førte hende frem for ham og fortalte hendes Historie.

„Jeg kender dig som vis og retsindig,“ sagde han til Paschaen. „Sig nu, hvad *du* mener, at jeg her bør gøre?“

Paschaen hørte efter — og strøg sit Skæg . . . Længe. Talte saa omsider: „En Kvinde, som tyer til dig, maa du beskytte. Jeg gjorde det selv!“

Da kom et Bud styrtende fra Vasils Hus med Melding om, at Paschaens Søn var kommet med væbnede Mænd og forlangte Vasils Hoved — eller Pigen —

Paschaen vinkede Budet hen til sig:

„Gaa tilbage — og bring min Søn det Ord fra mig: Saa siger din Fader: „Forlad øjeblikkelig dette Sted!““

Paschaens Søn rasede og skreg foran Agentens Hus . . . Men da Budet, ikke helt veltillmode, overbragte ham Fa-

derens „Ord“, tav han i samme Nu . . . Steg til Hest og vinkede sine Mænd efter sig . . .

— Men i Teltet sagde Paschaen til Vasil:

„Tag Pigen med dig! . . . Og ikke blot hende, men enhver, som bor i min Stamme, og selv vil følge dig!“ —

Vasil førte Digramhi til Optagelseshjemmet i Aleppo. Og ved ihærdige Efterforskninger lykkedes det at opspore hendes Moder, som dog havde overlevet Deportationen.

Da var Digramhi paa Hjemmet blevet trolovet med en ung Søn af sit eget Folk.

I dette Tilfælde gik det som Karen Jeppe saa meget ønsker. „Thi“ — siger hun — „langt bedre end at føre Kvinderne bort med Magt eller List, er det at faa deres Ransmænd til selv at indse, at ogsaa *de* har menneskelig Ret, og at det kun er den, vi hævder og vil have dem til at anerkende, men ingenlunde Fjendskab, vi søger med dem.“ —

Op imod et Par tusind Historier rummes endnu i Protokollen — og fristende var det at drage mange flere frem. Men dette maa være nok til at forstaa, hvad Forhold de Mennesker er udfriede fra, og hvor indgribende og stort det Redningsarbejde er, som Pigen fra Danmark her fik taget op. —

KOLONISATION AF SYRISK STEPPE

Det orientalske Foraar er brudt igennem ... Straaler solvarmt og gyldent over Aleppo.

„Nu har vi det!“ siger Karen Jeppe. „Og saa kan man regne med det, da det ikke slipper En af Hænderne hveranden Dag — som det kan ske hjemme i Danmark!“

Og en aarle Morgen af besnærende Dejlighed starter jeg fra Byen med den polske Sekretær, Gaszcyk, Lucia, Karens Adoptivdatter, og en Feltseng for at se Pigen fra Danmarks Landsbyer.

Hendes *Kongstanke*, har nogle kaldt det, og hendes *Hjertebarn* er det nok ialfald.

Hun har altid hævdet, at et Folk ikke maa skilles fra Jorden — fra den oprindeligste og naturligste Maade at ernære sig paa: i sit Ansigts Sved at grave i Mulden og drage det daglige Brød op af den. Hvad der gik tabt for Jøderne af Evner og Egenskaber ved, i de lange Sekler at være skilt fra Jorden, er vel let at konstatere. Karen Jeppes Arme-niere maa ikke degenerere i Landflygtigheden. Halvandet hundred tusind af dem er flygtede ind i Syrien, hvor de fører en elendig Tilværelse, thi Byerne hærages af Arbejds-løshed — men Jorden vilde kunne føde baade den oprinde-lige og indvandrede Befolkning. Tanken om at anbringe Armenierne i Landsbyer har ogsaa været drøftet i vide Kredse; dog lod Udførelsen stadig vente paa sig. — Men saa tog Pigen fra Danmark Sagen i Haand. — „Hun er

Pioneren for alle os andre," sagde en fremragende engelsk Præst, som selv er Leder for et Kolonisationsarbejde fra sit store Land.

Karen Jeppe havde nu den særlige Grund til at tage Tanken op, at de unge Mennesker, som flygtede til hendes Optragelseshjem, alle kom fra Landsbyer og Arabertelte, og derfor kendte til Landbrug og Faareavl, som faldt dem naturligere end Haandværk eller andet. Og mange af de ældre Mænd i Baraklejren havde ogsaa været Bønder. —

Hun spildte ikke Tiden med mange Drøftelser. Vidste, at hun skulde have *Penge, Autoritet og Jord* for at starte det hele.

Penge skulde hun nok skaffe. Autoritet behøvede hun ikke at gaa til andre om. Men — *Jord* maatte hun have! Ja, dør gjaldt det om at henvende sig til rette Vedkommende! . . . Men — var der ikke Beduinhøvdingen Hadjim Pascha — hinsides Euftrat? . . .

Lidt af en Røver, kaldte nogle ham; det tog hun sig ikke nær. Røverhøvdingen havde hun et særligt Greb paa at stifte Venskab med.

I sit Automobil kørte Karen med Gaszcyk ud i den vejvilde Steppe til Paschaens Telte — og var hans Gæst i flere Dage. I et Telt, ganske uden Bekvemmeligheder — men med stor Himmel over . . . Dør blev Sagen forhandlet — og afgjort! Jord har Paschaen nok af — saa vidt, som Øjet rækker, og hans Hestes flyvende Hove naar . . . Arealet udstykkes til de første Kolonister ved den lille Flod Balikk, og det aftales, at der skal svares Paschaen en Del af Afgrøden. —

Længe varer det heller ikke, før de første fyrretyve Familier vover Springet ud i Beduinlandet, hvor de rejser deres hjemlige Hytter af soltørret Ler, sætter Træploven i Jorden, saar deres Hvede, Byg og Hirse og begynder at dyrke Grøntsager, som Araberne er særlig ivrige efter at købe . . . De er den store Paschas Kolonister, har Karen

sagt til sine Armeniere. Han skylder sig *selv* at beskytte dem.

Tel Armen bliver Landsbyen kaldt. Tel er Høj — og Jordan højner sig, hvor den ligger — Armenierhøjen. Børnene, som i Baraklejren var blege og forkrøblede, faar røde Kinder og blanke Øjne i den stærke, rene Luft og spiser sig nye Kræfter til af det sunde, flade Brød, Mor bager i den lille murede Ovn — og af den fede „Matsun“ *) fra deres egne Geders Mælk. — —

— Snart skyder en ny Landsby sine Mennesketuer op ligeover for den første. Tel Samen kaldes den, og 70 Familier kan søge ud til sunde Kaar i den. Et Par Smaakolonier og en stor Koloni, Charp Bedros, grundes lidt længere inde paa Steppen — lige ved en arabisk Landsby.

Til den kommer blandt andre 50 unge Mænd fra Optagelseshjemmet for at uddannes til Jordbrugere; en Del af dem bliver snart selvstændige Husejere — og naturligvis skal de saa giftes.

Til de første otte bliver straks otte unge Piger fra Hjemmet udvalgt og spurgt, om de kunde tænke sig at tage ud og blive disse Mænds Hustruer. Jo, de drømmer dog endnu om Ægteskab med eget Hjem og gode Kaar — og kommer forventningsfulde af Sted. I Charp Bedros er en udmærket Lærer og en prægtig Husmoder, til hvis Omsorg de unge Kvinder overgives.

Om Aftenen, naar Kvæget er drevet hjem, naar Duggen falder over Steppen og Stjærner tændes, gaar saa de unge i al Ærbarhed og ser lidt paa hverandre . . . Senere taler Mændene sammen om hvem, der helst skal have hvem. For de seks af disse gaar det glat, hver af dem kan faa den, han foretrækker. Men — Nr. syv af Pigerne vil begge de to sidste Mænd helst have: hun er saa glad og køn. Pige Nr. otte er vist ogsaa rar — men liver ikke op i Landskabet.

*) en Slags oplagt Mælk.

Afgørelsen falder vanskelig . . . Man vil maaske finde, det var rimeligst at lade Nr. syv selv bestemme, hvem af Bejlerne *hun* foretrak — men det kommer slet ikke for . . . Saa gaar der et Lys op for den ene Rival. „Serman,“ siger han til den anden, „har du tænkt paa, at Pigen har været hos Kurderne og endnu kun taler Kurdisk, medens du taler Armenisk. Og vel kan det være rart, at Ens Kone ikke snakker for meget — men et Ord i Ny og Næ vil man dog kunne veksle med hende . . . Se, det kan *du* ikke før om længere Tid — men jeg kan Kurdisk.“

Det slog Hovedet paa Sømmet. Serman tog Nr. otte, som talte Armenisk, medens den heldigere kurdisktalende fik den kønne, glade Nr. syv . . . Og den armeniske Præst, som hveranden Maaned besøger Kolonierne og forretter alle kirkelige Handlinger, viede de otte Par — som rykkede ind i hver sin lille Hytte — —

— Alt dette fortæller Gaszczyk mig, medens vi fra syv Morgen, i Tog, farer frem mod Kolonierne. Karen Jeppe maatte blive tilbage, da Pastor Prip, Frøken Gerda Mundt og et Par andre Danske ventedes til Middag og Natophold. — „Nu er vi i tyrkisk Lilleasien,“ siger G., „og fra næste Station vil De se Funktionærene optræde med draget Sværd . . . Det er Skaberi — men imponerer jo!“ „Aa, det er sandt,“ siger Lucia, „saa maa vi huske paa *Madvarerne!*“

Da vi først naar Kolonierne ved Aften, er vi forsynede med rigelig Proviant.

„Skal de frem, Varerne?“ spørger jeg hende. „Saa er de jo her. Hønen, al Frugten, Brødet“ — Standser brat ved den overvældende Foragt i de sorte armeniske Øjne, der møder mine . . .

Hun spørger: „Er De af *dem*, som, hvis Deres Mand har skjult sig i Kælderen for sine Dødsfjender, og disse kommer til Huset, straks siger: Jo, han er her! Dernede! Nu skal jeg lyse for Dem!“

Jeg er ved at fare op — men standser, for det gør Toget ogsaa, og ved denne Station skal jeg hastigt af for at se „den store Flod“ — men tænker dog i et Lynglimt paa, om vi ikke imellem forveksler *Virkelighed* med Sandhed, som er noget langt højere, større, væsentligere og mer forpligtende — selv, hvor den muligt gaar paatværs af hin . . .

— „Den fjerde Flod var Eufrat,“ staar der i Bibelens 2det Kapitel — nemlig den fjerde af Floderne, som randt fra Paradis-Strømmen — og endnu synes at maatte rinde med livsalige Minder om „Guds Haven imod Øst“ . . .

— Vi gaar et Stykke fra Stationen, saa op ad et lille Højdedrag . . . Og mellem grønne Bredder glider den store Flod ved vore Fødder . . .

Lette, hvide Morgentaager slører endnu hist og her dens Flade — men hvor er den kongelig skøn, lysende grøn, bred og blank! . . . Aa, men den rinder ikke med Livsens Minder om Eden! Nej — tys —, det er Dødens Flod! Lethe hedder den, og Charon er dens mørke Færgemand. Her har han færget dem over, de Tusinder og atter Tusinder — for hvem det blodige Liv var blevet den værste Død — til den stille Dødsbred, som mulig for dem blev Livets. „Requiem æternam dona eis, Domine!“ „Hvilen, den evige, give du dem, Herre!“ Men det rindende Vand dernede bliver for En kun *Graad* — ustandselig . . .

Kort efter sidder vi i Kupéen og ruller videre. Lidt senere kommer Provianten frem — urørt! Hvordan den er bevaret, spørger jeg ikke om — spiser blot . . . Og Dagen lider.

— „Ja, nu bliver det *Tel Abiat* næste Gang,“ siger Gaszczyk. „Dér venter Autoen os, men inden vi stiger i den, bør De se Abrahams Grav. Den er nær ved.“

„Abrahams,“ siger jeg, lidt forvirret. „Men han plejer da ellers —“

„At ligge ved Hebron med Sara — ja!“ indrømmer

Gaszczyk. „Men er der noget til Hinder for, at en saa mægtig Skikkelse, en Nomadekonge af de Dimensioner, holder to Gravsteder? Det faar De ikke nogen Araber til at indse!“

Selvfølgelig maa jeg le . . . Men gaar til Graven, da vi naar Tel Abiat. Her er altsaa Patriarken gaaet ud i Steppen efter Hagar og hendes Ismael. Hans vilde Ørkenbørn søger flittigt til Stamfaderens Gravhvælv. Der er knyttet talløse brogede Baand og Tøjstumper til Løfte, Bøn og Taksigelse i den store Stenegs Grene, som hælder sig skyggende over det.

I Gravhvælvets forreste Rum tør man gaa ind, der er i Stengulvet en firkantet Dam med jagende Blink af Fisk. Forbindelsen mellem dem og Patriarken er os uklar, men maa vel være der, siden der ogsaa i Urfa var en Abrahams Dam med fredlyste Fisk. Det indre Rum i Gravhvælvingen siges at gemme Patriarkens Sarkofag med hans Aske — men er for helligt til at betrædes . . .

Vi stiger i Autoen med alle vore Pakker og farer ind over Steppens fløjelsbløde, brunlige Flade, medens Skarer af vilde Høns og Duer flyver susende op — og daler ned igen som lyse Skyer, naar vi er strøgne forbi. — „Her,“ siger Geszczyk, „vilde ingen af os have kunnet færdes for knap fire Aar siden — uden straks at risikere en Kugle gennem Hovedet.“

Uvilkaarlig tager man sig til Hovedet — —

Knap fire Aar er ikke en uendelig Tid . . .

Hvad om en lidt forsinket Kugle var blevet siddende i Løbet? — —

— Langt ude begynder Solen at dale . . . Himlen staar i Brand omkring den. Under den blodige Glød er det, som om Sletten slog ud i Blomstring af Violer og Roser.

Sorte Kamelhaars Beduintelte og enkelte lysere farer forbi. De springende Gazeller har alle lukket deres blanke Øjne for Natten, Rovfluglene med det hvasse gule Blik er

ved at falde til Ro, thi snart er Mørket der — tyst og hastigt.

Saa tegner en Landsbys Bikubehytter deres dunkle Silhouetter mod Aftenhimlen — og vi standser foran en lukket Port i Muren omkring den. Det er Charp-Bedros, den største af Kolonierne.

Ved vor Dundren paa Porten kommer hastige Trin henimod den — der aabnes for os, saa vi kan træde ind paa en stor firkantet Grønning, som alle Rummene vender ud til. *Mit* faar jeg tilvenstre — en Feltseng samt lille Haandkuffert bæres straks derind. Ellers findes der kun et lille rundt Bord med et Vandfad paa, halvfylt med Vand, og et Par Maatter paa Gulvet. Der er to Vinduer, et mod Høsegaarden og et, lidt højere oppe, mod Steppen: „Hvis De stiger op og springer ud af *det*,“ siger Gaszczyk, „maa De blot vide, at De straks bliver sønderrevet af de store Beduin Hunde, som sover det meste af Dagen, men om Aftenen slippes ud paa Steppen, hvor de gør kort Proces med hver, som kommer dem i Vejen.“ — — Ja, de store gule Beduin Hunde — dem lærer man vel at vogte sig for! Som smaa afskæres deres Øren, koges og gives dem at spise — og fra den Ret skal deres ustyrlige Vildskab stamme.

Fra den store Hytte med Spiserummet lyser Lampen nu over Grønningen, og vi gaar ind i den, hvor et venligt Aftensbord venter os. Der er tændt Varme bækken med ulmende Gløder; thi Aftenluften er kilder og kold . . . Læreren og Husmoderen, samt nogle Mænd og Kvinder, giver ogsaa Møde derinde. Et stort Fedthalefaar følger med den ene. Det er Hyrden — og han giver sig til at blæse paa sin Rørfløjte — som da han vogtede sin Fars Hjørde langt herfra . . . Fløjten lokker Sang frem. Læreren har en smuk, mørk Stemme og synger for; flere følger med . . . Hvad synger de? Ja, her gælder det nok som om Jøderne ved Babylons Floder, at „Juda ihukommer sine Herligheder fra fordums Dage“ — i Landet derhjemme — som aldrig glemmes:

Der sang en Fugl — jeg hørte den . . .*)
 O, Fædreland!
 Nu synger mange Fugle
 langs Eufrats grønne Rand!

Der gled en Bæk — jeg fulgte den . . .
 O, Fædreland!
 Nu rinder Foraarsstrømme
 henover Slettens Sand . . .

Flyv bort, o, Fugl — og hils mit Land!
 Flyv vidt afsted!
 Rind ud, du Bæk, mod Hayasdan —
 og tag mit Hjærte med!

Om Hyrdedrengen fra Kilikien synger de — som altid
 mindes og længes:

„Hvor er de glade Hyrdetoner,
 Skalmejens muntre Morgenlyd?
 Hvor er de hvide Lam, der spætted
 den grønne Vang som Tusindfyrd? — —“

Sang fødes af Kærlighed — og armeniske Hjærters Glød,
 deres sværmeriske Passion, samler sig om deres Land.
 Maaske fordi man elsker dybest, der, hvor man elsker i
 Smerte . . .

— — Store Stjerner lyser paa den sorte Himmelslette,
 dem, Araberne vandrer efter, naar de færdes i Natten —
 og dem, en lille armenisk Dreng, fra en Fangelejr laa og
 saa op imod, indtil han syntes, at det hjalp mod Sulten —
 og Angsten . . .

Saa staar en sildig Maane op i rolig Glans og svøber
 Sletten i sølvblaa Em — og vi skal til Ro. To fuldtbevæb-
 nede Mænd, som afløses hver tredie Time, gaar ud paa
 Vagt sammen med de store Hunde . . . Jeg følges til mit
 primitive Rum — hvor jeg gaar til Hvile, men ikke fin-

*) Armenisk Sang.

der den . . . Hyænerne tuder, Sjakalerne „klynker“, Hundene gør fra Sletten — men værst er Gæssene i Hønsegaarden udenfor mit Vindue! De drives ud i den om Natten, da de er endnu mer vagtsomme og agtpaagivende end selv Hundene — efter Arabernes Erfaring. Og sikkert er det, at dette Afkom af de kapitolinske Gæs, Natten igennem skræpper i vilden Sky, og at det er *dem*, som hver eneste Gang faar Hundene med sig! —

Jeg stiger op i Sengen, og gennem det lille Vindue mod Steppen, spejder jeg ud over den. Enkelte brandrøde Skær blusser hist og her gennem det hvide Maaneskin, Baal, som natlige Hyrder luner sig ved, eller Gløder, som ulmer fra Ildstedet i et Arabertelt. Natten er endeløst stor — og Steppen gaar til Verdens Ende — —

Da Dagningen hvidner i Øst, og Nattens Lyd forstummer, faar jeg endelig et Par Timers Søvn.

— Morgenhimlen lyser som et Rosenblad over Steppen — og langsomt dukker den ud af Mørket . . . Solen gaar frem i Guldglans, og Himmelhvælvet blaaner, farvemættet og tindrende . . .

Livet rører sig, travlt og muntert . . . Dagens Gerning tages op. Hundene kaldes ind fra Vagten og faar Mad. Faar og Geder drives ud; deres smaa Klokker klinger lyst, næsten leende . . . De fleste af Mændene følger med dem . . . Det dufter varmt og lovende over den grønne Gaardsplads. De runde, armeniske Brød er ved at tages ud af Ovnen, og „Davren“ venter i den store Hjørnehytte med Spiserummet . . .

Paa Gaardspladsen staar en høj Skikkelse i lys Kamelhaarskappe med Guldbroderier rundt om Halsen og hvidt Hovedklæde, fæstet med de to sorte Uldsnore. Er det selve Hadjim Pascha? Nej, Karens Ven er død i dette Foraar som en Slags Fredsdommer paa Steppen, og hans Søn har sagt: „*Misak Melkonian* har min Fader kaldt „Broder“;

altsaa er han min Farbroder.“ Benævnelsen er smigrende, og Karens Adoptivsøn, netop han, der staar paa Gaardspladsen, har herude en ansvarsfuld Post som Leder og Tilsynsmand i Kolonierne. Ikke blot Armeniernes Tarv og Trang skal han antage sig, men skifte Sol og Vind lige mellem dem og Araberne; thi ogsaa disses Velfærd skal han fremme og se at føre deres Besværinger frem for Regeringen. Han var her ikke i Aftes, men er kommet i den aarle Morgen blot for at være vor Fører i Landsbyerne. — —

Efter det hyggelige Maaltid gaar vi med „Misak Pascha“ gennem Porten i Fæstningens Mur ud i Steppens Morgensol mod den arabiske Landsby, som ogsaa huser armeniske Beboere.

Hos Araberne er der rodet og griset. Kvinder og Børn, som ser muntre og ukultiverede ud, omringer os nysgerrigt og fnisende. Alle er snavsede — men behængt med Perler.

En lille Pige med spinkle Hofter, smalle, smudsige Hænder og Fødder, skøre Haandled under tunge Metalringe og blanke Gazelle-Øjne under filtret Haar, bliver rede til Bryllup nu i Sommer. Hun fylder nok lige elleve Aar. „Ak, hør, du liden Dora — vil du gifte dig i Aar?“ — Ak! — — —

I de armeniske Huse er der rent — og ordentligere. Over Hynder og Haandklæder spirer broderede Ranker frem; guldblanke Straa flettes til smaa Brikker og Maatter; Kærner og Frø trækkes paa Traad og fæstes som Pynt til Væggen i forskellige Figurer. — I en af de smaa Stuer sidder en ung Mor og ammer sit Barn; fra det andet Rum kommer et stort Faar ind og stiller sig op foran hende — uden at hun gør Mine til at forjage det. Sidder blot i blid og rolig Eftertanke og ser ned paa sin diende Spæde . . . Der er noget af *Jul* over Billedet. — —

Saa bærer det videre ud over Steppen mod de andre Landsbyer.

Spørgsmaalet, som før er opkastet, rejser sig naturligvis ogsaa for os: er det *trygt* at bosætte sig herude, hvor der

ikke blot er stadig Kamp mod en ubændig Natur med haard Grund og vældige Storme, mod Misvækst og fygende Stimer af Græshopper, mod Sjakaler, Hyæner, Ulve og Skorpioder — men først og sidst mod *Mennesker* . . .

Hvordan er de vel herude? Ja — utæmmede, utøjlede — som selve Naturmagterne . . . Sønner af Jorden og Herskere over den! Hvor de mærker den med deres Hestes farende Hove, er den deres . . . Grønnes den ved andres uendelige Møje, kan de dog lade deres Dyr afgræsse den — som de kan forgribe sig paa Kvinden, de faar Lyst til . . . Vel — helt ukendt er jo dette ikke nogetsteds.

Det faar vise sig, om ikke stille Magter her kan mobiliseres til at overvinde Vildskaben? Om ikke disse Kolonier, hvad Karen Jeppe selv mest af alt ønsker, kunde virke som Freds-Centrer herude? . . . Thi der synes, paa den vilde syriske Steppe, blandt Araberne, at skulle udvikle sig mer Fordragelighed, Anerkendelse af andres Rettigheder og Ejendom, samt Forstaaelse af et fredeligt Samarbejdes Goder — som de tidligere nærmest foragtede.

Men alt dette gror kun iblandt dem, fordi det blev *saaget*. Og er Faren for Kuglen gennem Hovedet nu mindre overhængende, er det nok en Følge af, hvad der blev *saaget* herude, en kosteligere Sæd end Hvede, Byg og Majs, som nu grønnes i Menneskesind . . .

— Saa dukker „det hvide Hus“ op over Ødemarken, Karen Jeppe's *eget* Hus, Administrationsbygningen, hvorfra Indflydelsen udgaar. Baade den franske og arabiske Regering har stillet sig velvilligt overfor Kolonisationen. Naar et fransk Militæraeroplan flyver hen over Huset, daler det og omkredser den hvide Bygning som en særlig Opmærksomhed! Alle Officerer tager ind i den, men ogsaa arabiske Paschaer. Om Aftenen samles baade Arabere og Armeniere paa Pladsen foran Huset til venskabelig Drøftelse, og Resultaterne spores ud over hele Egnen. Det er Karen Jeppe's Ære, men hun tilskriver *Misak* den for en stor Del.

Han kan idag ikke følge os tilbage til Charp Bedros, da Udsendinge fra den franske Regering har meldt sig til Forhandling med ham her imorgen tidlig, og vi skal snart afsted, da vi endnu iaften skulde være i Aleppo. Men først bænkes vi dog i en af de hyggelige Stuer ved et landligt Bord, hvor den bedste Ret synes os at være den liflige „Matsun“, som endda skal kunne gøre ung og smuk! — — Derefter gaar vi ned at bese disse to Landsbyers Hytter, deres smaa Urtegaarde og Agre og de spinkle, svajende Træplantninger langs med Floden — som nok en Gang bliver skyggefulde og faste. —

I Tel Armen er der aabnet *Kaffehus* — med *en* Kop, som mellem Gæsterne — paa Gulvet — gaar fra Haand til Haand med den stærke, søde, grumsede Drik, der synes at smage dem fortræffeligt. — I Tel Samen er der *Landhandel* — endnu af beskedne Dimensioner; men vi redder dog fra den en Rad af store, bolschegule Glasperler, en af de „Legekranse“, som ingen Muhamedaner kan undvære at lade glide mellem sine Fingre. — —

Da vi naar tilbage til Charp Bedros, maa vi gøre os rede til Opbrud; pakke vore Smaasager sammen og sige Farvel . . . Ikke uden Vemod! Nej — thi den Gerning, som er taget op herude i Storsyn om bedre Fremtidsmuligheder for Armenierne og, gennem deres Opkomst, om en mildnende, kulturspredende Indflydelse blandt Vildfuglene i Beduintelte og Araberlandsbyer, har grebet vore Hjærter og fremkaldt oprigtige Ønsker om at kunne følge den paa nærmere Hold. — —

— Idet jeg vil stige i Autoen, fanges mit Blik af en Skikkelse, som staar rank og ubevægelig paa Steppen mod den hyacintblaa Himmelgrund. Med Øjnene følger han ufravendt en Vilddueflok, som stryger forbi — med skifergraa Vinger og sølvvidt Bryst . . .

Jeg standser et Øjeblik . . . Mandens Rankhed er saa paa-faldende.

„Hvem er han dog?“ spørger jeg Gaszcyk, som hilser med Haanden over til ham.

„Det er Ohannes fra Rakka!“

„Han ser ud som en Konge!“

„Det er han ogsaa — hvis den, der overvinder sig selv, er større end den, der undertvinger Riger.“

„Saa kender De og Karen Jeppe ham altsaa?“

„Om vi gør!“ — — Jeg stiger ind i Autoen, og medens vi suser hen over Steppen, faar jeg den ranke Mands Historie. Lucia kender den; men nikker straks samtykkende til at faa den igen. — —

OHANNES FRA RAKKA

Kort før Krigen brød løs, havde Ohannes ført Marjam Thomassian som Brud til sine Forældres Hus. Han var eneste Barn, saa de sad kun fire om den murede Ovn i Stuen.

Hun var ganske ung, Marjam, havde endnu et Barns Øjne, blanke og sky . . . Selv efter at hun var hans Hustru, og hendes Arme laa om hans Nakke, kunde Ohannes drømme, at han var ude for at fange hende ind, og at hun slap fra ham som en Vilddue . . . Men han elskede hende — ikke mindst for den Skyhed. — Saa hørte man om Krig ude i Verden — og tog sig det først ikke nær. Men netop, som Foraaret brød frem, og Marjam vidste, at hun under sit Hjærte selv bar en Foraarspire, greb Angsten dem alle, thi ondt var i Gære.

Amenierne skulde *flyttes*, hed det sig — og drevne bort med Vold fra deres Hjem blev de da efterhaanden alle — for aldrig mer at vende tilbage. Ogsaa til Ohannes' Hus kom Gendarmerne og beordrede Beboerne til, straks næste Dag, at slutte sig til Toget, som afgik her fra Landsbyen.

Den sidste Nat laa de alle fire om Ovnens og tænkte vel: „Hvor imorgen Nat?“

„Far og Mor, lad os bede,“ sagde Ohannes stærkt. „De kan ikke drive os til noget Sted, hvor Gud *ikke* er. Han er nu vort *Hjem*, — og *hans* Time kommer for hver, som blot bier paa den“ . . .

Næste Morgen dreves de afsted. Faarene brægede — vilde ud til Græsgangene. Marjams lille sorte Lam gned sig opad hende . . .

Udenfor Landsbyen blev Maden, den Smule Tøj, de havde taget med, og Æslet, det var læsset paa, taget fra dem. Togets Fører, en ung Mand med slappe, sanselige Træk og smaa onde Øjne, opmuntrede til Plyndringen: „Deres *Kost* sørger vi nu for,“ sagde han, „og paa Ørkenvejene kan de gaa nøgne! Der bliver jo varmt nok.“

Faarenes Brægen døde hen — Hjemmet forsvandt, Hunden, som sprang med, blev skudt af Gendarmerne . . .

Man har ikke Rede paa Tidens Gang, naar man er ude i den onde Endeløshed . . . Bestandig samme ulidelige Dage — med Sult og Tørst, med blodige Fødder, der slæber sig henad Vejen, som ikke er *Vej*, og Gendarmernes Pisk susende om de nøgne Skuldre . . . Bestandig de samme sorte Nætter med kolde Stjærner, der stirrer ned paa Elendigheden, medens det værste Spørgsmaal lister sig frem: „Er *Han* med os her? Kan Han virkelig tillade dette?“ . . .

Den første Aften blev Ohannes' Fader ført bort med flere andre Mænd — og gik *stille* . . . Vendte sig blot for at velsigne Hustru, Søn og Svigerdatter . . . Lidt efter faldt Skuddene. —

Morgenen efter blev Ohannes' Mor liggende urørlig paa Grunden. Han *vilde* med Vold og Magt blive hos hende, men Anføreren raabte: „Pisk ham afsted! Hende hjælper Ulvene nok af med det sølle Liv!“ —

Ohannes var kun skaanet, fordi han kunde gøre Nytte. Han gik med Armen om Marjam, støttede eller bar hende. Om Natten laa hendes Hoved ved hans Hjærte, og han hvi-skede til hende, at de havde da hinanden endnu. Og hun spurgte: „Tror du ikke, mit Haab kan holdes ilive, blot vi en Dag naar et Sted, hvor vi maa spise os mætte, kan drikke det Vand, vi vil, og faa sovet ud? Er det ikke den Dag, du kalder for Guds Time — og kommer den ikke snart? Maaske imorgen?“

Han svarede: „Jo, lille Due, maaske imorgen!“ . . . Men han vidste — — —

Dog blot han havde hende, sin Vilddue, var *Livet* hos ham. De gik som gennem Dødens bitre Land, men *Livet* følte han i sit Hjærte, varmt og nyt hver eneste Dag, blot hendes spinkle Haand gemte sig i hans. — —

— Toget holdt Middagsrast. Der blev sagt, at nu var de ved Euftrat, at bag Brinken, som randede Ørkenvejen, gled den store Flod — med en Verden af Vand til deres hede Tørst. Men hvem kunde løbe op over Brinken? Man blev da vel ogsaa straks skudt ned!

Gendarmerne rejste Telt til Anførerens Middagshvile. Han skyndte paa dem med Skældsord . . . Saa faldt hans Blik paa Marjam. Hun sad paa en Sten og saa efter Ohannes, som hjalp til ved Teltet.

„Du følger med til Middagssøvn,“ sagde Anføreren, og hans Haand slog ned som en Rovfugl mod hendes smalle Haandlede.

Hun sprang op og skreg: „Ohannes!“ — — Han var der i samme Nu. Huggede til Anførerens Arm, saa han slap Taget — og smed ham omkuld. Rasende skreg denne til Gendarmerne: „Bind Slynglen til Træstammen dér! Lad ham se paa, at jeg gaar til Teltet med Kæresten, og giv ham saa alle de Hug, han fortjener!“ Gendarmerne greb fat i Ohannes, men Marjam sprang til og slog Armene om ham: „Slip ham, slip ham! Det var *mig*, som kaldte ham til

Hjælp! Slaa mig for det! Eller slaa os ihjel sammen — blot sammen!”

Hun skreg saa vaandefuldt, at de raa Mænd tøvede . . . Men Anføreren greb fat i hende: „Nej, du holder Hvil hos mig, min Kylling!” Han lo skraldende . . .

Da fik hun som overnaturlig Kraft. Sled sig løs fra ham — og, idet han vilde fange hende igen, snublede han over en Sten og faldt.

Men hun sprang over Vejen, strøg op ad Brinken, medens hun samlede sit lange hvide Hovedklæde over Brystet, og hendes tynde graa Kjole foldede sig ud til begge Sider . . .

Øverst paa Brinken stod hun et Nu mod den lysende Himmel, slank og smækker, som et Billed fra en Drøm . . . Bredte saa Armene ud — og sprang ned imod Floden — —

Hun fløj i Døden som en Vilddue . . . Med lysende hvidt Bryst og graa Vinger dalede hun ned mod den brede Vandflade . . .

Ohannes saa det i et Glimt — før han blev sanseløs under Gendarmernes Pisk.

Anføreren bandede og skreg . . . For op ad Brinken med et Par andre for at standse Marjam . . .

Men hun havde Forspring — og der var ingen Baad . . .

Hun gled bort med den store Flod. — —

— Om Natten løste Arabere Ohannes' Baand og førte ham med til deres Telte, hvorfra han senere, da hans Saar var lægt, drev deres Faar og Kameler ud over Steppen og trælledede for dem Dagen lang.

Tiden gled tom forbi ham. *Livet* var ikke mer. Hans Land var lagt øde og tomt, hans Folk udryddet, hans Hjertes Kære dræbte . . . Den sidste fløj bort som en Vilddue over Steppen . . . Der var intet tilbage mellem hans Hænder — og hans Hjærte var ogsaa tomt, ja dødt; det havde lidt for meget!

Kun *et* rørte sig endnu levende i ham: en brændende Længsel efter *Guds-Timen*.

Han vidste, den *kom*. Ikke med Glæde og Trøst i et fredfyldt Hjem — det Haab var bristet — men med *Gengældelse*, Straffedom over Armeniens og hans Livs Mordere.

Og den Længsel holdt ham ilive, mens Aar randt hen.

Saa hørte han en Gang af Købmænd, der kom til Araberlejren, at der endnu var Armeniere ilive — baade i Aleppo, Rakka og andetsteds.

Den Nat flygtede Ohannes . . .

Under Forfølgelse, Livsfare, Sult og Nød naaede han til Rakka, fik opsporet Landsmænd, overtog ved deres Hjælp en lille Handelsbod og kom ganske godt i Vej. Vellidt og agtet blev han, ikke blot af sine Landsmænd, men ogsaa af Muhamedanere, som skattede hans Alvor, Paalidelighed og knappe, troværdige Ord . . .

En Aften bad en af disse ham hjem til sig.

Der var en nyankommen i Kredsen, en tyrkisk Postfunktionær. Ohannes stirrede et Nu paa Manden — og drog sine stærke sorte Øjenbryn en Smule sammen.

Ud paa Aftenen gjorde denne Tyrk sig til af de mange Armeniere, han havde været med til at ombringe, da han i sin Tid var Fører for et af de store Dødstog . . .

De andre, der var retsindige, hørte det med Uvilje. Ohannes sad tavs, til Manden var færdig med at berette . . .

Saa rejste han sig i sin fulde Højde — rank og rolig. Drog Vejret dybt — som udfriet . . .

Guds Time oprandt herinde — *hans* Gengældelse.

Han gik mod Divanen, hvor Tyrken sad — og tog ham med Jerngreb om Struben: „Kender du mig?“ spurgte han. „Før dine Venner kan rejse sig for at hjælpe dig, er du død under mine Hænder.“

Men — ingen af Vennerne rørte sig. Forstod alle, at den Mands Skæbne var over ham. At Allahs Time var inde, som intet Menneske kan eller skal afværge.

Tyrkens Øjne var stive af Rædsel. Han tog af al Magt om Angriberens Hænder, men kunde ikke rokke dem.

„Kender du mig?“ gentog Ohannes. „Min Far lod du skyde — min Mor ligge døende paa Vejen . . . Husker du?“

„Ja — ja . . .“ stammede Tyrken . . . Huskede, som den husker, der er ved at dø . . .

„Min Hustru drev du i Døden. Hun strøg opad Brinken, da du vilde tvinge hende til dit Telt — og som en Vilddue dalede hun ned mod Floden . . . Ser du hende?“

„Ja — ja,“ stønnede den anden . . .

„Under Dødsdom har du været siden. Mig lod du slaa halvt ihjel — det faar være! Men for *hende* maatte du bøde! Ser du hende, da hun fløj i Døden? Saa ung og skyldfri!“ . . .

Fraaden stod Tyrken om Munden . . . Med Møje fik han hvæset frem: „Ja — ja! . . . Mig sker — mig sker — min Ret!“ . . .

Ohannes slap ham . . . Han tumlede om paa Divanen. „Jeg er en Kristen,“ sagde Ohannes. „Hævnen giver jeg Gud . . . *Hans* Time har været herinde: Du maatte se *hendes* Død igen — og den kan følge dig, til du selv skal dø . . .“

Saa gik han, rank og stille, ud ad Døren, medens Muhamedanerne hilste ham: „Asalam alechem“ . . . „Fred være med dig.“ — —

Men Dagen efter lod de ham sige: „Han, du skaanede igaar, er ingen ædel Mand. Muligt staar han dig nu efter Livet. Drag heller bort herfra!“

Ohannes afhændede da sin Handelsbod og forlod Rakka. Han havde netop hørt om Karen Jeppes Kolonisation af syrisk Steppe, og Landmandsliv mellem Armeniere drog ham. For Pengene, Boden indbragte, købte han Jord og byggede selv sit Hus ved Charp Bedros. Giftede sig saa med sin Nabs Datter, en sund og frisk Armenierinde, som fødte ham to raske Drengene — og er nok igen blevet glad ved Livet.

Men sin kongeranke Holdning skylder han dog det, at Guds-Timen kom for ham — og at han var den voksen. —

Ja, nu driver han sine Faar over Steppen, dyrker sin Ager — og har det godt.

Men — imellem kan han standse, Ohannes fra Rakka — som var alt glemt, hvad han har for — og staa ubevægelig, som vi saa ham idag, medens en Vilddueflok med graa Vinger og sølvvidt Bryst stryger forbi ham henover Steppen . . .

Og *den* følger han langt med Øjnene . . .

GUDS TIME

I femten Aar arbejdede Pigen fra Danmark i Aleppo — som før i Urfa. Heltemodigt og utrætteligt, trods det skrøbelige Legeme. Mellem Baraklejrens Tusinder, med Systuerne, med Flygtningene til Optagelseshjemmet, og med Udvidelsen af Steppe-Kolonierne. Til Tider segnefærdig af Træthed. Om Morgenen mellem 9—11 var hendes Modtagelsestid i Hjemmet, men det hændte, at Gaszcyk og Lucia maatte overtage den, da hun endnu *maatte* hvile.

„Tro ikke, at Tiden er spildt for det, eller at det er lutter Dovenskab,“ kunde hun saa sige. „Thi Planerne for Gerningens Videreførelse, og Affattelsen af Beretningerne bliver til i de Timer, hvor jeg endnu ikke ret kan staa paa mine Ben.“

Maaske det største, hun overhovedet fik gjort derovre, det, som blev Udgangspunkt for alt det andet, endda var noget *indre*: det dybe, særprægede Forstaaelsesforhold, hvori hun kom til Armenierne. Hun lyttede sig til Armenierfolkets Hjerteslag, levede sig ind i dets Liv, gjorde dets Sorger og Glæder til sine, bar dets Byrder, ja, bar, kunde man sige, selve Folket over sit Hjærte. „Mit ukuelige Folk,“ som hun kaldte det, „der Gang paa Gang ødelægges — og dog aldrig opgiver sig selv.“ Deres Livsdygtighed og tapre, stærke Selvhævdelse elskede hun. „Sæt en Armenier paa en Sten ude i Vandet,“ sagde hun, „og tre Aar efter ligger der en By paa Bredden.“ — Gennem de skæmmende Spor, som Seklers Undertrykkelse kan

have sat paa nogle af dem, saa hun mer og mer af det, der bestyrkede hendes Kærlighed til dem. Det største er vel, at de, gennem disse Seklers umenneskelige Regimente, har bevaret deres Menneskelighed. Ja, er ikke deres uforklarlige *Bestaaen* i og for sig deres bedste Adelsmærke — Bevis for uforgængelige Værdier? — „Hvor er Frygier, Kappadokier, Meder, Hetiter?“ spørger Aage M. Benedictsens i sin Bog om Armenien. „Og hvor er selve den romerske Kolos? Sporløst borte!“ Men er det ikke „Ormen ved Roden“, som styrter Riger og tilintetgør Folkene? Naar Armenierne *er* den Dag i Dag, maa de have noget *blivende* i sig, noget af Guld, lutret i Ilden. „Og skylder vi dem ikke Tak for deres Trosmod, fordi de døde for os, for vor Religion, vor Kultur i Kampen mod Asien?“ har Karen Jeppe skrevet. Thi selv om mange faldt fra under Forfølgelserne, og endnu flere blot sloges ned som ufrivillige Ofre, var der Tusinder efter Tusinder, som bevidst og fuldt villende gik i den store Førers Spor, som faldt med Sejr paa Stenbunken udenfor Jerusalem. Kun to—tre Aar efter dette første kristne Blodvidnes Død, fik det armeniske Folk jo allerede sin Martyrdaab.

Ja, men hvad nytter det? kan der indvendes. Er ikke Armeniernes Fremtid dog uigenkaldelig brudt. Størstedelen af Folket dræbt, og Resten kun omtumlede Flygtninge, hvis Dødelighedsprocent er forfærdende stor? Deres berettigede Krav paa et nationalt Hjemsted i de gamle Vilayeter blev jo ikke opfyldt . . . Deres Land henligger tomt og øde, værre at se end nogen Valplads, siger de enkelte, som har været over dets Grænse — „for det er selve „Dødsriget“.“ Ja, disse uomstødelige Kendsgerninger er nedslaaende nok. Men *et* er endnu: *Guds Time*. Den, som ingen Menneskehaand kan standse eller hindre i at bryde gennem Verdensmørket, men som *Tro* kan *fremskynde*,“ — har Apostlen Peter kaldt det.

— Da Karen Jeppe i 1920 drog ud til sine landflygtige

Armeniere, var det, som om Modløsheden undervejs vilde liste sig over hende. Var det ikke spildt Møje at øde sine Kræfter paa et Folk, viet til Undergang? Enkelte lidende kunde hun vel bistaa, men var Armeniens Saga dog ikke ude? — — Saa stod hun en Aften paa Skibet, der førte hende til Beirut, medens Middelhavet laa tungt og mørkt under faldende Skumring . . .

Da lød der Sang op til hende! Klare, unge Stemmer steg som Fugle gennem Skumringen og syntes at sprede den. Fremmede var Ordene, men *et* vendte stadig tilbage: „Jerusalem! Jerusalem.“

Det var hundrede unge jødiske Kolonister, som skulde landsættes i Jaffa — Mennesker som søgte hjem efter Seklers, ja Tusinder af Aars Udlændighed til Landet, de ikke kunde miste, fordi de holdt det fast med Troens Ord: „Næste Aar i Jerusalem.“ — —

Karen Jeppe blev som et med de Mennesker i Hjærtets varme Samfølelse: Guds-Timen var inde for dem, fordi de i Tro havde fastholdt den. Og Timen maatte komme for Armenierne, hvis den *var* i deres Tro. Landet vilde de faa tilbage, fordi det var deres, købt og betalt med deres Blod. Og naar de vendte hjem til det, vilde de faa den Opgave, den Mission at løfte, som var Guds Hemmelighed med dem. Hendes Ven, Dr. Lepsius, havde sagt en Gang: „Udødelig er jeg, til min Gerning er gjort!“ Det samme maatte gælde Folket: udødeligt, indtil dets Opgave var løst, indtil Guds-Hemmeligheden med det var aabenbar . . . Al Tvivl, al Modløshed var fejet bort fra Karen med det samme. Hun vidste nu, hvad hun selv skulde: forberede Armeniens Gensjningstime gennem sit Hjærtets Fastholden ved den. Uafhængig af alle Stormagters Beregninger og Ordbrud vilde Timen komme, fordi den *var*. Her var kun Spørgsmaal om Tro — og intet andet. „Her er de helliges Taalmodighed og Tro.“ Det Ord greb hende som aldrig før. Hendes Gerning var nu at være med til at holde Folket ilive ved at

styrke det til at møde Guds-Timen. I Troen paa *den* var Livsbetingelsen for det. — —

Og Aar for Aar stod hun paa denne sin Post, trofast og modig, med det ene Maal gennem alt sit Arbejde. Den armeniske Biskop i Aleppo sagde en Gang til mig, med Ild i sine natsorte Øjne: „Dersom jeg ikke forventede Armeniens Time, ikke troede paa den, ikke *vilde* den, da var jeg ikke Livet værd.“ Og Karen Jeppe sagde: „Mit Livs allerhøjeste Ønske er at opleve den Stund, hvor jeg, sammen med mine armeniske Venner, kunde drage over Grænsen igen — ind i Haysdan.“

— Der er Vemod i dette, at Timen, som kaldte hende bort herfra, kom *før* hin anden. Men hendes Forventning er jo derved blot blevet mer seende, tryggere og gladede . . .

— I 1927 fik Pigen fra Danmark Guldmedaljen og blev saa forbavset, at hun mente, det maatte vare længe, før det virkelig gik op for hende, at hun havde den.

Og skønt hun vel ikke kunde undervurdere Arbejdet, hun fik udrettet, hændte det dog, naar hun hørte det omtalt, eller læste Beretninger om sig selv, at hun kunde „sidde i stille Undren over, *hvem* den Karen Jeppe vel kunde være — „for mig er det da ikke! Vel er det sandt, hvad der berettes, men det er kommet af sig selv. Gennem mig — ja, det groede ud af mine Hænder, men de skabte det ikke! Jeg synes knap, jeg gjorde andet, end at lade det ske . . . Jeg vilde ønske, jeg vidste, om andre føler ligesaadan, Mathilda Wrede for Eksempel.“ — —

— I Juni 1935 var hun taget ud til det hvide Hus paa den syriske Slette, hvor Luften altid bekom hende godt, og hvor det var hendes Haab at aabne et Tuberkulose-Sanatorium for sine Armeniere. Her fik hun et Feberanfald — var en Gang stukket af en Malaria-Myg og fik af og til en Mindelse derom . . . Den plejede ellers ikke at være langvarig, men denne Gang holdt Kræfterne ikke . . .

Lægen blev tilkaldt fra Aleppo og bestemte straks, at hun skulde føres til Byen.

Paa det franske Sygehus blev hun indlagt og kærligt plejet — ogsaa af den norske Udsending i Aleppo, Alette Andreassen, og tilset Nat og Dag af Misak og Gaszczyk,„

Trods Smerter, Søvnløshed og forfærdelig Feber var hun ikke selvoptaget, men Tanken om hendes Armeniere forlod hende aldrig: „Hvordan skal vi dog kunne hjælpe dem *mere*? Der er dem, der ikke har faaet Tag over Hovedet . . . Og de faderløse Børn har det værst!“ — Endnu den sidste Nat bad hun Frøken Andreassen antage sig blot to af disse: „Blot to af de syge!“ — Det var, som om hun, endnu i Døden, laa med dem i sine Arme. Paa sig selv spildte hun ikke mange Ord, takkede blot stadig de andre for deres Omsorg og Trofasthed. Kun lige det sidste, hun talte, blev om hende selv: „Nu flytter jeg herfra,“ sagde hun. „Men jeg er ikke bange, jeg er rede.“

Man mindes Mathilda Wredes sidste Ord: „Inat gaar jeg over Grænsen. Men mon nogen er saa lykkelig som jeg!“ — — En Gang mødtes de to her i Danmark ved en større Festlighed, hvor jeg ogsaa var tilstede. Og jeg husker, at, da Mathilda Wrede hørte Karen Jeppes Navn nævne, gik hun straks, med lysende Ansigt, henimod hende, greb hendes Haand og førte den til sine Læber . . .

Og som til den finske Mathilda, kom ogsaa Døden ganske stille til Pigen fra Danmark.

Hendes polske Ven skrev: „Hun, som hele sit Liv kæmpede for andre, blev af Gud sparet for den sidste Kamp. Hendes Aandedræt var ganske roligt, til det, næsten umærkeligt, hørte op, og et stille Skær af Lykke gled hen over hendes Ansigt . . . Nu kunde hun hvile! Det skrøbelige Legeme havde sluppet den stærke, rastløst higende Aand . . . Men for os andre var det, som om Livets Sol var gaaet ned.“ — —

Der blev Sorg i den armeniske Menighed, i den hele

Flygtningelejr og Enkekoloni! Dage igennem havde der staaet Grupper udenfor Hospitalet og stirret mod Vinduet, bag hvilket den elskede Syge laa — for at spejde efter mindste Nyt om hende. — — Og ved hendes Begravelse, den største, nogen mindes i Aleppo, gik en hulkende Men-neskeskare efter Kisten — fra hendes Hjem til Gregor Lysbringerens Kirke, hvorfra hun skulde jordfæstes paa den armeniske Kirkegaard.

Efter de skønne gregorianske Ceremonier talte den armeniske Ærkebiskop som over „en elsket Søster, der havde ofret sig for hans Folk, det hun forstod som næppe nogen anden“. — — Han sluttede med, at „Karen Jeppe er ikke død! Nej — hun lever videre i alle vore Hjærter!“ — —

— Da vi herhjemme fik Sørgebudskabet, forstod vi det knap. Kunde ikke tænke os, at denne intense Vitalitet, denne raadsnare Aand, denne utrættelige Higen, for hvem Dag stadig var ny Daad, nu var borte — som vejret hen! Vi kunde vel have undt hende endnu længere Arbejdsdag og, senere, Hvile herhjemme i Landet, hun elskede.

Men bedre og følgerigtigere var det sikkert, at Afslutningen kom dér, hvor hun fik gjort sin *Indsats*. Dens Storhed var ikke Gerningen, som blev øvet, Resultaterne, som foreligger, men først og sidst det fulde Offer af et *Menneskehjerte*. Større Indsats findes ikke. Derovre naaede hun ogsaa „at flette et Blad med ind i mit Fædrelands Krans,“ som hun selv saa varmt ønskede.

Sjældnen har en Kvinde vel faaet saa enstemmig skønt et Eftermæle som Karen Jeppe. „Hele vort Folks højtelskede Moder,“ sagde en Armenierinde. — „En af de allerstørste Personligheder, jeg har truffet,“ skriver den svenske Dr. theol. Nathanael Beskow. „Lige stor i Kærlighed, Intelligens og Vilje!“ — Og Superintendent Fleischmann, Leder af den tyske Orient Mission, kalder hende: „Heltinden, som gik i Kamp mod de mørkeste Magter, Armenierfolkets ædle, utrættelige Hjælperske.“ . . .

— Napoleon plejede at sige: „Jeg sover helst Natten efter et Slag paa selve Valpladsen mellem alle mine tapre Faldne.“ —

Pigen fra Danmark sover sin lange Nat tilende paa Valpladsen mellem de tapre Faldne af armenisk Rod, som „ikke elskede deres Liv indtil Døden“, men gav det hen for deres Tro, deres Folk og Land.

Det er en Sejrs-Valplads. Thi det er Sejr at sætte Livet til, dér, hvor det var sat ind.

Er Morgen ved at gry over Valpladsen? Den, som melder, ikke blot ny Dag med Guds Time, men „ny Jord, hvor Retfærdighed bor.“

Vi ved det ikke, ved kun, at den *kommer* — baade Timen og Jorden, hvor *Han*, som ene kan det, skal „føre Retten til Sejr“ — og at de Øjne, som i Tro har spejdet frem, skal se det, de forventede.

Du faldt paa Sejrens Konge-Val.
 Slap aldrig Troens Vaaben.
 Igennem Natten, tyst og sval,
 gaar end dit Hjertes Haaben.
 Højt over Verdenskampens Gny,
 dens Gru og Dødsens Vunder,
 forventer trygt du Dagning ny,
 Guds-Timens store Morgengry,
 med Fred og Livets Under —
 da, over Grænsen, dyrekøbt,
 du gaar med Folket martyrdøbt.
